

EGYETEMES REGÉNYTÁR

A NAGY BONVIVANT

REGÉNY

IRTA
ZÖLDI MÁRTON

BUDAPEST, 1907
SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2014
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5433-70-2 (online)
MEK-12887

Rákosi Jenőnek

I.

Barna Gusztáv színigazgató a színházi irodában ült az íróasztalra hajolva. Valamit jegyzetett a pénztári könyvbe. Kopasz, alacsony, kövér ember volt, horgas orral és gúnyos ábrázattal. A régi, jónevű színigazgatók közé tartozott. A színészek azt beszéltek róla, ha szakállt növesztene, az bizonyosan kékszínű lenne. Ezzel azt akarták sejtetni, hogy a direktor és a kékszakállu herceg között eszmei vonatkozás van. Barna Gusztáv házassági viszonyai tényleg nagyon zavaros erkölcsi képet mutattak. Őt asszony viselte a nevét. Ezek közül hárommal törvényes házasságra lépett. Megtörtént, hogy egy erdélyi színtársulatnál egyszerre két Barna Gusztávné került össze. Mert az elvált asszonyok, sem a törvényesek, sem a törvénytelenek, nem tették le a jóhangzású Barna Gusztáv nevet.

Aki ezen a mulatságos eseten legviharosabban kacagott, az maga Barna Gusztáv színigazgató volt, aki a nőkkel szemben határtalan cinizmust tanusított, olyat, aminőre csak színigazgató képes.

- Azokkal a nőkkel, - mondotta nyíltan, - akiket becsülök, csak félvállról és hivatalosan állok szóba. Nem érdekelnek.

Egyébként kedves pajtásnak és élelmes színigazgatónak tartották, aki a színpadon nem tűrt semmiféle protekciót. Azok a színésznők, akik azt hitték, hogy vonzalmukért, kegyükért szerepet kapnak tőle, végzetesen csalódtak. Egy kitüntetett kóristalánynak csaknem primadonnás fizetést adott, de a kórusból nem vette ki. Amikor szerepet kért tőle, a direktor gúnyosan énekelt neki a „Bajazzók” prólógusából: Más az élet s más a színpad.

Mostani felesége, a drámai anya, drámai skandalumokkal fékezte férjének csapodár hajlamát. Egyszer, amikor férjét a kulisszák között valami apró csintalanságon tettenérte, meg is verte egy hevenyében fölkapott színpadi lándzsarúddal. A bűnös férj szótlánul tűrte a testi bántalmazást s együtt kacagott a többiekkel az eset fölött.

- Nos, nem mellettem, hanem a hátamon tört lándzsát önagysága, - mondotta széles mosollyal kövér arcán.

S mindamellet, sokan mondták és példákkal igazolták, hogy ez a zajoséletű, cinikus modoru ember mélyen tudott érezni és őszintén tudott lelkesedni.

Úgy déltájban a színházi szolgálával néhány hasáb fát tétetett a kályhára. Panaszkodott, hogy fázik.

- Majd megvesz az isten hidege, - mondotta borzongva.

Künn csikorgó decemberi nap volt. Az iroda ablakából megdermedt, zuzmarával borított faágakat lehetett látni. Kopogtattak.

- Tessék! - mondotta az igazgató.

Zömök, elvadult szakállu, félig ősz ember lépett be. A kopott, májszínű ruha nyilvánvalóan kövérebb testre volt szabva. Mert a belépő ember erős, csontos volt ugyan, de feltűnően sovány. Homlokán mély ráncok mutatkoztak, amelyek a halántékig húzódtak. Arca merően szabálytalan volt, fogai ritkák, de épek és nagyok. Bajusza erősen pödrött. Általában a gondozás nyomát csak a bajusz mutatta, minden egyéb rajta bántóan elhanyagoltnak látszott.

Az igazgató, amikor belépni látta, gyorsan fölugrott, s örömmel üdvözölte.

- Szervusz, Kajetán! Ugy-e hideg van odakünn? Hol a köpenyeged? Öreg, vigyázz, megfázol.

A megszólított vállat vont.

- Nem fázom soha, - mondotta, - nem olyan csenevész a fajtám. Az én őseim lovasbetyárok voltak. Ha úgy került a sor, a hóban is megháltak.

- Szép, - mondotta a színigazgató, - őseid lovasbetyárok voltak... s te, Kajetán, sugó lettél. Azt hiszem, cimbora, őseid, ha látnának, mehtagadnának.

A sugó nem felelt, de igyekezett mord képet vágni. Noha nem volt színész, vonzódott a színpadias modorhoz. Szavaival, mozdulataival kereste, erőltette a hatást. Az igazgatónak régi, meghitt barátja volt. Valamikor együtt fújták a kórust. Most mégis magázta a régi cimborát. Színpadiasságból.

- Nem azért jöttem az igazgató úrhoz, hogy olcsó elmésségeit hallgassam. Megírtam az igazgató úrnak...

Az igazgató a szavába vágott:

- Hogy csütörtökön itthagysz... Vén bolond! Nem beszélek a szerződösszegésről. Tudod, hogy szeretlek.

A sugó még mordabb képet vágott:

- Igen nagyra taksálom az igazgató úr szeretetét, de nem reflektálok rá. Olyan ember...

- Ohó, Kajetán, nem rólam van szó, hanem rólad. Mit akációzuskodol? Végre is az a leány a te leányod. Igen, a te leányod. Érted?

- Nem az enyém, - mondotta a sugó erőltetett nyugalommal, - mehtagadtam. Ahhoz a nőszemélyhez semmi közöm. Azzal a nőszemélylyel én nem leszek egy társulatnál.

Az igazgató a sugó vállára tette a kezét.

- Kajetán, Kajetán, - mondotta szeretettel, - te most úgy beszélsz, ahogy a színpadi zsarnok apák szoktak beszélni. Azok az unalmas, dörgedelmes fráterek, akik nagy hanganyaggal, de kevés emberi érzéssel dolgoznak. Mit akarsz azzal a szegény leánynyal? Szeretett, punktum. Azoknak a léha amorózóknak pokoli szerencsájuk van. Végre mégis csak a te leányod, s ha botlott...

- Ismétlem, igazgató úr, nem az én leányom. Annak vége. Nem ösmerem épp oly kevésbé, mint az anyját, - mondotta a sugó, s melle lihegett az igazi felindulástól.

Aztán hozzátette:

- Különbem nem értem, mit avatkozik az igazgató úr az én családi ügyeimbe?

- Mert szeretlek, Kajetán. Nem akarom, hogy télvíz idején nekiindulj a nyomornak, hogy ostoba erkölcsi kirohanásokat csinálj. Nincs értelme.

A sugó összeráncolta homlokát. A ráncok, a halánték körül valóságos üregeket mutattak. Kidüllesztette mellét és így szólt:

- A nyomor ott van, ahol a becstelenség lakik. Az igazgató úr ezt nem érti, mert az igazgató úr maga is aljas ember.

Az igazgató hangosan fölkacagott.

- Haha! Aljas? Igazad lehet, Kajetán. De mit tartozik ez a dologra?

A sugó folytatta:

- Az igazgató úrnak nincs jelleme, nincs szemérme. Az igazgató úr durvalelkű ember, akinél a gyalázat állandóan repertoáron áll.

- Legyen, Kajetán, de hozzád igaz vagyok.

A sűgő gűnyosan meghajtotta magát:

- Kűszűnűm, nem kűrek a barátságbűl. Holnap utoljára sűgűk. Megutáltam ezt a levegűt. Tetszik erteni?

Elindult. Az igazgatű hirtelen elűbe állt.

- Kajetán, - mondotta kűrlelű hangon, - tudod-e, hogy jűvű telen elű akarom adatni a darabodat: A szent fogadás-t?

A sűgű egy pillanatig habozott. Mintha sovány, fakű arcán valami futű izgalom suhant volna vűgig. Aztán gyors mozdulattal fejűbe csapta széleskarimájű, szűrke kalapját.

- Kűszűnűm, - mondotta, - nem vagyok kíváncsi arra a számárságra. Magamat ajánlom!...

Dacos, bűszke fejtartással távozott. Nem is vette észre, hogy az ajtűban egy feltűnűűen csinos, szűke nű surrant el mellette, s egyenesen az igazgatű karjaiba rohant.

- Jű napot, direktorkám.

Az igazgatű megcsűkolta a fiatal, szűke nűt, aki oly fesztelenűl borult a nyakába. A csűk konvencionális volt. A szűnházi csűkokbűl valű. A fiatal szűke nűnek ábrándos madonna-arca volt. Nyiltan, bizalmasan fűggesztette az igazgatűra nagy, sűtűtkűk szeműt. Mint az iskolás-leány, aki az apjával beszél ártatlan dolgokrűl.

- Nos, öreg, hogy voltál velem tegnap este megelűgedve? - kűrdezte kedves, naiv hangon.

- Pompásan.

- Jűl enekeltem?

- Remekűl. Megvallom, nem ősmerek ma hozzád foghatű koloratur-énekesnűt.

- Ugy-e? Jűl kressendáltam a trillát a mäsodik felvonás finálójában? Ász-t enekeltem. Igen, ász-t. De mondd csak, őregem, nem volt itt az a barna huszáfűhadnagy?

- Borossa bárű? - kűrdezte az igazgatű, figyelmesen nűzve a híres primadonnát, aki oly ártatlan arcot mutatott, mint a hivatásos vígjátűki naiva.

- Igen, - folytatta a primadonna, - Borossának hívják. Bámulatos, nem tudok neveket a fejemben megtartani. A nűv kűlűnben is mellűkes.

- Egűszen mellűkes, - mondotta az igazgatű.

- Tegnap, a mäsodik felvonás után beszéltem vele a szűnpadon. Tudod-e, őreg, hogy ın annál őrdekesebb embert sohasem láttam. Nagyon megdicsűrte a hangomat.

- Őh, - mondotta az igazgatű, - Borossa bárű ert hozzá. Anyja valamikor Olaszország leg-hűresebb ėnekesnűje volt. Milliűkat ėnekelt őssze.

- E szerint a bárű gazdag? - kűrdezte a primadonna a legkűzűnyűsebb hangon.

- Meghűszem azt! A tisztikar kűtsűgbe van esve.

- Miűrt?

- Mert Borossa bárű ma letette az uniformist. Megvált a hadseregtűl.

- Nem tudod, miűrt? - kűrdezte az ėnekesnű kíváncsian.

- Fogalmam sincs rűla. Általában, - magyarázta az igazgatű, - ez a Borossa bárű a legrejtűlyesebb emberek egyike, akit valaha láttam. Sohasem tudni, mit miűrt tesz.

- Ugyan?
  - Bőkezű, gavallér, csupa szív és melegség és mégis...
  - Nos, nos?
  - Nem értem őt. Csak egyet mondok: négy év óta ösmerem, s még sohasem hallottam, hogy nőnek udvarolt volna.
  - Ah! Ez nagyon érdekes!
  - Igen, kedves Berta, ez a barna, cigányarcu Adonisz a színháznál is, amelyet mindenek fölött kedvel, a lilium jegyében tartózkodik.
  - A lilium jegyében? - kérdezte a primadonna roppant szende tekintettel. De ugyanakkor alattomos mosoly jelent meg madonnaajka körül. Ez a mosoly egy pillanatra visszataszítóvá tette szép arcát.
- Az igazgató észrevette. Teljesen tisztában volt a vele szemben ülő primadonna lelki megteremtettségével. Erkölcsi lazasága szórakoztatta. Mint valami színpadi pártner fűzte tovább a fölvetett témát.
- Tehát téged érdekel a barna báró?
  - Nagyon. Nem titkolom. Nem mindennap akadunk olyan emberre, aki szép, kedves, gazdag, gavallér, misztikus s aki a lilium jegyében utazik... Haha! Ez a legérdekesebb vonás benne! Izgatón érdekes.
- Az igazgató vállát vonogatta:
- Pedig ezen nincs mit kacagni. Ez úgy van! A báró teljesen közömbös a nők iránt.
  - Igazán? - kérdezte a szép szőke énekesnő kihívóan.
- Aztán ő is a vállát vonogatta.
- Majd meglátjuk, - mondotta fátyolát igazítva, - én még nem akadtam olyan férfiúra.
- Az igazgató fürkészve vizsgálta a szép partnert.
- Tehát igazán érdekel? Helyes, nagyon helyes. Nem kifogásolom. Ha nő lennék, azt hiszem, magam is... De Berta, hisz neked vőlegényed van. Hallottam. Tegnap beszéltek.
  - Fájdalom, igaz.
  - Most látogatóban van nálad, ugy-e? Azt is hallottam.
  - Jól vagy értesülve, öreg. Ma este utazik vissza Bécsbe.
  - Úgy? - kérdezte az igazgató elgondolkozva, - tehát csak olyan rövid vizit?
  - Igen, huszonnégyórás. Haha! Azt hiszem elég! - kacagott a szőke primadonna.
  - S mi az a te vőlegényed? - kérdezte az igazgató.
  - Mi? Semmi. Már négy éve járunk jegyben. Az ő apja is katonakarmester volt. Együtt nevelkedtünk Budán. Különbösen igen szép ember. Nem akart eljönni a színházba. Gyűlöli a komédiát. Azt hiszem, féltékeny reá, mert énekesnő vagyok. Veszedelmes szenvedélyű ember. Egyszer azt hittem, hogy megöl féltékenységből.
  - Tehát nagyon szeret?
  - De mennyire! Mint a tigris a párját. Brr! Szinte fázom, ha rágondolok.
  - S te is szereted?

- No, úgy. Jó fiu, de szegény. Építészrajzoló volt s most Bécsbe költözött, fotográfus lett. Vagyont akar szerezni, hogy engem megvegyen a színpadtól. Ösmer. Tudja, hogy nekem pénz kell. Azaz nem is pénz, hanem toálett. Már gyermekkorában lopott otthon, hogy nekem süteményt vegyen. Nagyon szeret. És mégis félek tőle. Borzasztó féltékeny familia. Az apja egyszer rálőtt a feleségére. Megsebesítette, becsukták, aztán úgy éltek, mint a tubagerlék. Néha azt hiszem, hogy szeretem, néha pedig szinte gyűlölettel gondolok reá. Mert féltékeny, mindent számon kér. S az ember nem mondhat meg mindent. Annak a nőnek, akinek nincs titka, nagyon unalmas az élete. De most pá! Megyek, mert együtt ebédelünk. Este a páholyba leszek, csak kikisérem a vőlegényemet a vasúthoz. Azt hiszem, a báró feljön a páholyomba. Ha találkozol vele, kérlek, szólj neki. Pá öreg!

- Pá!

Kezet fogtak, cimborásan, ahogy színháznál szokás. Az igazgató arca a szokottnál is gúnysabb volt.

- Tehát, - mondotta, - nyolckor távozik a vőlegényed, s egynegyed kilenckor már találkozni szeretnél a báróval? Brávó, Berta, kitünően tudod beosztani a napirendet. Gratulálok.

A primadonna durván felkacagott, ami bántó ellentétben állott arcának finom, nemes rajzával.

- Hát nem tudod, öreg, - kérdezte, - hogy az életben minden a beosztástól függ. Éppen mint a muzsikában. Szervusz!

Nyaka köré csavarta a hermelin-boát és távozott. Az igazgató néhány percre egyedül maradt, s szórakozottan nézte a színházi irodában fölhalmozódott színpadi lim-lomot, a kasírozott pajzsokat, diadémeket, koronákat, az egymás tetejére hányt szerepeket, súpópéldányokat, partitúrákat, színlapokat, rikítóan színezett plakátokat.

Aztán jöttek a színésznők és színészek panaszokkal, kívánságokkal. Többszörre sértődött, ekzaltált hangon beszéltek. Az egyik visszahozta a szerepet, mert az nem tartozik a szerepszakmájához, a másik előleget kért, a harmadik azt kívánta, hogy a feleségét vegyék ki a kórusból.

Az igazgató úgy beszélt velük, mint az orvos a beteggel. Mindegyiknek adott néhány megnyugtató szót.

- Csak türelem, önre is sor kerül... A jövő szezonban egész más rend lesz... Várni kell.

Amikor néhány percre egyedül maradt, unottan dörögte maga elé:

- Mind abnormis. Úgy érzem magamat köztük, mint a józan ember, aki részeg kompániába kerül. Pedig én se vagyok normális... Egy csöppet sem... Az a Kajetán egészen kihozott a sodromból...

II.

Az igazgató éppen távozni készült, amikor a színházi szolga Borossa Imre bárót jelentette be. Az igazgató maga sietett ajtót nyitni.

- Legyen szerencsém, báró úr! Végtelenül örvendek. Tehát csakugyan civilben? Esküszöm, hogy báró úr ebben a szürke ruhában még daliásabb. A báró úrnak nincs szüksége sujtásra, kardpöngésre, sarkantyúra. Pompásan fest így is. Parancsoljon helyet foglalni.

Borossa Imre báró nagyon rászolgált az igazgató tirádáira. Tökéletes férfiszépség volt. Barna, olajszerű arca hideg büszkeséget fejezett ki. A finom hajlású sasorr alatt lágy, vékony, fekete bajusz húzódott, s villogó, nagy bogárszeméből nem közönséges értelem sugárzott. Csak a vakítóan fehér fogsor szabálytalansága mutatott némi degenerációt.

- Páholyt jöttem bérelni, - mondotta Borossa báró, - s ha megengedi, rágyujtok egy kissé.

- Parancsoljon!

Az igazgató sietve gyufát gyújtott.

- Tessék! Páholyt? Örvendek, hogy a proscénium-páholyt bocsáthatom rendelkezésére.

- Megjegyzem, - folytatta a báró, - a páholy csak ürügye látogatásomnak. Engem az ön koloratur-énekesnője, Heidel Berta érdekel. Arról szeretnék beszélni.

- Rendelkezésére állok, báró úr.

- Dénes Gyula barátom hívta fel a figyelmemet rá. Tudja, mennyire tisztetem a nagy művészt.

- Dénes Gyula! - kiáltotta az igazgató lelkesen. - Ah, báró úr, ez a név engem is eksztázisba hoz. Pedig egyébként vén, cinikus, illúzióvesztett fráter vagyok. De Dénes Gyula művészete igazságával, tökéletességével kamaszkorom ábrándjaiba helyez vissza. Büszke vagyok, hogy nálam kezdte pályáját. Igen, báró úr, Dénes Gyula belevitt engem a színművészet történelmébe. Még századok múlva is olvasni fogják: ez az Isten kegyelméből való nagy művész Barna Gusztáv színigazgatónál lépett fel először. Megvallom, évek óta ebből a néhány megírandó szóból táplálkozik hiuságom.

Aztán közelebb húzta székét a báróhoz.

- És lássa, - folytatta halk, bizalmas hangon, - a múlt szezon végén, amikor utóljára vendég-szerepelt nálam, féltettem, komolyan féltettem. Mint az apa a gyermekét, aki végzetes bal-lépést szándékozik elkövetni. A báró úrnak elmondom, a báró urat érdekelni fogja.

- Kétségtelenül.

- Nos, - folytatta az igazgató, - azt vettem észre, hogy Gyula érdeklődik Heidel Berta iránt. Mintha udvarolni kezdett volna neki. Esztelenül, ügyetlenül. Mert ezek a nagy művészek a nőkkel szemben hihetetlenül ostobák. Kész préda mindegyik. Ez csodálatos, de úgy van. Heidel Berta természetesen nem mulasztott el a kacérkodásban egy nőánszot sem. Adta az angyalian naivot, a madonnát, amiben az arca nagy segítségére van. Ugyebár, igazi madonna-arc? Pedig, kedves báró úr, én, a viharedzett gazember, a tizenhárompróbás lator, csak reszketve mernék gondolni arra, hogy ezzel a leánynyal valamit kezdjek. Mert ez a leány a Delilák fajtájából való, s jaj annak a Sámsonnak...

A báró alig láthatóan mosolygott.

- Köszönöm, igazgató úr, - mondotta, - a szíves felvilágosítást, de engem ez a leány csak mint énekesnő érdekel. Ön tudja, hogy nekem nincs hátsó gondolatom, a mikor a színpadhoz közeledem. Ennek a leánynak csodás énekképessége van, az kétségtelen. Amióta Olaszországból hazakerültem, nem hallottam úgy énekelni sehol. A külföldön sem.

- Az bizonyos, - hagyta helyben az igazgató.

- Nos, direktor úr, - mondotta a báró kissé ingadozó hangon, mintha restelné azt, amit mondani akar, - bennem egy kis mecénásvér lüktet. Az apámtól örököltem. Ha lehetséges, szeretnék Heidel Berta művészi jövője érdekében valamit tenni. Azt hiszem, helyesen ítélem meg képességét, hiszen nagyon sokat foglalkoztam zenével. Abban nőttem fel. Nézetem szerint ennek a leánynak világkarriert kell megfutni. Olyan kvalitásai vannak.

- Az igen. A vén karmester minden este lelkesen üvölt, ha Berta énekel.

- Egyébbel nem törődöm. Magánélete, erkölce cseppet sem érdekel. Kissé izléstelennek találnám, ha az erényör szerepére vállalkoznám. S megvallom, Dénes Gyula levele, amelyet a múlt héten kaptam, erősen hozzájárul érdeklődésemhez. Mielőtt azonban valamit tennék, önnel szeretném a helyzetet tisztázni.

- Velem? - kérdezte az igazgató.

- Igen, a direktor úrral. Ha ez a leány csakugyan Delila, a Sámson urak dolga, hogy vigyázzanak testi és erkölcsi épségükre. Bennem aligha fog kárt okozni. Edzett vagyok. De a direktor úrnak esetleg anyagi érdekét sértem, ha ezt az énekesnőt innen elviszem.

- Ó, az ne zsenirozza, kedves báró úr, - mondotta az igazgató. - Heidel Berta úgysem marad nálam. Megmondta. Már gondoskodtam is más énekesnőről.

A báró fölkelt, s meghajtotta magát.

- Köszönöm, csak ennyit akartam megtudni. Tehát a hátralevő három hónapra a proszcénium-páholy az enyém. Ha megengedi, mindjárt ki is fizetem.

- Kérem, ahogy parancsolni méltóztatik. A báró úr nem is tudja talán, hogy Heidel Bertának vőlegénye van?

- Ezt igazán nem tudtam. Csakugyan? - kérdezte a báró.

- Igen. Itt is van. Ma este utazik el. Az a vőlegény már négy év óta kedvese. Valami építész-rajzoló vagy fotografus. Önagysága természetesen titkolja.

- Úgy? Legyen szíves elhinni, hogy igazán nem törődöm vele.

Aztán kissé kihívóan, büszkén hozzátette:

- Még abban az esetben sem törődném vele, ha udvarolni akarnék az ön primadonnájának.

Távozni készült. A kalapja után nyúlt, amikor az ajtóban egy fiatal, alig tizenötéves leányt látott belépni, akit az igazgató atyai gyöngédséggel vont karjaiba.

- Szervusz, Nellikém! - kiáltotta nagy örömmel.

A fiatal leány csókra tartotta homlokát. Bájos egyszerűség, nyíltság és fesztelenség sugárzott le erről a molett, szőkefürtös leányról. A báró néma üdvözlését kecses főhajtással fogadta, s egyenesen a szemébe nézett. Aztán a direktorhoz fordult:

- A papa küldött. Neki még próbája van Fatinicából. Táviratot kaptunk Gyula bácsitól, hogy ma este lejön a nyolcórai gyorsvonattal. Ez az egész. Magamat ajánlom!

Ismét a homlokát tartotta.

- Hamar a puszit, mert sietek.

Az igazgató megcsókolta a homlokát, s a kis szőke leány graciózus bókolással kiszaladt az irodából. Az ajtóból visszakiáltott:

- Nini, majd elfelejtettem, Guszti bácsi fog engem gardirozni a vasuthoz, a papa nem ér rá, játszik.

- Igen, Nellikém. Szervusz!

Borossa báró meglepődve kérdezte:

- Ki ez a bájos teremtés?

Az igazgató büszkén válaszolt:

- A keresztleányom, Dénes Gyula huga: Könyves Kornélia. Ugy-e remek gyermek?

- Végtelenül kedves. Egészen meglepett.

- És milyen okos. Becsületemre, több esze van, mint az egész színtársulatnak. Ha repertoárt készítek, úgy tanácskozom vele, mint egy vén rendezővel. Igazi színészgyerek. Mert, kedves báró úr, nekem, a vén direktornak elhiheti, hogy a színháznál, ahol mindenféle szemét összehalmozódik, gyöngyök is teremnek. Ez a kis leány igazgyöngy. Olyan ép, egészséges lélek, hogy nincs nagyobb gyönyörűségem, mint ha láthatom s a keblemre vonhatom.

- Igaz, - mondotta a báró, - Dénes Gyula gyakran említette, de akkor még nagyon picike volt. Magam is nagyon örvendek, hogy láthattam. Ha megengedi, direktor úr, én is kimegyek a vasuthoz önökkel. Kocsim rendelkezésükre áll.

- Köszönöm, báró úr. Nagyon kedves...

Elváltak. Este nyolc óra előtt a vasuti perronon Heidel Berta a vőlegényével járt fel s alá. Erősen havazott, s a vasuti személyzet tudatta az érdekeltekkel, hogy a vonatoknak huszonöt perc késése van.

A madonnaarcú énekesnő idegesnek, türelmetlennek látszott, ajkát harapdálta s alig figyelt a mellette sétáló atlétatermetű férfiúra, akinek borotvált, sima arca komor elkeseredést fejezett ki.

- Tehát ismét el kell válnunk, Berta? - mondotta.

- Igen, el kell válnunk, - ismételte az énekesnő, nagyokat toppantva apró lábaival, hogy fölmelegítse őket.

- És ez így tart évek óta, - folytatta a férfi, Parker Alfréd, a primadonna vőlegénye. - Te, úgy látszik, nem sokat törődöl vele. Te könnyen veszed, Berta.

- Mit használ, ha én is elkeseredem. Csak a hangomnak ártanék vele. S ha nem lenne hangom, nagyon nyomorúságos életet élnék melletted. Ezt tudhatod. Próbáltuk két hónapig. Nincs kedvem megint heringet vacsorálni.

Parker Alfréd jó ideig nem válaszolt. Annak a tehetetlen dühnek, amely lelkében forrt, nem mert kifejezést adni. Tudta, hogy ezt a nőt, akihez végzetes szenvedélylyel ragaszkodik, csak akkor csatolhatja magához, ha vagyont szerez.

Négy év óta minden gondolata abban a sorvasztó vágyban összpontosult: vagyont szerezni. Éjjeket virrasztott s koholt terveket. Tetszetős, nagyigéretű terveket. De mihelyt közelebbről megvizsgálta azokat, észrevette, hogy valamennyinek valami organikus hibája van, hogy nem életképesek. Ez napról-napra elkeserítette. Mert neki nem okozott örömet a pénz, de tudta,

hogy annak a szőke, ártatlanarcú leánynak a vonzalmát csak pénzzel tarthatja meg. Sok pénzzel sokáig. Talán örökre...

Ez a gondolat kegyetlenül kínozza. Feneketlen gyűlölettel nézte azokat az embereket, akiknek ujjukat sem kellett mozdítani, hogy nagy vagyon birtokosai legyenek. S mindamellett ez a vadindulatu, lobogószenvédélyű ember sohasem gondolt arra, hogy bűn árán szerezzen pénzt. Nem mintha a büntetéstől remegett volna. Parker Alfréd merész, dacos, elszánt ember volt, aki egy más, egy régibb korszakban, úgy lehet hőstetteket követett volna el, aki oly könnyen tudta volna kockáztatni életét, mint az antik hősök bármelyike. És neki most fotografálni kellett, hogy jövedelemre tegyen szert. Haraggal, kétségbeeséssel a lelkében nyájas arcot mutatni és nyájas arcot kérni...

Az az emlékeztetés a heringes vacsorákra oly dühbe hozta, hogy egész teste megremegett. Heidel Berta nem vette észre. Vagy nem akarta észrevenni. Ebben a csodásan romlott lélekben nem közönséges vakmerőség is lakott.

A perron lassan megtelt színészekkel. Barna igazgató a kis Kornéliát vezette kézen. Borossa báró néhány huszártiszt társaságában várta a nagy művészt. A vonat késése miatt hosszabb ideig kellett várakozniok. Parker Alfréd bement a váróterembe, s Heidel Berta kelleetlenül követte. Jobb szeretett volna künn maradni a perronon, s részt venni Dénes Gyula fogadtatásában. Parker csak akkor jött ki újra, amikor a vonat berobogott az állomásra. Heidel Berta megmutatta neki Borossa bárót.

- Látod, ez az, akiről beszéltem, aki úgy érdeklődik a hangom iránt.

Parker csak lopva nézte meg a bárót.

- Mi közöm hozzá? - mondotta idegesen.

- Te nem vagy okos, Alfréd. Te mindjárt rosszra gondolsz. Esküszöm, hogy nincs igazad.

- Lehet, hogy még nincs, - mondotta Parker erőltetett mosolylyal.

- Csacsi vagy... Látod, most száll ki Dénes Gyula, a híres művész. Nem szép ember, de érdekes arc, ugy-e?

- Lehet.

- Nohát szervusz, te most beszállsz.

- Igen.

- Látod, szeretnék megcsókolni, de nem illik itt. Minthogy primadonna vagyok.

- Vigyáznod kell a külszínre... Isten áldjon meg.

Sóhajtott, aztán kezét fogott és beült a vasuti kocsiba. Heidel Berta sietve otthagya. Vissza se nézett többet. Odament Dénes Gyulához, s üdvözölte. A nagy művész úgy fogadta a hódolatot, mint egy fejedelem. Azaz több izléssel, tapintattal. Mindenkiel kezét fogott, s ügyesen helyezte el egy csomó bókot. Aztán magához szorította hugát, Kornéliát, s többé nem törődött hódolóival. Csak amikor Borossa bárót az ajtóban észrevette, állott meg.

- Ön is eljött? Nagyon kedves. Remélem, együtt vacsorázunk?

- Mindenesetre.

Az elinduló vonat ablakából Parker Alfréd látta, hogy Heidel Berta valósággal odatolakodik Borossa báróhoz, s a karjába csimaspaszkodik. Arca eltorzult a dühtől...

- Bestia! - mormogta a fogai között.

III.

A nagy vidéki metropolisz színházi vendéglőjének éttermében két huszárkapitány ült egy asztalnál. Söröztek. Az egyik, akinek kampós orra alatt szőke, torzonborz szakál békétlenkedett, fölvetette a kérdést:

- Tehát te, a századparancsnok, sem tudod igazi okát annak, hogy miért vált meg Borossa báró a hadseregtől?

A másik, alacsony, tömzsi, bronz arcszínű huszárkapitány, flegmatikus arckifejezéssel válaszolt:

- Semmit sem tudok. Ez a báró valami szabálytalan alakulat. Nincs mértékem reá. Senkire sem formál. Mindenben kifogástalan és mégis...

- Mégis, ugy-e?

- Igen, mégis. Mintha valami deffektusa lenne, de nem tudom meghatározni. Nem kártyázik, nem udvarol, nem iszik, nem csinál adósságot, még csak nem is verekszik. A cimboraságában van valami tartózkodó, hideg vonás. A szolgálatban pontos, lelkiismeretes, pedig látszott rajta, hogy nem szereti a katonai szolgálatot.

A kampós orru huszártiszt vállát vonogatta:

- Nem szerette? Nincs is benne szeretni való. Minden évben ujoncokkal, remondákkal vesződni. Szidni és szidatni, ez az egész. Mindenesetre sajnálom, hogy itthagyt bennünket. Ő volt az egyetlen ember, akire vakon lehetett számítani.

- Az igaz, - hagyta helyben a bronz arcszínű kapitány.

- Ha teszem, - folytatta a kampósorru, - elköltöttem volna a század zsoldját, egész nyugodtan odamehettem volna a báróhoz. Csak annyit kellett volna mondanom: báró, baj van, adj ennyit és annyit, ő nyomban kivette volna a tárcáját. Az ilyen emberért kár. Azt hallottam különben, hogy külföldre megy. Utazni akar...

- Valami baja van annak a fiúnak, - ismételte a tömzsi, flegmatikus kapitány. - Azt hiszem, mégis asszony van a dologban.

- Igen, színésznőről beszélnek, arról a szőke énekesnőről. De nem, tegnap együtt vacsoráztunk. Olyan közömbös, olyan udvarias volt vele, mint a kantinos kisasszonynyal, vagy mint a törzsorvos feleségével, aki ugyancsak bolondul utána.

A másik asztalhoz e közben két ember telepedett le. Az egyik a pödröttbajuszu sugó, Csapó Kajetán, akinek válláról hosszú, sötétkék karbonári köpenyeg lógott le. A köpenyeg messziről elárulta keféletlenségét. Friss és régi sárfoltfröcsöcsök s különböző színű pecsétfoltok tarkázták. A másik vén kórista volt. Kövér, pufók ember, jámbor, ijedős arccal.

Csapó Kajetán bort rendelt. Töltött és koccintott.

- Tudod, hogy az éjjel itthagylak benneteket?

- Tudom, - mondotta a vén kórista, - sajnálunk mindnyájan.

- Hát aztán? - mondta a mord ember. - Mit nekem a ti sajnálkozástok? Semmi. Láttad, hogy Dénes Gyula a nyakamba borult, megölelt. Láttad, ugy-e?

- Láttam.

- És hogy kérlelt, - folytatta a sugó kérkedően. - Dénes Gyula a legnagyobb hisztrió ezen a rongyos sárteken. Kérlelt, rimánkodott, hallottad, ugy-e?

- Hallottam.

- És mégsem maradok. Az erkölcs nem brinza, arra nem alkuszunk. Ezt te nem érted. Te csak fizikai életet élsz. Engem az a leány megbecstelenített... Érted!

- De Kajetán...

- Hallgass! Igyál. Mit tudsz te a becsületről. Egy jó vacsoráért áruba bocsátanád minden erkölcsi javadat. Nem is ér többet, de arról nem tehetsz, ilyen vagy. Igyál és hallgass.

Kocintottak. A sugó büszke arckifejezéssel szögezte lábát a szék támlájának, úgy ült, mint valami színpadi király a kasirozott trónon.

- Mit gondolsz, - kérdezte rövid szünet után, - meg merné-e csalni egy lovasbetyárt a felesége?

- Nem hinném, - mondotta a vén kórista.

- Mit gondolsz, el merik csábítani egy lovasbetyár leányát?

- Azt hiszem, nem merik.

Csapó Kajetán az asztalra csapott. A pincér odaszaladt.

- Parancsolni tetszik.

A sugó sandán nézett végig a feszesen álló pincéren, s a fogai közt mormogta:

- Ez is alázatosabban hajlítaná szolgaderekát, ha lovasbetyárokat szolgálna ki.

Aztán kifizette a bor árát és távozott. Az ajtóban elbúcsúzott a kóristától.

- Szervusz! Az én sarkantyúm pöngését se hallja többet Milánó.

Ezt a Szökött katonából citálta. A kórista kissé izgatottan kérdezte:

- Kajetán, mit üzensz a lányodnak?

- Semmit. Nincs szerencsém azt az úrinőt ösmerni. Jó éjtszakát!

Megpödrötte a bajuszát és távozott. A köpenyeg szélét színpadiasan dobta át a vállán.

Alig tíz perc múlva Dénes Gyula, Barna Gusztáv és Borossa Ince báró társaságában lépett a terembe. A pincértől a pödröttbajszu sugó után kérdezősködött.

- Az imént távozott. Egy liter bort ivott meg másodmagával.

- Azt nem látjuk többé. Ösmerem, - mondotta az igazgató szomorú arckifejezéssel.

Aztán letelepedtek egy asztalhoz, s beszélgetni kezdtek. Borossa báró alig vett részt a társalgásban, de látszott, hogy örömmel hallgatja Dénes Gyulát, a híres művészt. A hideg, olajszínű arca egészen átmelegedett. Pedig a nagy művész közömbös napi kérdésekről beszélt: hogy milyen nehezen tudott kétnapi szabadságot kapni, hogy mennyire el van foglalta. De mindenáron látni akarta sógorát és hugát.

- Aztán, - mondotta tréfás emfázissal, - egy kis vidéki babér is szomjuhoztam. Legközelebb operettben lépek föl újra, mint hajdan. Olyan jól fog esni kissé slendriánkodni. Higyjétek el, a színpadi slendriánságnak megvan a maga létjogosultsága.

- Lehet, - hagyta helyben a direktor, - az bizonyos, hogy nekünk a vidéken fölkapna az állunk, ha kómikusaink a jóizlés határai között mozognának.

A pincér étlapot hozott. Az igazgató elutasító mozdulatot tett.

- Hová gondol? Majd csak előadás után. Különben is vendégek vagyunk. Könyves barátom vendégei. Önt is meghívta, báró úr, ugy-e?

- Meg! - bólintott Borossa báró. - S mondhatom, nagyon örvendek ennek a meghívásnak. Mindenképpen örvendek, főleg azért, mert láthatom újra azt a bájos teremtet.

- A Nellit? - kérdezte a bonviván sugárzó arccal. - Ugy-e remek gyerek?

- Végtelenül kedves.

Az igazgató kapkodott a szuperlativuszok után.

- Kedves? Az semmi! Ha Nelliről van szó, akkor szűk nekem az Akadémia nagy szótára. Büszkeségem, reménységem, de ez semmi: bölcs tanácsadóm. Most is ő mondta meg, hogy Gyula miben lépjen föl.

- Csodálom, - mondotta a báró, - hogy az öreg Könyves nem hívta meg Heidel Bertát vacsorára, holott a színháznál igen jó barátságban vannak egymással.

- Hja, báró úr, - magyarázta az igazgató, - az más. Ha Nelli nem lenne jelen a vacsorán, akkor az öreg Könyves még az ölébe is ültetné Heidel Bertát, az ön szép pártfogoltját. De a színháznál is vannak kasztok, a többek között van szigorú erkölcsi kaszt. Mert mi ösmerjük egymást. Keresztül látunk a bordákon, a festéken. De most siessünk. Az előadás öt perc múlva kezdődik.

Másnap délelőtt Heidel Berta a próbára menet találkozott Borossa báróval, aki udvariasan köszöntötte.

- Ma várok a bécsi ügynöktől táviratot, - mondotta a báró.

- Köszönöm, ön annyi jósággal halmoz el, mintha atyám lenne. Haha! Ilyen fiatal, fess atya. Nem is tudom mivel szereztem rá érdemet, - mondotta a szőke énekesnő érzékenyülő hangon.

- A tehetségével, kisasszony. Semmi egyébbel. Azt hiszem, még a mai nap során örvendetes hírt közölhetek.

- Köszönöm, újra köszönöm. Nem lenne szíves a színházig elkísérni?

- Ha parancsolja, nagyon szívesen.

- Kérem. Hallom, hogy jól mulattak az éjjel?

- A lehető legjobban, - erősítette a báró, - talán jobban is, mint kellett volna.

- Ah, - csodálkozott a primadonna.

- Igen, - folytatta a báró őszinte hangon, - szerelmes lettem.

- Az éjjel?

- Igen, az éjjel.

- És ugyan kibe, báró úr?

- A kis Könyves Kornéliába.

- Abba a kis tacszkóleányba?

- Abba a kis tacszkóleányba. És ha két-három évvel idősebb lenne...

A primadonna idegesen fölkacagott.

- Haha! Elvenné feleségül?

- Feltéve, hogy hozzám jönne, - mondotta a báró komolyan.

A primadonna ajkába harapott.

- Ez érdekes, nagyon érdekes. Lám, a kis Nelli. Gratulálok az izléséhez...

A próbán Heidel Berta egy hangot sem akart énekelni. Azt mondta, nincs diszponálva. Azonfelül összeveszett a tenoristával és a karmesterrel, s dühében véresre harapta finom, vékony ajkát...

Borossa báró matematikai pontossággal tartotta be ígéretét. Még ez év október havában kieszközölt Heidel Bertának egy vendégszereplést a bécsi udvari operában. A primadonnának nem volt akkora sikere, a minőt a karmesterek reméltek. A lapok elismerték nagy kvalitásait, de megjegyezték, hogy regisztere még nem egyenletes. Iskolázásra van szüksége.

Parker, a vőlegény, az előadás alatt a nézőtéren feszengett. Ő volt az egyetlen ember, aki azt kívánta, hogy a vendégművész nő megbukjék. Erről azonban szó sem lehetett. Heidel Berta gyönyörűen énekelte a Hugonottákban a királynőt, de oly ideges volt az előadás alatt, hogy a rendező hangosan jegyezte meg:

- Ennek a primadonnának nem iskolára, hanem hidegvíz-kúrára van szüksége. Bolond.

A primadonnát főleg az tette idegessé, hogy Borossa báró el sem jött meghallgatni a debüt. Néhány sorban mentette ki magát. Parker ezt nem volt képes elhinni és megérteni. Valami cselt gyanított alatta. A báró beavatkozását menyasszonya sorsába, végzetes csapásnak tekintette magára nézve. Egy szót sem hitt abból, amit neki Heidel Berta a báró önzetlenségéről, a művészet iránt való platonikus lelkesedéséről beszélt. Ott az előadáson sorra nézte, kémlelte az embereket. Hihetetlennek találta, hogy a báró nem jött el, hogy nincs jelen. A vadindulatu ember senkit sem gyűlölt akkor oly izzóan, mint a bárót, aki távirati stílusban levelezett pártfogoltjával, Parker menyasszonyával.

De nem mert szólani. A fotográfus-vállalat, amelynek élén állott s amelybe egész vagyonát fektette, rosszul ment. Alig hozott kétezer forintot évenként. Tudta, hogy az kevés arra, hogy Heidel Bertát a színpadtól elvonja. Még nagyobb lett elkeseredése, amikor megtudta, hogy a báró ezeröttszáz forintot küldött Heidel Bertának, hogy három hónapig egy híres mesternél énekleckéket vegyen. A primadonna dicsekedett a pénzzel, szétteregette előtte is, ingerkedett vele.

- Ha akarod, mind neked adom. Nekem nem kell. Igazán nem kell.

Parker első pillanatra undorodott attól a gondolattól, hogy ebből a pénzből egy krajcárt is elvegyen. Pedig égető szüksége volt pénzre. A vállalat újabb befektetést, kívánt, amelytől sokat remélt. Összeszorított ajakkal állott s nézte a pénzt. Mintha azok a színes rajzu bankjegyek ellenséges hadüzenetet tartalmaznának. Ha indulatának engedelmeskedni mert volna, szét-tépte, ízekre szakgatta volna mind. De türtőztette magát. Hallgatott. Heidel Berta a vállát vonogatta.

- Tudom mit gondolsz, - mondotta, - százszor mondtam, nincs igazad. Jó, ne higgy nekem, de a saját szemednek csak hihetsz. Olvastad leveleit, tudod, hogy föl sem jött az első debüre. Hát udvarló az ilyen?

Még mindig babrált vékony, finom ujjaival a bankjegyekkel. Aztán kedves, hízelt hangon folytatta:

- Alfréd, légy okos. Miért kívánod, hogy olyan nagy szerencsét, amilyen a báró protekciója, elutasítsak magamtól? Látod, én nem tagadom: hiú, mohó, falánk vagyok. Nekem jólét, fényűzés, boldogság kell. A báró segélyével megszerezhetem az eszközöket hozzá. Minden ellenérték nélkül. Érted? Haha! Hát te nem akarod, hogy boldog legyek, hogy boldogok legyünk?

Parker leült s szomorúan csüggesztette le a fejét. Hangja fájdalmasan csengett.

- Berta, én a te boldogságodért mindennap újra és újra az életemet tudnám kockáztatni, s ez nem is áldozat, mert a te boldogságod nélkül az én életemnek nincs értéke.

Felugrott, szeméből szenvedélyes tűz áradt:

- Berta, - kezdette, - valamennyi barátom, ösmerősöm között én vagyok az egyedüli, aki úgy élte át ifjúságát, hogy csak egy nőre gondolt! Kamaszkorban, gyermekésszel ígértem neked örök hűséget és megtartottam. Még gondolatban se vétkeztem esküm ellen.

- Igazán? Gondolatban sem? Ez érdekes.

Hirtelen fölugrott, átölelte és megcsókolta.

- Tudom, Alfréd, jó fiu vagy. Meg sem érdemellek, csak azzal a buta féltékenységgel ne gyötörnél. Megállj, őszinte leszek, egész őszinte, de ígérd meg, hogy nem toporzékolsz, hogy okos leszel.

- Igérem, - hangzott a habozó válasz.

- Jó. Nos, Alfréd, megvallom, kissé kacérkodtam a báróval. Az ilyesmivel a nő nem kockáztat semmit. A kacérkodás semmire sem kötelez. Semmire. S mi történt? Az, hogy a báró közömbös maradt, olyan közömbös, mint ez a bronz-gyertyatartó. Nem kellek neki. Érted? Azt is megmagyarázom neked, hogy miért rajong úgy a hangomért? Véletlenül tudtam meg. Az a ferdearcu öltöztetőnő, aki tegnap is itt járt, valamikor híres altistánő volt, Borossa báró édesanyja pedig még híresebb koloratúrénekesnő. Rossini maga a báró anyját, aki olasz nő volt, tartotta a legtokéletesebb énekesnőnek. S a hangja, azt mondja az öltöztetőnő, szakasztottan olyan csengésű volt, mint az enyém. Borossa báró imádta édesanyját, aki sokáig élt elválva a férjétől. Ez a viszály a szülők között megmérgezte a báró fiatalságát, azért oly unott, blazirt. Azaz most nem. Képzeld, szerelmes. Csak legujabban.

- Kibe? - kérdezte Parker, aki érdeklődéssel hallgatta menyasszonyát.

- Kibe, kibe? - mondotta Heidel Berta, ingerkedő hangon, - hát nem én belém. Egy csöppet sem, te harapós kutya. Egy kis tacsókó leánykába, aki alig tizenhatéves. Könyves Kornéliának hívják. Láthattad a perronon, amikor elutaztál.

- Láttam. S kitől tudod ezt? - kérdezte Parker gyanakodva.

- Magától a bárótól. Nekem ujságolta először. Látod, mindent megmondok, még azt is, hogy bosszankodtam érte. Nos, Alfréd, hát van nálam őszintébb teremtes?

Parker nem válaszolt. Heidel Berta sietve folytatta:

- Mit akarsz? Mit ráncolod a homlokodat, ha a báró nevét hallod? Neki uri passziói vannak. Ha te báró lennél, neked is lenne. Legujabb passziója az, hogy én világhírű énekesnő legyek. Helyes, megteszem. Abban igazán nem látok semmi lealacsonyítót, ha néhány kastélyt összeénekelek. Épp úgy, mint a báró édesanyja. Te pedig azalatt láss nyugodtan dolgozod után, fotografálj vagy építs s várd meg, míg az egyik kastélyba beleülünk. Ez csak elég szép program?

- Nem, Berta, ez nem férfiúhoz méltó, - mondotta Parker az előbbi szomorú hangon. - Én vagyont fogok szerezni. Érted? Nagy vagyont. Vannak terveim, kilátásaim s ha egy kis pénzt tudok szerezni.

A primadonna hizelegve símult hozzá.

- De édes barátom, én adok pénzt. Mondtam, hogy nekem nem kell. Nem veszek énekleckéket. Érzem, hogy a tanulás árt a hangomnak, fárasztja. Az a sok solfeggia, az az örökös

skálázás ingerli idegeimet. Látod, ha igazán szeretsz, akkor nem játszod az ostoba spanyolt, hanem elfogadod tőlem és visszaadod tízszeresen, százszorosan. Hát mi van abban, hogy a menyasszony a hozományát a vőlegény rendelkezésére bocsátja a jövő érdekében? Mert a jövő a mienk. Fiatalok vagyunk, szeretjük egymást, hát miért rontanánk meg a jövőt ostoba skrupulusokkal?

Mikor Parker félóra múlva távozott, zsebében volt az ezerötszáz forint. Ha lopta volna ezt az összeget, akkor sem zaklatta volna nagyobb nyugtalanság miatt. Mikor a Ferdinánd-hídra ért, hirtelen megfordult. Vissza akarta vinni a pénzt, amely mintha égett volna a zsebében. De véletlenül találkozott egy ismerőssel, aki valami érdekes napi hírt közölt vele. Ez elterelte a figyelmét. Nem ment vissza a pénzzel.

Négy hónappal később Heidel Berta Stuttgartban lépett fel Rossini bravuros operájában: „Szemiramisz”-ban. Sikere itt sem volt akkora, aminőt remélni lehetett azokkal a tökéletes hangeszközökkel, amelyeknek Heidel Berta birtokában volt. A Wagner-kultusz hívei hidegen tárgyalták debütjét. Néhány ujság azt írta, hogy a szerep már magában művészi anakronizmus. Nincs zenei lelke. Hasonlít a szép vendégművésznőhöz.

Heidel Berta valóságos idegrohamokat kapott, amikor a kritikát elolvasta. És épp akkor kapott levelet Parkertől, tele keserűséggel, szemrehányással. Heidel Berta ugyanis két levelére nem válaszolt, annyira el volt foglalva a vendégförlépés előkészületeivel.

A primadonna dühösen szakgatta szét a szemrehányó levelet. Mint az ingerült hetéra úgy járt föl s alá a hotel-szobában.

- Jó, - mondotta s fogai hisztériásan vacogtak. - Majd válaszolok. Nem teszed ki az ablakodba.

Leült és írt. A levél így hangzott: „Kedves barátom! Unom a levélírást, s az olyan levelek olvasását, aminőket írsz. Fölmentelek a válasz alól egyszer s mindenkorra. Adjó! Keress alkalmasabb médiumot ostoba szerelmednek. Berta”

Aztán táviratozott Borossa bárónak, hogy jöjjön haladéktalanul Stuttgartba.

Amikor a levelet és a táviratot elküldte, szobalánya az opera igazgatóját jelentette be.

- Mit akar ez? - kérdezte Heidel Berta ijedt arccal. - Bizonyosan fölmondja a további förlépéseket. Bánom is én.

Csalódott. Az operaigazgató csupa nyájasság és áradozás volt. Oly mohón csókolt kezét, hogy a cvikkerje is leesett.

- Remek volt, tökéletes, s azonfelül szebb, mint az igazi Szemirámisz. Esküszöm. Nem találok szavakat...

- De hát nem olvasta ön az ujságokat? - kérdezte az énekesnő nagy szemeket meresztve.

- Az ujságokat? - kérdezte az igazgató a legjámborabb arccal. - Hogyne olvastam volna! Utolsó betűig. Némelyiket kétszer. Nos, édesem, az semmi. Hamisan intonáltak, s hamisan énekelik végig az áriájukat. Nem voltak jól diszponálva, azok a cvikkeres majmok. Majd belejönnek a helyes hangnembe. Csak bízva rám, vagyis Borossa báróra, a kitűnő gavallérra. El fogjuk intézni a lovagiatlanság összes szabályai szerint. Haha!

- Borossa báróra? - kérdezte Berta érdeklődéssel.

- Igen, drága királynő, szépséges Szemirámisz, ő rá. Az imént kaptam levelét, csütörtökön itt lesz. Majd megcsináljuk. Ön nem volt jól beállítva. Helyes, be fogjuk állítani... Csak bízva rá. Előveszem a mézesmadzag teóriát. Wágner-operában fog énekelni, s olyan sikere lesz.

- Igazán?

- Több mint bizonyos. Ez már nem művészi, hanem adminisztrációs kérdés. A kritikus uraknak kiszedjük a méregfogait. Esetleg alkalmazunk egy kis aranyplombát. Haha! Érti? Meggyantázzuk a lantjukat. A báró, akit személyesen van szerencsém ismerni, okos ember. Tudja, hogy az igazságot nem keresni, hanem szerezni kell. És meg fogjuk szerezni. Holnapra próbát írtam ki.

Körülnézett a nagy erkélyes hotelszobában.

- Gyönyörű szoba, - mondotta, - a báró telegrafált, hogy rendeljek szobát neki. Nincs ellenére ugyebár, hogy szintén a „Du Nord” hotelben rendelek? Mondjuk egy emelettel följebb.

- Akár ezen az emeleten, kedves barátom, - mondotta Heidel Berta kihívó mosolylyal, amely a szép madonnaarcot egészen deformálta. - A báró nekem csöppet sem kellemetlen.

- Elhiszem, picikém, - bólogatott az igazgató. - Akinek olyan hangja s olyan udvarlója van, mint önnek, annak semmire sincs szüksége. Legföljebb egy szolgálatkész igazgatóra. S az itt áll. Várja parancsait.

Heidel Berta nyakába borult.

- Első parancsom, hogy ma együtt vacsorázunk.

Az igazgató mélyen meghajtotta magát.

- Ez a legkevesebb, amit megtehetek önért és magamért.

Kezet fogtak s jóízűen kacagtak.

IV.

Parker Alfréd soha olyan nyomorultnak, lealázottnak nem érezte magát, mint amikor Heidel Berta levelét olvasta. Ziháló mellett, ökölbe szorított marokkal járt föl s alá szűk, hónapos szobájában. Legkínosabban az a gondolat gyötörte, hogy pénzt fogadott el tőle. A pénzen nem volt áldás. Alig hat hét alatt elúszott. Becsapták egy új szerkezetű géppel, amely a gyakorlatban értéktelennek bizonyult.

Parker akkoriban a színes fotográfiák problémájával foglalkozott. Már hetek óta alig mozdult ki a laboratóriumból. A kísérletezés, amely eleinte nagy reményekkel biztatta, meddő eredményt adott. A karton fakó, bágyadt színeket mutatott, amely inkább elcsúfította a fényképet, semhogy élénkké tette volna.

Ez is ingerelte. Üzlettársa, egy derék cseh ember, aggódva látta, hogy Parker idegei mennyire föl vannak dülva. Szótalan, komor lett, s csak azt panaszolta néha keserűen, hogy nem tud aludni.

Heidel Berta levele teljesen feldúlta a lelkét. Vad, kegyetlen gondolatok lepték meg. Gondolatok, amelyek a bűnnel, a halállal állanak kapcsolatban.

- Meg kellene fojtanom, - mondotta sötéten, de aránylag elég nyugodtan.

Mert az izgalomnak azon a fokán, amelyre Parker jutott, az erőszakos halál, s annak következményei nem mutatják természetes színüket. Az indulat kizárja az erkölcsi és fizikai mérlegelést. Az elhatározás impulzív, mint az ingerült állaté. A cselekedet kiszámíthatatlan, s az ösztönök ismeretlen logikája szerint formálódik. Az élet surlódása mindennap termel olyan indulatokat és rögeszméket, amelyek végzettszerűen csapnak a kriminális szférába, s amelyek a bíró előtt is érthetetlenek, emberileg is megmagyarázhatatlanok.

Parker abban a pillanatban képes lett volna a legszenvedélyesebb szerelemmel, érzéki ekzaltációval magához ölelni Heidel Bertát, s képes lett volna megfojtani. S ez a rettenetes ellentét megfért egy pillanatnak a szűk határában.

Szokása ellenére hangosan gondolkozott. Hangjának dörmögése megnyugtató hatást tett reá s plasztikusabbá tette a gondolatát:

- Hazug, hazug volt minden szava. Már a kiindulási pont is gonosz volt. Nem is akart a feleségem lenni soha. Mindig tele volt ürügygyel, kifogással, hogy az esküvőt elhalasszuk. Amellett hazudta a szerelmet, a nagy feláldozást, beszélt a jövőről úgy, ahogy a szerelmes lányok szoktak... Mindig gyanakodtam... s ha egyszer rajta értem volna!

Nagyot csapott az asztalra. Vad örömet érzett, hogy egy csomó tégely, pohár leesett. A tégelyekben és poharakban ciankáli volt. Ezt a mérget a vegyi kísérletekhez használta.

- Mit tegyek vele? - folytatta a komor magánbeszédet. - Fussak utána vagy engedjem szabadjára, mint a cifra szemetet? Az bizonyos, hogy van valakije... Az az önzetlen gavallér, az a báró... Eh, mit bánom, akárki! Nem mindegy nekem? A fődolog, hogy a pénzt, amit tőle elfogadtam, visszaszerezsem s az arcába vágjam. Abba a szemérmetlen, hazug arcba, amely úgy megrontotta életemet. Aztán adjó, kisasszony! Fentartom magamnak a jogot, hogy megvessem. Még ma utána látok a dolognak. Nem lesz könnyű, minden ellenem van, semmi sem sikerül. Mások, akik hülyék, ostobák, tudatlanok, milliókat tudnak szerezni s én hiába hajszo-lom a szerencsét, hiába...

Arca eltorzult a dühtől. Pedig elég érdekes, szabályos arca volt, csak a sűrű, összenőtt szénfekete szemöldök adott neki mord karaktert.

Harmadnap néhány száz forinttal a zsebében Stuttgartba utazott. Eladta társasrészét az üzletből, hogy az ezerötszáz forintot elvihesse Heidel Bertának. De társa nem tudta egyszerre kifizetni. Abban állapodtak meg, hogy egy hét alatt utána küldi Stuttgartba.

Borossa Ince báró Parkerrel egy nap érkezett Stuttgartba s aznap délben találkoztak a „Du Nord” szálló emeleti olvasótermében. Ez a találkozás végzetes volt erre a két nem közönséges férfiúra.

A báró, mint Heidel Bertának nyíltan bevallott mecénása tett látogatást a primadonnánál, aki táviratban kérte, hogy jöjjön el Stuttgartba. Megérkezése után először az igazgatót látogatta meg, aki elmondta neki, hogy a kritika kissé kiméletlenkedett pártfogoltjával. Megállapodtak, hogy micsoda taktikai eszközöket mozgósítanak a kiméletlen modoru operai kritikusokkal szemben. Különösen a Wágneristák teuton haragját kell leszerelni. Az igazgató e célból szükségesnek látta, hogy Heidel Bertát legközelebb „Lohengrin”-ben lépteti föl, mint Elzát.

Borossa báró mindenben helybenhagyta a praktikus eszű igazgató intézkedését és sietett megnyugtanni az elkeseredett énekesnőt. A hotel olvasótermében találkoztak. Heidel Berta szobáiban nagy volt a rendetlenség. A szép énekesnő sokat remélt ettől a találkozástól.

Magyarul társalogtak. Nem volt okuk tartani, hogy a „Du Nord” vendégei között, akik a társalgóban megfordultak, valaki megérti őket. Borossa báró különben is a szertartásos udvariasság határai között igyekezett maradni, ami láthatóan ingerelte a szép énekesnőt.

- Tudom, - mondotta, - hogy a báró urat csak a repertoárom érdekli. Ezért is végtelenül hálás vagyok, s ha nem volna annyira fiatal, hogy egyebet ne mondjak...

Aztán hirtelen közelebb ült a báróhoz, s a legártatlanabb arccal kérdezte:

- Mondja báró, lehetséges-e, el tudja ön képzelni, hogy férfi és nő között állandó barátság legyen? Ön ért engem. Olyan barátság, amelyet semmi vágy nem zavar, amely mindvégig tiszta marad érdektől, szenvedélytől? Olyan barátság, mint a minő hasonló neműek között van.

A báró hidegen mosolygott. A nagy barna szemeiből egy kis gúny áradt. Kitérően és közönyösen válaszolt.

- Rossz helyen kérdezősködik, kisasszony. Nem vagyok barátkozó természetű. Nincs elajándékozni való érzésem. Pedig a barátságnak ez az alapja. Hát különben is az ilyen elméleti meghatározások nem sokat érnek. Jóformán semmit. Minden barátság más-más érzelmi körben mozog.

Heidel Berta szórakozottan nézett a báróra. Mintha nem értené a választ. Folytatta: - Mostanában sokat gondolkozom a barátság fölött. Igyekeztem az ön lelkét megfejteni. Beszéltem egy jósnéval... de ez ostobaság. Ugy-e, ön sem hisz a jóstehetségben?

- Nem sokat, - mondotta a báró állandóan mosolyogva.

- S mégis, - folytatta az énekesnő, - az a jósnő sok mindent megmondott, ami bekövetkezett. A közelmúltban megjósolta a többek között, hogy szakítani fogok a vőlegényemmel s megtörtént.

- Ah! - csodálkozott a báró, - ön szakított a vőlegényével?

- Végképp, örökre, - mondotta Heidel Berta erőltetett indulatossággal. - Azt hiszem, elég volt négy évi menyasszonykodás.

Hirtelen fölkacagott. Azzal az ideges kacagással, amely az ekzaltált nőket szinte félelmetesen rejtélyessé teszi.

- A jóból is megárt a sok. Pedig a menyasszonyi állapot nem mindig jó.

A báró a szokottnál komolyabban válaszolt:

- Azt hiszem, - kedves kisasszony, - igaztalanul ítél. Az a férfi, aki négy évig vőlegény, jogot szerzett arra, hogy megbecsüljék.

Udvariasan meghajtotta magát:

- Bocsánat kisasszony, ritkán történik, hogy mások érzelmi világába avatkozom. De hiába, amióta énekelni hallottam, nem tartom önt idegennek.

Heidel Berta elérzékenyülve nyujtotta kezét.

- Hát én? - mondotta elfogódott hangon. - Milyen végtelenül nyomorult teremtes lennék, ha nem tudnám megbecsülni azt a jóságot, amelyet irántam tanusított. Egész őszinte leszek, olyan, mintha édesapámmal beszélnek. Ez kissé furcsa olyan emberrel szemben, mint a báró úr, - mondta kacérkodva.

- Csak tessék, vállalom az apaságot, - mondta a báró. - Egyébre úgylis alkalmatlan lennék.

- Igazán? - kérdezte Heidel Berta tágra nyílt szemekkel, amelyek különös csodálkozást fejeztek ki. Jó, legyen. El akarom mondani, hogy mért szakítottam vőlegényemmel.

- Ha okvetetlenül szükségesnek találja.

- Igen, annak találom, nehogy rossz világításban lásson. Érthető ugyebár, hogy sokat tartok az ön jó véleményére? Tehát az az én volt vőlegényem, minden egyéb foglalkozása mellett tetőtől-talpig haszontalan ember, aki ráspekulált az én kariéremre, az én jövedelmemre.

- Bizonyos ön abban?

- Teljesen. Elvette a pénzem. Azt a pénzt, amit ön nagylelkűen a rendelkezésemre bocsátott, hogy a hangomat képezzem. Ez elég, ugy-e?

- Tökéletesen elég, - mondotta a báró. - Fölösleges, hogy egy szót is beszéljünk róla.

Heidel Berta egyre fokozódó idegességgel negyedóránál tovább szidta, piszkolta Parkert a báró előtt, aki unottan hallgatta a vakmerően eltúlzott jellemfestést. Többször akarta a társalgást más térre terelni, de Heidel Berta makacsul folytatta volt vőlegényének bepiskolását. Eleinte halkán beszélt, később kellemetlen rikácsoló hangon, mint az ingerült macska. A báró végre jónak találta figyelmeztetni, hogy elkésik a próbáról. Heidel Berta távozott, hogy kalapot és köpenyeget vegyen. Megkérte a bárót, hogy várja meg.

A báró egy percig sem időzött egyedül az olvasóteremben, amikor a szomszéd asztaltól egy magas, atlétatermetű ember emelkedett föl, s komor nyugalommal állott eléje. Az idegen úr bemutatkozott:

- Parker Alfréd vagyok.

Borossa báró meglepetten nézett a bemutatkozóra. Nem válaszolt. Egy könnyű vállvonogatással jelezte, hogy nincs kedve szóba állani. Parker a fölindulástól rekedt hangon a következőket mondotta:

- Remélem, önnek nincs egyéb szándéka, mint feleségül venni azt a nőt, aki az imént távozott? Azt mondtam: remélem? Rosszul mondtam: követelem.

- Milyen joggal? - kérdezte a báró inkább csodálkozó, mint sértődött hangon.

- Egy megrontott élet árának a jogán, báró úr, folytatta Parker. Ha ön azért idegenítette el tőlem azt a nőt, mert szereti, az rám nézve lehet kellemetlen, lehet tragikus, de végre is emberi cselekedet. De ha csak azért tette, hogy néhány napi unalmát elűzze vele, az gazság, uram. Megértett ugy-e?

- Tökéletesen, uram, - mondotta a báró.

- S mi a válasza?

- Az, hogy ön a rendelkezési jogát elveszítette, sőt az a joga sem maradt meg, hogy sértve érezze magát.

- Miért? - kérdezte Parker szikrázó szemekkel.

- Mert pénzt fogadott el attól a hölgytől.

Parker felkacagott.

- Pénzt, ugy-e? Haha! Olyan pénzt, amelyet tisztességtelen úton szerzett. Azt akarja mondani, hogy épp oly becsstelen vagyok, mint az ön szép pártfogoltja. Nos, báró úr, én így megbecstelenítve is különb embernek érzem magamat, mint ön.

A báró nagy nyugalommal válaszolt:

- Ön azt akarja, hogy megfenyítsem?

Parker Alfréd gúnyosan mosolygott.

- Ehhez önnek nincs bátorsága.

- Téved.

Abban a pillanatban a báró sétabotjával végigütött Parker arcán. A megbántott ember vad dühvel rontott bántalmazójára, megragadta vállát, de hirtelen erőt vett magán, visszalépett s hátrattette ökölbe szorult kezét.

- Ezt másképp intézzük el. Szebben, előkelőbben.

- Téved, - mondotta a báró ismét.

- Mit mond? - kérdezte Parker Alfréd.

- Azt, hogy lovagias elégtételt csak lovagias jellemű embereknek adunk.

- Úgy? Ez elmélet, fölfogás, szabály, ugy-e? Majd meglátjuk.

...Másnap reggel az összes ujságok hosszú tudósítást közöltek egy merényletről, amelyet valami Parker nevű idegen követett el egy ösmert nevű magyar főúr ellen a Du Nord hotel előtt. A merénylet golyója csak vállát horzsolta a bárónak, aki még az este páholyából nézte végig „A próféta” előadását. A merénylet elfogták.

A merénylet indító okáról a lapok nem tudtak hírt adni.

VI.

A cseresi park a Maros mentén terül el tizenhat holdnyi területen. A parknak a kastély körül fekvő része friss, helyenkint pazar gondozás nyomait mutatta. Apró pálmák, fikuszok, babérfák, platánok, törpefenyők s néhány szép fajta délszaki növény szegélyezte a széles, aprókavicsos utakat. Maga a kastély hatalmas két szárnyas épület volt széles, kissé nyomott homlokzattal. Új fazsindely teteje messzire elvilágított. A galamszürke festés is ujnak látszott. Ez a kastély a külföldre származott Watten grófok tulajdona volt. Négy év előtt vette meg Tarassay Kálmán, a fiatal építész-mérnök, az uradalommal együtt. Apja, aki alig ötvenéves korában halt meg, abban az uradalomban volt tisztartó. A fiatal építész-mérnök hugával, Vilmával, itt nevelkedett. Ez a fiatal technikus azok közé a ritka talentumok közé tartozott, akik a tudományt gyümölcsöztetni s gyakorlati diadalokra vinni tudják. Már első vállalatái nagy vagyron birtokába juttatták. Vagy tíz évig jóformán szünet nélkül dolgozott. Épített csatornát, vasutat, alagutat, hidat. Egyszerre több ezer embert foglalkoztatott a Balkánon, s ugyanannyit az Al-Dunán. Merész, biztos conceptusai csodálkozásba ejtették a hirneves szakférfiakat. Az első tíz esztendőben alig ért rá magával foglalkozni. Aztán hirtelen, szívének első melegebb föllobbanását követve, megnősült. Beleszeretett egy szép, fiatal szubrettbe, Könyves Kornéliába, akit Temesvárott látott a színpadon, s aki iránt Borossa báró is komolyan érdeklődött.

Kornélia, mint tudjuk, színészgyermek volt. Apját, Könyves Antalt, valamikor nagyhirű buffónak ismerte az ország. Ez a vén kórikus több mint negyven esztendőt töltött a színpadon, végigjátszott és énekelt minden rendű és rangu szerepet. Volt színlaphordó, kellékes, sugó, ügyelő, rendező, sőt egyízben igazgató is. Az utóbbit restelte, titkolta. Nem tudni, mi okból.

A világnak az a része, amely a színpadon túl esik, ismeretlen, szinte mesebeli tartomány volt előtte. Életnézete gyermekesen naiv maradt mindvégig. Filozófiáját színpadi frázisokból rózta össze. Többnyire zenésített frázisokból. Mi sem okozott nagyobb gyönyörűséget, neki, mintha megkacagtatni tudta a körülötte lévőket. Az emberiséget, akár ha tömeg alakjában, akár egyenkint került elébe, színházi publikumnak tekintette. Ha kifogyott az ötletekből, groteszk testmozdulatokkal, lehetetlen gesztusokkal és grimaszokkal pótolta. Kígyószerűen hajlékony, hosszú, sovány teste és mozgékony, szögletes arca külön-külön pompás eszköz volt a kórikus hatások előidézésében.

Egyetlen leányát, Kornéliát, a bálványozásig imádta. Ahogy csak nomád-emberek tudnak szeretni, akik sok bajt, viszontagságot tűrtek, sok részvétlenséget tapasztaltak. Kornélia alig volt két éves, amikor anyját elveszítette. A szó szoros értelmében a színpadon nevelkedett. Ha apja játszott vagy próbált, a dajka vagy valamelyik gyöngédebb-lelkű színésznő ügyelt a kis gyermekre az öltözőben. Ötéves korában gyermekszerepeket játszott, tizenhat éves korában naivákat s tizenennyolcéves korában operett-primadonna lett.

Szerették, tapsolták, ünnepelték. Kifejezetten, versenytárs nélkül divája volt a színtársulatnak. A ragyogó, ibolyakékszemű, finom oválarcu szőke leánynak még a karmesterek is megbocsátották, hogy időnkint a magasabb regiszterben hamisan énekelt. Apja, az öreg buffó, csaknem minden operettben színpadi partnere volt leányának. Itt adta megható jelét apai gyöngédségnek s önfeláldozásnak. Ha Kornélia énekelt, az öreg buffó, a torzítások nagymestere, tartózkodó és diszkrét maradt. Valósággal lenyelte a grimaszokat, az ajkára tóduló rögtönzéseket, nehogy megcsorbítsa leánya énekszámának hatását. Ez volt a legnagyobb áldozat, amit a buffó, mint apa hozhatott.

Azokra az udvarlókra, akik a szép primadonnát állandóan környékezték, az öreg Könyves, az apa, harapósan féltékeny volt. Nem a leánya erényét féltette, hanem a szeretetét. Az erény tekintetében fejedelmi nyugalmat érezett. A vén komédiás tapasztalatból tudta, hogy az okos színészgyermek mesteri ügyességgel tudja a veszedelmes szírteket kikerülni. Csak az ostobák botlanak és buknak. Azok, akik nem tudják, hogy az erkölcstelenség a legrosszabb üzlet végső eredményében.

Kornélia okos volt. Senki sem sejtett volna ebben a pezsgővérű, vidám teremtésben annyi hűvös józanságot. A rendező és az igazgató, ha műsort készített, mindig belevonta Kornéliát a tanácskozásba. Pontosan meg tudta jelölni, melyik darabra lesz több jövedelem, melyiket hogyan lehet olcsóbban kiállítani.

És apja, a vérbeli színész, mégis gyakran lesújtva tapasztalta, hogy az ő Nellije csöppet se rajong a színpadért, hogy a sok siker nem melegíti föl, hogy unottan hallgatja a tapsvihart, mint valami fölösleges, obligát neszelést. Ez annyira nyugtalanította, hogy nem merte szóvá tenni. Csak magában kesergett:

- Miért nem örökölte tőlem az ambícióját?

Az udvarlók is kellemetlenül tapasztalták, hogy erre a leányra a legraffináltabb eszközökkel sem lehet hatni. Olyan közömbösen járt közöttük s hallgatta őket, mint a lecsévelt darabok rendelkező-próbáin a végszavakat. Meg sem botránkozott, ha egyike-másika tisztességtelen ajánlattal közeledett hozzá. Mintha csak színpadi perpatvart hallgatott volna. Annyiba vette összes udvarlót, mint a kravatli-tenoristát, aki a szerelmi duóban a c-t kivágja, mert fizetik érte.

És ez az okos színészgyermek azt is tudta, hogy ő nem igazi színpadi talentum, hogy csak játszik, de nem alkot, hogy temperamentumából hiányzik a mélység, vidámságából az őszinteség. Igazi talentumot csak egyet ösmert, boldogult anyjának az öcscsét, Dénes Gyulát, a nagy bonvivánt. Ez a nagybácsi volt az ő művészeti bálványa. Minden szava, hangsúlya, mozdulata bele volt vésve a lelkébe. Finom, kifejező mosolya úgy hatott rá, mint a napsugaras ég derűje; szava, mint az értelem és érzés örök melódiája.

Dénes Gyula tökéletes színjátszó művészete volt Kornéliának ábrándvilága. Ha apjával együtt volt, többnyire Dénes Gyuláról beszélt. A vén kómikus ilyenkor elemében volt. Úgy dobálta a szuperlatívuszokat, mint a cirkuszi zsonglőr a tányérokat.

- Hja, Gyula, az én kis sógorom, a legnagyobb bonviván a Kárpátoktól - a Bajkal-tóig. Azt hiszem, az fekszik legmesszebbre. És tudod, hogy ez a világhódító színpadi hős patikárus akart lenni? Igen, két esztendeig méregkeverő volt, közönséges méregkeverő. Csomagolt, skatulyázott. Szerepek helyett recepteket olvasott. Hehe! Ugy-e furcsa? És mi lett belőle! Első az első között. Hogy beszélnek róla az ujságok! Hiszen másról is megírják, hogy a Nemzeti Színház kitűnő művésze, de az csak olyan frázis. Mik azok Gyulához! Statiszták, népség, katonaság, lándzsahordozó, csatlós. Ő a legnagyobb, ő az egyedüli nagyság. Mikor legutóbb meglátogattam, ott láttam a szobrát az első szobájában. Remek szobor, valami híres művész ajándékozta meg vele. Megálltam előtte, letöröltem róla a port s homlokon csókoltam. Épp akkor lépett ki Gyula. Hogy kacagott rajtam! Nohát Nelli, úgy a pokol sem tud kacagni, pedig annak nagy rutinja van. És tudod, hogy csak az anyád kedvéért lett színész. „Alfonz úr”-ban lépett föl. Tizenkilenc éves volt. Egyszerre lepipálta az egész magyar színészetet. Az első lett, s az fog maradni, amíg egy öltözőben másztiksz-illat árad a hon határain belül.

Kornélia áhítattal hallgatott és olvasott mindent, ami az ő bácsijára, a nagy művészre vonatkozott. Tarassay Kálmán is azzal férközött szívéhez. Amikor először találkoztak, szóba került a nagy művész. Kálmán csak akkor tudta meg, hogy Kornéliának nagybátyja. Lelkesülten beszélt arról a mély hatásról, amit reá ez az istenáldott művész gyakorolt. Kálmán maga is

művészlélek volt. Szaván átrezgett a lelkesedés őszintesége, az elragadtatás heve. Kornélia nagy gyönyörűséggel hallgatta s három hónap múlva a felesége lett.

A lakodalom után, amelyre a nagy bonviván is lerándult, a cseresi birtokra költöztek. Az öreg Könyves a lakodalmat megelőző hetekben tele volt zavarral, izgalommal.

- Aki tőlem egy okos szót vár, az sült bolond, - mondotta. - Lábujjhegyig tele vagyok lámpalázzal, azonfelül nem tudom a szerepemet. Egy szót sem tudok s nem hallom a sugót. Meglássátok, úgy belésülök az első jelenetbe, hogy hat ökör sem húz ki.

Csodálkozott, hogy az ő Nellikéje mindent oly nyugodtan, okosan rendez el. Levelezett, táviratozott, megbeszélte az igazgatóval a búcsúfellépéseket, megrendelte a menyasszonyi ruhát, apjának az új frakkot.

- A régi nagyon kopott, tele van festékfoltokkal, - mondotta, - akarom, hogy az én papám elegáns legyen. Végre is nem szabad feledned, hogy leányod földbirtokosné lesz. Tudod, olyan földesasszony, mint Mari, az ezred leánya, a harmadik fölvonásban. Haha!

Az öreg sietve lenyelt egy grimászt.

- Persze, teringtét... Jupiterre, ez egész új szerepkör. Nem tudom, hogyan fogom alakítani. Megpróbálom. Elég kedélyes apa szerepet játszottam eddig, most játszani fogom a komoly, a nagyságos apóst. Hahaha! Milyen leveleket fogok írni! Nyolc-, uszkve tizoldalosakat. Nem lehetetlen, hogy verseket írok. Ha én neki kezdek...

- Kinek fogsz írni? - kérdezte Kornélia.

- Kinek? Hát nektek. Csak nem gondolod, hogy az Akadémiával fogok levelezni. Nem vagyok levelező tagja.

Kornélia pajkosan mosolygott.

- Jó, - mondotta, - csak írd, amennyit tetszik. Majd átadod a szobalánynak s az áthozza a lakosztályomba.

Az öreg naiv arcot igyekezett vágni.

- Szobaleány, lakosztály? - kérdezte. - Milyen különös beszédmodor. Mint valami társadalmi drámában. Hát te, a szobalányod üres óráiban mozgóposta leszel?

- Nem hinném, - válaszolta Kornélia, - de minthogy te velünk jössz...

- Veletek? Ohó!

Kornélia odaugrott az apjához és megölelte.

- Hát azt hiszed, édes apuskám, hogy én a világ valamennyi férjéért, beleértve az én szendeképű, ábrándos tekintetű jövődő férjemuramat, le tudnék egy napra is mondani rólad?

- No jó, Nellikém, ne hamarkodd el...

- Elég! - kiáltotta Kornélia széles drámai gesztussal, - ha te ellenkezni fogsz, akkor én visszaküldöm a jeggyűrűt, elszegődöm drámai nagyanyának, ordítani, bömbölni fogok, olyan skandalumot csapok, hogy a gyerekek összeszaladnak s a katonaság kirukkol a bandával, a nagydobbal. Értetted? Engem ne ingerelj, drága apámuram. Én azt mondom: le a zsarnokokkal!

A vén kómikus a gyomrát simogatta. Ez volt kedvelt gesztusa. Ezzel fejezte ki a színpadon a mennyei gyönyört. Megfelelő grimaszt vágott és ő is deklamálni kezdett:

- Tessék, ilyenek az elkényeztetett gyerekek! Mindig az történik, amit ők akarnak. Jó, nem bánom... Zsarnokoskodj, tiporj le. Leszek a kedvéért földesúr, leszek bán, vajda, őrgróf, birodalmi herceg, római prokonzul. Avagy parancsolod talán, hogy cigánykereket hányjak és egy kis friss csepüt rájnak éhomra? Te rossz gyermek.

Magához szorította, aztán tiszta zsebkendőt kért, hogy letörölje könnyeit.

- Tegnap meghültem, olyankor mindig könnyezem. Haha! Milyen nevetséges az, amikor a kómikus sír. Olyasforma, mintha egy antik szobor röhögne. Csak legalább Gyula lenne itt, hogy elbeszelném neki, ami szívemen van. Hogy tud az hallgatni... Esküszöm, a hallgatásában is megindító művészet van. Nem vetted észre? Csak figyeld meg. Leül és hallgat. Csak hallgat. De hogy hallgat!

- Hát ugyan hogyan hallgat? - kérdezte Kornélia ingerkedve.

- Hogyan?... Jupiterre, azt nem lehet megmagyarázni. Azt hallani kell.

- Hallani?

- Igenis hallani. Mert az ő hallgatása beszédes, kifejező, megragadó... De most sietek borotválkozni. A földesúri méltósághoz nem illik a kiütköző tüske. Noblesse oblige. Iszom egy pohár bort, hogy kijózanodjam.

Vette a kalapját, és rágyújtott kedves dalára a Szevillai borbélyból:

Mert aki sok bort iszik,
Az eszét eltemeti...

Még aznap szétajándékozta az összes parókákat, felkötő szakálokat, spanyol ingeket, lovagszáraikat, sarkantyúkat és sárgacsizmákat a színtársulat tagjai között.

- Gyerekek, - mondotta, - osztozzatok meg a királyságomon! Nincs több. A legszebb királyleány sem adhat több diakulum flastromot, mint amennyije van. Én mától kezdve hatökrös nábob vagyok.

És titokzatosan énekelni kezdte az „Álarcos bál”-ból az ösmert kórust:

Hahaha! Hahaha!
Lesz mit nevetni a városban...

VI.

Két év telt el... Minden arra mutatott, hogy a cseresi uradalom kastélyában boldog emberek laknak. A legboldogabb Tarassay Kálmán volt. Ez a félig tudós, félig művész-ember sohasem érzett annyi élet- és munkakedvet, mint amióta megnősült. Minden reggel három vidám arc köszöntötte: felesége, nővére és apósa. Az utóbbi többnyire énekelve. Karcos, rongált bariton-jával minden reggel kiforszírozta Fausztnak tenorszólamát: „Légy üdvöz, tisztaság hajléka!” s néha félóráig recsitative beszélte el fantasztikus álmait.

A fiatal férj az utóbbi három hónapot Galiciában töltötte, ahol néhány nagy kaszárnya építését vállalta el. Utána két hétig az isztriai parton is időzött. A háztartás művészetébe a volt primadonnát sógornője, Vilma vezette be. Vilma két évvel idősebb volt, mint Kornélia, huszonnégy éves. Nem volt szép leány, de értelmes arca, karcsu, elegáns termete s az az őszinte nyájasság, amely sötétszürke szemeiből áradt, kedves, rokonszenves teremtetést mutattak. A két fiatal sógornő hamar és igazán megszerette egymást, bár természetük nagy ellentéteket mutatott.

Vilma egészen passzív természet volt, aki úgy fogta fel az életet, hogy annak kell történni, amit felőle a legközelebbi rokonok határoznak. Nagynénjének, Antalváry főispánnénak, föltétlen hatalma volt fölötte, mint minden erőszakosabb természetnek a gyöngédebb lélek fölött.

A főispánné minden évben háromszor-négyszer ellátogatott a cseresi kastélyba. Két-három hétig időzött ott. Mindig nagy udvar kísérte. Azok, akik kegyétől függtek, hivatalnokok, képviselőjelöltek, kincstári bérlők. Célja volt Vilmát férjhezadni, lehetőleg előkelő emberhez.

Minden évnegyedben volt néhány új férjjelölt. A legutolsó és a leghatározottabb férjjelölt Borossa Imre báró volt, aki nemrégiben örökölt egy távoli rokona után, hír szerint, igen tekintélyes vagyont. Az is hallatszott, hogy a bárónak az adósságai is tekintélyesek. De a család, amely Erdélyből származott, kétségkívül a legtekintélyesebbek egyike volt egész Biharban és Temesben.

Ezt a házasságot, amint már tudjuk, Kornélia ellenezte a leghevesebben.

Az öreg komikus, a naiv vén gyerek, nem értette, mért oly gyűlöletes Kornélia előtt Borossa báró.

- Édes Nellim, - mondotta neki egy alkalommal, - a fiatal uraknak megvan az a rossz tulajdonságuk, hogy roppant egyformák. Különösen azok, akik színház körül settenkednek. Ha az egyik csóka, bizonyos lehetsz, hogy a másik varju. A különbség csak a tollazatban van, de ami a csőrüket illeti...

A bárót már csak hónapok választották el a negyvenedik évétől. Azóta, hogy Stuttgartban utoljára találkoztunk vele, fekete hajába a halánték körül néhány ősz hajsza tolakodott. Az örökölt birtok alig két óra járásnyira feküdt a cseresi kastélytól. Mióta a főispánné ujabban a kastély vendége volt, mindennap átlátogatott, többnyire lóháton.

Vilmának tetszett a báró. Készséggel nyugodott bele abba a gondolatba, hogy felesége lesz. Ő sem tudta megérteni Kornéliának ideges ellenszenvét. Nem is kereste az okát. Általában a házassági ügyet Amália tántira, a főispánnéra bízta. Tudta, hogy nagybátyja, a kúriai bíró, nem avatkozik ezekbe az ügyekbe. Bátyja, Kálmán, még kevésbé. Nem értette, hogy miképp lehet az, hogy Amália néni és Kornélia oly ellentétesen ítéli meg a bárót. Mert Kornélia nem titkolta ellenszenvét. Csak néhány nap előtt véletlenül fültanuja volt egy heves párbeszédnek, mely nagynénje és sógornője között zajlott le a park szélén, a Maros partján. Hallotta, hogy a báróról van szó. Sógornője ez alkalommal szokatlanul erős kifejezéseket használt.

Vilmát nagy nyugtalanság fogta el. Tudta, hogy Kornélia nyílt, egyenes lélek. Nagy, komoly oka lehetett, hogy a bárót gyűlölje. Igyekezett szokása ellenére energikus lenni. Fölkereste Kálmánt, s elmondta neki a park szélén lezajlott jelenetet.

Kálmán csodálkozva hallgatta hugát. Alig tudta megérteni, hogy miről van szó. Ez az erőszü, nagykészültségű technikus, aki hegyeket repesztett, zuhatagokat hidalt át, érzelmi dolgokban gyöngé, bátortalan volt. Fölkelt a dolgozó asztalától, amelyen egy tervrajz befejezésével foglalkozott. Igyekezett hugát megnyugtatni.

- Lehetetlen! Kornélia azt mondta volna, hogy a báró nyomorult ember? Teringettét, ez erős kifejezés. Én a bárót a magam részéről honett gavallérnak ismerem. Tudom, hogy nagyon sokoldalú, mívelt ember. Azaz, megállj, őszintébb leszek, nagyon jól én sem ismerem. Talán kétszer beszéltem vele. Egyszer Olaszországban. Hm! Nyomorult... Mért mondja és honnan tudja Kornélia, ha csakugyan az lenne? És Amália néni rajong érte. Éppen tegnap mondta... Kellemetlen ellentétek. Lehet, hogy Kornélia túlszigorúan ítéli meg. Vettem észre, hogy ki nem állhatja.

Nem folytatta tovább, mert apósa, az öreg Könyves lépett be. Kálmán nem hagyta szóhoz jutni.

- Jó, hogy jön, kedves apuskám, ön fel fog bennünket világosítani minden irányban.

- Pardon, - kiáltotta az öreg a leghevesebb gesztusok kíséretében, - nem vagyok beszámítható állapotban. Az öröm tébolya környékez! Magamon és magunkon kívül vagyok. Jutalomjátékom van a nézőtér teljes kivilágításával. Több, theatre parée! Minden jegy eladva! Itt a távirat! Gyula az éjjel megérkezik. - Gyula, Dénes Gyula! A gyorsvonattal jön. Vagyis egyelőre kengyelfutók, heroldok és apródok nélkül... Irigylem a konduktort!

Oly hadarva beszélt, hogy a lélegzete elállt. A hírnek különben Kálmán is megörült.

- Brávó, - mondotta - azonnal intézkedem, hogy kocsi menjen elébe. Magam is fölülök a kocsira. Ez derék! Hogy fog örülni Kornélia!

- Tudja már?

- Nem tudja, - válaszolta az öreg titokzatosan, nyakát a válla közé húzva. - Pszt, tudják hol van Kornélia? A rajcsi-tanyán. Az öreg Tarassayval, a kúriai bíróval kocsikázott ki, a méltóságos úrral. Talán öt perccel előbb, mint a távirat ide érkezett. Fogalmam sincs, hogy mit keresnek a rajcsi tanyán együtt?

- Nekem sincs, - mondotta Kálmán, - de az mellékes. Elég, ha ők tudják. Csak nem leszek féltékeny a nagybátyámra.

- Miért ne! - mondta az öreg Könyves, akinek mozgékony arca sugárzott az örömtől. - Az bizonyos, - folytatta, - hogy Gyulát nem eresztjük el egyhamar. Vakációja egy hónap múlva jár le. Ah, ha itt töltene ezt a hónapot!

A vén kómikus Vilmához fordult.

- Hát Vilma, maga nem is örül?

- De igen, Antal bácsi.

- Látt-e már Dénes Gyulát játszani? Mert tetszik tudni a színpadon kívül nem sokat számít. Csak úgy jár-ke, mint más ember. Nincs semmi különös a viselkedésén, modorán. Keveset beszél, csak nézeget és mosolyog. Éppen úgy, mint a legközönségesebb ember. Szóba áll a színlaphordóval, a garderob-szabóval, előre köszön mindenkinek. Roppant szimpla fráternek látszik... De a színpadon, ah, a színpadon!

- Láttam, - mondotta Vilma.

- Úgy, igen, látta? Melyik szerepében?

- Legutóbb don Cézárban.

Az öreg kómikus diadalmasan kiegyenesedett.

- Ugy-e, hogy milyen don Cézár! Emlékszik, amikor a korcsmából kidobják, vagy amikor a kövér kapitányt leszúrja... De az semmi, hanem amikor a király elé áll s azt mondja: „Én don Cézár de Bazán, caraffai gróf vagyok!” Akkor oly grandiózus, amilyen csak Apolló tudna lenni huszárkapitányi uniformisban. Mindenki elhiszi neki, hogy joga van föltett kalappal beszélni a királylyal. Pedig az apja egyszerű kántortanító volt. És a fia... Nem különös ez? De mindegy, a fő, hogy még az éjjel itt lesz, hogy keblemre ölelhetem! A halhatatlan istenekre, kezdeni irigyelni önmagamat!

Hirtelen a vejéhez fordult:

- Hát mi is az, kérem, amiben nekem fölvilágosítással kellene szolgálnom?

- Igen, kedves apám, - mondta Kálmán, - a dolog nem túlságosan komoly, de mégis... Ismeri ön Borossa bárót?

Az öreg kómikus kissé elfintorította az arcát, aztán nagyot fujt.

- Borossa bárót? Hogyne! Régóta ismerem. Még amikor huszárfőhadnagy volt. Kitűnő ember, mint mondani szokás.

- Nem tud valami határozottabbat mondani felőle? - kérdezte a veje.

- De igen, azaz hogy mégsem. Mondom, régen ismerem. Sokszor találkoztam vele a kulisszák mögött. Foglalkozott a hölgyekkel. Pardon, Vilma kisasszony, ez így szokás ott. Megengedem, hogy rossz szokás, de nagyon régi...

- Egyéb rosszat nem tud felőle? - kérdezte Vilma.

- Egyéb rosszat? Semmit, abszolute semmit. Egyéb jót inkább. Ohó, mégis, most jut eszembe. Egyízben, talán négy éve, Kornéliának is kezdett udvarolni. Kornélia azonban haragudott rá, mert tudta, hogy egy kaland... azaz több, mint kaland... Pardon, nem mondhatok meg mindent Vilma kisasszony előtt...

Hirtelen meggondolta a dolgot.

- Azaz, miért ne? Vilma kisasszony okos leány. Nos, kitálok mindent. A báró elkövetett egy meggondolatlanságot. Elvett egy híres énekesnőt, Heidel Bertát. A báró megtette a magáét. Én mindig igen kedves embernek tartottam. Finom, udvarias, elsőrangú gavallér. Ha velem találkozott, mindig volt valami kedves mondanivalója. Dícsérte játékomat, énekemet. Az bizonyos, hogy nagyon tetszettem neki. Kornélia is. De mondom, Kornélia nagyon poétikusan fogja föl az életet. Kornélia karakter... Hát nem különös ez?

Az öreg Könyves mindezt látható erőlködéssel mondta. Kissé megnyugtatta az a gondolat, hogy Gyula megérkezik. Mert Gyula ellenállhatatlan.

- Na, - mondotta, - miután minden irányban tökéletesen tájékoztattam és megnyugtattam önöket, sietek elsülyedni. Alászolgája! Ha valami fölvilágosítás kell, csak küldjenek utánam. Található vagyok reggeli nyolctól, reggeli nyolcig. Kisztihand! Ajánlom magamat.

Kómikus hajlongások között távozott.

VII.

Már két napja múlt, hogy a híres bonviván színész megérkezett a cseresi kastélyba. A borotvált arcon kívül semmi sem sejtette, hogy ez a zömök, horgasorru, szelíd, nyílttekintetű férfiú azoknak a színpadi hírességnek egyike, akiknek élete szakadatlan ünnepeltetés. Megjelenése első tekintetre valami bátortalanságot, félszogséget mutatott, mint a szerény embereké. De ez nála önkénytelen raffinéria volt. Ritkán kezdett társalgást. A színészeknek az az általános pretenziója, hogy a társaságot ők akarják szórakoztatni, mulattatni, teljesen hiányzott belőle. Nem tolakodott anekdotákkal, szellemeskedéssel. Az ócsárló, kicsinylő szerek teljesen hiányoztak szótárából, viszont olcsón, könnyen mutatott őszinte elragadtatást.

Sem a színpadon, sem az életben nem élt vissza azokkal az értékes adományokkal, amelyekkel a természet oly bőségesen látta el. Sikerei oly igazak voltak, hogy irígység alig fejlődhetett ki lelkében. Ez harmonikussá tette az embert a színészben. Azt a kiállhatatlan komédiás-gögot is, amelyet kollégáinál tapasztalt, olybá vette, mint valami velük született deffektust.

Öntudatos művészlélek volt. Korán megismerte és alkalmazta azt a nagy igazságot, hogy igaz, állandó sikereket csak természetes eszközökkel lehet szerezni. Szinte sajnálta azokat, akik rá voltak szorulva a mesterfogásokra, a rutin eszközeire.

Az első két napot a szabadban töltötte. Napestig kocsikázott Kornéliával és Kálmánnal. Megnézték a nagy égerfaerdőt, amelynek sudaros ágai oly komolyan bólintanak, mintha sok szomorú mondanivalójuk lenne. Aztán csónakáztak a Maroson, amely kígyószerű kanyargással szegélyezte az ezerhatszáz holdas birtokot; elmentek a pataki malomba és kikocsiztak a bihari hegyek aljáig, ahol Kálmán egy szép kis márványbányát fedezett föl.

Második nap megérkezett Amália néni férje, Antalváry főispán, aki egész nap duzzogott, hogy a híres művészt eladminisztrálják előle. A főispán nagy színházbarát volt, aki a rossz nyelvek szerint még most, hatvan éves korában is készséggel szubvencionálta a színművészet nőnemű részét. A vacsoránál le is foglalta magának teljesen Dénes Gyulát kérdésekkel, tirádákkal és tósztokkal.

A harmadik nap kora reggelén a kastély tágas vesztibüljében Dénes Gyula sógorával, az öreg buffóval beszélgetett. A kúriai tanácselnököt kivéve, még mindenki aludt a kastélyban. A nagy bonviván szeretettel nézte sógorának ráncos arcát és magas, kopasz homlokát.

- Tehát boldog vagy, - mondotta, - ez derék. Semmi sincs, aminek jobban örvendének.

A vén kómikus fölkelt és amint a színpadon szokás, amikor intimus párbeszéd következik, körüljárta a vesztibült megnézni, hogy nem hallgatódzik-e valaki valami bútordarab mögött. Aztán visszajött és letelepedett a nagy sógor mellé.

- Igen, Gyula, boldog vagyok. Aki nálam boldogabb, az csal. Ámbár azt hiszem, magam is csalok.

- Csalsz? - kérdezte Dénes Gyula.

- Igen, - folytatta Könyves, - csalok, de nem komolyan... Csak egy kissé magamat és egy kicsit másokat.

- Ohó!

- Tudod, - magyarázta a vén buffó konfuzusan, - az én boldogságom olyan, mint akit az első fölvonásban zajosan megtapsolnak, aztán a többi fölvonásban elejtenek, kiselejteznek.

- Csak nem akarsz mondani, hogy mellőznek, nem törődnek veled? - kérdezte a nagy bonviván, homlokát összehúzza.

Az öreg Könyves élénken tiltakozott.

- Isten ments! Hát képzelheted azt Kornéliáról vagy a vőmről? Te, tudod-e, hogy a vőm még tökéletesebb lény, mint Kornélia. Csupa szeretet és ami fő, nincsenek idegei. Amíg Kornéliának az idegei... Hiszen tudod... tizenhatéves korában lett primadonna. Abban a korban, amikor más leány szent Genováva történetén illetődik meg, ő bestiákat játszott. Az ilyesmi nem jól hat az idegekre.

Dénes Gyula igent intett a fejével.

- Igen, - mondotta, - a színpad nem a legjobb ideggyógyintézet.

A vén buffó markába temette fejét. Rendezte gondolatait, amelyek homályosan kovályogtak a fejében. Aztán hirtelen felszökött ülőhelyéről.

- Tudod, - mondotta, titkolódzva, - olyasformán érzem magamat, mintha fényes hotelben élnék, ahol nagyszerűen látnak el, pompásan étkezem, kitűnő borok, úri kiszolgálás és nekem nincs pénzem a számla kiegyenlítésére, s a kontó nő, egyre nő, borzasztóan növekedik, mint a bolond lavina, s én félek, hogy rámgurul, hogy a számlát prezentálják s nem tudok fizetni, hogy kidobnak. Érted?

- Nem értem, - mondotta Gyula.

- Nem érted? Csodálatos! Az igaz, magam se értem. Azt hiszem, nincs is semmi bajom s mégis néha olyan ellenállhatatlan vágyat érzek valamelyik hátsó ajtón, mondjuk az utolsó kuliszánál észrevétlenül, hatástalanul kiosonni s megszökni messzire, valamelyik vidéki trupphoz, ahol egész nap azt beszélhetem, amit akarok, ahol szabadon mókázhatom, kacaghatok, ahol mások is kacagnak, ha én mókázom. Érted? Hiszen végre is negyvenöt esztendeig minden gyönyörűségem abban telt, hogy másokat megkacagtattam. Ez a gyönyörűség itt hiányzik. Ebben a kastélyban nem kacagnak. Senki. A vőm nem ér rá. A többiek nem tudnak. Mintha szerepszakmájuk tiltaná, hogy vidámak legyenek. Mert mindegyiknek van szerepszakmája, mind komédiás, mind játszik s halhatatlan istenekre mondom: jól játszanak. Te, én olyan talentumot még nem láttam, mint például Antalfi Kornélia öméltsága, a főispánné. Egy nűanszot nem ejt el: hogy színez, hogy domborít, hogy alakít. Botrány, azaz művészet! Velem például mindig oly nyájas, kedves, hogy majd kilel a hideg. Érted? Még az inasok, szolgák is komédiáznak. És jól komédiáznak. Pedig nálunk az inasok rendesen rossz színészek. Látod, és mindez szokatlan, viszás. Érzem, Gyula, hogy ebben az egész színjátszó társaságban én vagyok a leggyarlóbb aktőr, a segédszínész. Ha a főispánnéval beszélek, olyan szorongó érzés fog el, mintha Antoniusz szerepét osztották volna rám. Rám, a buffóra, a komikusra. Félek, remegek, hogy kifütyülnek, amint rákezdem: „Temetni jöttem Cézárt.” Ó, az öreg kuriai bíró! Láttad? Milyen sötét, komor alak! Az ajka szinte nyikorog, ha beszél. Sohase látta Lumpácus Vagabunduszt a színpadon. Hallottak ilyet? Nem merek tréfálni, mókázni, ha látom. Torkomon akad. Gyula, én két év óta annyi viccet nyeltem el, hogy néha azt képzelem, ha valaha fölboncolnak, a doktorok megpukkadnak a nevetéstől. Hiába nevelsz, ez nem tréfa. Az öreg úr, a vőmtől hallottam, több mint kétszáz halálos ítéletet hirdetett ki. Tudod, igazi halálos ítéletet, nem mint a színpadon Stuart Máriában, Essex grófban, Hunyady Lászlóban. Amikor parkban találkozom vele, lehetőleg kikerülöm, attól félek, hogy hirtelen elébem áll és ő felsége a király nevében halálra ítélt. Tudod, annyira megszokta...

Gyula hangosan fölkacagott. A vén kómikus arca egyszerre földerült.

- Ah, - kiáltotta, - az első jóízű kacagás két év óta. Ilyen publikum kellene nekem. Tehát ismétlem, én vagyok a legboldogabb ember. Mindenem van, csak a levegő hiányzik, a jókedv, a rossz vicc. Jó Isten, mennyit össze-vissza fecsegek. Visszaélek a helyzettel, kizsákmányollak.

- Csak folytasd, öreg! - biztatta Gyula, kényelmesen hátradőlve a karosszékből.

A vén kómikus leült és egymásra rakta lábait.

- Folytassam? - kérdezte, - minek. Tudod, hogy nem szeretem a komoly megilletődéseket. Ha rajtam állana, az egész drámai irodalmat tragédiástól együtt fölfüggeszteném, hatályon kívül helyezném. Hidd el Gyula, én mondom, nincs fölöslegesebb dolog a világon, mint a vér-fagyasztó mosoly. Haha!

És szomorúan lecsüggesztette fejét. A nagy bonviván, noha egykedvűséget, szórakozottságot mutatott, nagy érdeklődéssel hallgatta sógorának fecsegését. Sejtette, hogy a móka mögött komoly dolgok lappanganak. Nagy, szerető szívéhez senkisé is állott közelebb, mint Kornélia és apja. Mert ez a nagy színész, aki oly szuverén módon uralkodott a tömegben, akinek éles gúnyját kollégái rettegtek, gyöngédelelkű rokon volt. A legnemesebb örömet akkor érezte életében, amikor Kornélia házassága után néhány hónappal Tarassay Kálmánnal személyesen megismerkedett.

Olyan férfiút látott maga előtt, aki tökéletesen megfelelt a férj ideáljának. Kornélia sűrű leveleiből örömmel győződött meg, hogy boldog. A levelek hangja oly természetes egyszerűséggel ecsetelték a fiatal asszony sugárzó lelkét, hogy a nagy bonviván néha naphosszat elmerengett rajta. Honnan vette Kornélia azt a mély etikai érzést, azt az ellenálló erőt, amely lelkét, gondolatát immunissá tette a színpadi élet ártalmával szemben? De az utolsó hónapban három levelet kapott, amelyeknek hangjába egy kis nyugtalan gúny, leplezett elégtelenség vegyült. Ezen megütközött. Ezért siettetett a látogatást. A két nap alatt, mióta a kastélyban volt, teljesen tájékozódott, anélkül, hogy bármit is kérdezett volna. Csak egyszer beszélt a főispánnéval és Kornéliával. Azaz engedte őket beszélni.

Tisztán látta a helyzetet. Nem találta nyugtalanítónak.

- Mit beszélsz te sírásról? - kérdezte karjait nyújtóztatva. - Azt hiszem, Tóni, hogy itt rajtad kívül egy sópáncsok lélek sincs. Te is csak a hatás kedvéért pityeregsz, vén kulisszarángató. Persze fáj, hogy itt nincs karzat. Haha! Nem vágthatod magad hasra, nem slendriázkodhatsz. Ösmerlek Spiegelberg...

A vén buffó vállát vonogatta s jókedvűen dúdolni kezdte: „Mikor én meg Beociában király voltam, tralala!” Aztán minden átmenet nélkül megint elkomorodott.

- Tudod, Gyula, minket komédiásokat csak akkor kezdenek embereknek tekinteni, ha olyanok vagyunk, mint te. Ha fejünk belenő a felhőszufitába. Bezzeg, hogy hajlonganak előtted, hogy lesik a kedvedet. Kornéliának azonban senki sem bocsátja meg, hogy színésznő volt.

- Ohó! Hát a férje? - kérdezte Gyula.

- A férje, az én vőm? Az más. Az olyan túlvilági lény, aminőket csak a régi, szentimentális drámákban játszottam kezdő színészkoromban. Azok a darabok már letűntek a repertoárról. De a többiek?

- Mit törődöl te a többiekkel?

E pillanatban egy szál asin lépett a vesztibülbe. Meghajtotta magát:

- A méltóságos úr kéreti az urakat, - mondotta, - hogy szíveskedjenek a rajcsi tanyára kikocsizni. Ott lesz a reggeli.

- Jól van fiatalember, - mondotta a vén buffó grandiózus fejhordozással, - meg fogunk jelenni végszóra. Adja át üdvözetünket a méltóságos úrnak.

Az inas távozni készült. Az öreg Könyves utána ment.

- Nem tudná megmondani, barátocskám, kik lesznek a rajcsi tanyán? - kérdezte bizalmas hangon.

- Sajnálom, nem szolgálhatok. Azt a méltóságos asszony komornája tudja.

- Úgy? Nagyon helyes, - mondotta a vén kómikus, - azt hittem, az a maga szerepében van.

Az inas távozott.

- Ah, üdvözlöm méltóságodat! Ilyen korán talpon! - kiáltotta az öreg buffó.

Az üdvözlés Antalváry főispánnak szólt, aki izgatott léptekkel, földúlt arccal lépett a vesztibülbe.

- Hogyan, - kérdezte, - önök nem tudják, mi történt? Borzasztó! Azaz inkább kellemetlen. Annyira fölizgatott, hogy elfelejtettem jó reggelt kívánni.

- Mi történt? - kérdezte Gyula.

- Merénylet. Igen, bűnös merénylet Borossa báró ellen.

- Mikor? - tudakolta Könyves.

- Alig félórája a gallasi határban, az erdőszélen. A báró lóháton jött s valaki az erdőből rálőtt. A golyó vállát érintette. Szerencsére, jelentéktelen horzsolás az egész. A báró olyan jókedvűen beszélte el, hogy rossz tréfának lehetett volna tartani, ha nem láttuk volna a golyó nyomát. Az orvos épp most kötözte be. De épp itt jön ő maga.

Borossa báró csakugyan megjelent az öreg orvos kíséretében, aki véletlenül épp a kastélyban volt a főispánnénál. Borossa üdvözölte az urakat.

- Jó reggelt! Képzeljék, én leszek a mai délelőtti hőse. Valami ismeretlen jóakaróm azzal tisztelt meg, hogy rámlőtt. Azt hiszem, az a jó úr tévedett a személyben, vagy valami kocavadász volt. Mindegy, - mondta a báró az ő egykedvű mosolyával, - sietek eldicsekedni vele. Igyekezem egy kis erkölcsi hasznot meríteni belőle. Isten önökkel!

Az öreg orvos gúnyosan nézett utána.

- Két centiméterrel lejjebb, - mondotta - s egész másképp beszélne a báró úr. Azaz sehogyse.

IX.

Tarassay kúriai bíró, Kálmán nagybátyja, egy válópör aktáiból ismerte a bárót. De ez a nyugodtvérű jogbölcsész, aki a „Büntetőjog humanizmusa” című munkájával ünnepest nevet szerzett magának az európai jogi irodalomban, hozzá volt szokva, hogy az akták holt betűiből fölépítse és elevenen maga elé állítsa az embert összes lelki tulajdonságaival együtt. Amit Borossa báró felől az aktákban olvasott, az sivárlelkű, durva, önző embernek tüntette föl a kedves sarmórt, a daliáskölsejű főurat, aki beösmerte, hogy volt kedvesét, Heidel Bertát, csak azért vette el feleségül, mert egy alkalommal házassági ígéretet tett neki. Forma szerint be is váltotta ígéretét, de az esküvő után nyomban elutazott s azóta nem is látta a nejét. A báró saját vallomása szerint gyűlölte azt a nőt, akit oltárhoz vezetett, de szavát, ígéretét, még a gyűlölt nővel szemben is beváltotta. A gyűlölet okát nem jelölte meg. Heidel Berta, ez az aktákban részletesen meg volt írva, félesztendőn át négyszer tett kísérletet, hogy férjével találkozzék. Követte őt Münchenbe, Párisba, majd később Bécsbe és Budapestre, de a báró nem fogadta. Egyetlen egyszer sem állott vele szóba. Amikor a szallodában a lépcsőkön találkozott vele, szótlánul kalapot emelt s még aznap elutazott.

Ez mindanegy esetben így történt. A kúria kimondotta a válást, s száz forint havi tartásdíjat állapított meg az asszonynak.

Aznap este, amikor Borossa báró ellen a merényletet elkövették, a nagy bonviván szobájába, amely az emeleten volt, az öreg Tarassay Bódog kúriai bíró nyitott be. A művész csodálkozott e látogatáson. Éppen átöltözködni készült, mert sógora tudatta vele, hogy a főispán nagy társaságot csöditett össze a kastélyba az ő tiszteletére. Gyula megszokta az ünnepestetésnek minden fajtáját, s egészen természetesnek találta, hogy egy-egy banketten húsz-harminc toasztban is hallja dicsőítve az ő nagy, utólrhetetlen, fölülmulhatatlan stb. művészetét. A banalitásokat kész sablonokkal viszonzotta, de az ő nagy előadó művésze ezeknek a sablonoknak vonzó, ingerlő varázst adott.

Az öreg kúriai bíró látogatása meglepte. Csaknem zavartan kérdezte:

- Minek köszönhetem e kitünő szerencsét?

Tarassay melegen kezét szorította vele.

- Beszélgetni jöttem. Nem éppen közömbös dolgokról. Ma reggel a rajcsi tanyán, ahol szerencsés voltam vendégül látni, ön valami olyast mondott, amin, megvallom, megütöttem. Azt mondotta, hogy Borossa báró egyik legrégibb barátja, nemde?

- Úgy van, méltóságos uram, azt mondottam.

- Helyes, - folytatta a kúriai bíró, - ez a dolog érdekel engem. Megengedi, hogy fölvessek egy kérdést?

- Tessék.

- Nem tisztán konvencionális nyilatkozat volt az, hogy ön a bárót barátjának mondotta?

- Nem, - hangzott a határozott válasz.

A kúriai bíró néhány pillanatig gondolkozott.

- Nem? Úgy megengedi, hogy folytassam a kérdezősködést? Az ilyen vén bíró...

- Parancsoljon velem, méltóságos uram, készséggel válaszolok. Sőt örömmel.

- Köszönöm. Tehát azt fogom kérdezni öntől, akinek művészetét épp oly nagyra becsülöm, mint leglármásabb tisztelőinek bármelyike, hogy ismeri-e barátját, Borossa bárót?

- Nagyon jól ismerem, - válaszolta a nagy bonviván az ő nyílt tekintetével.

- A multját is?

- Jobban, mint bárki.

- Bizonyos ön abban?

- Azt hiszem, igen.

A kúriai bíró folytatta a kérdezést azzal a logikus egyszerűséggel, amelylyel a gyakorolt törvénytudó tanácselnök a perdöntő tanukat kérdezni szokta.

- Ismerte ön a feleségét, helyesebben azt a nőt, akit feleségül vett?

- Heidel Bertát? Hogyne? Három évig voltam vele egy társulatnál. Akkor, amikor operett-szerepeket énekeltem.

- Ez a házasság, úgy tudom, igen különös körülmények között lett megkötve. A báró, amennyire én ismerem a dolgot, hallatlan cinizmust tanúsított az iránt a szerencsétlen teremtés iránt.

Dénes Gyula fölkelt, s összefonta karjait. Szelíden mosolygott.

- Cinizmust? - mondotta, - éppen az ellenkezőjét, méltóságos uram. Ez nagyon különös történet. Azaz nem különös: hihetetlen, valószínűtlen. Valahányszor ennek a történetnek emlékeibe merülök, mindig úgy érzem magam, mintha valami ismeretlen, fantasztikus tartományba tévedtem volna, amelyben az emberek lelki arányai megnövekedtek. Az egyiké idomtalanul, a másiké poétikus összhangban. Hozzájuk képest a rikítóan színezett, merészen elrajzolt színpadi alakok csendes vérkeringésű filiszterek. Bocsánat, méltóságos uram, én, ha a színpadról lelépek, kissé dadogó beszédű vagyok, a gondolat eszköze, a nyelv, a stílus hamar cserben hagy. Néha fölöslegesen fecsegek, néha hamar fönnakadok. Ez a színész természetrajzában van, akinek szellemi útját más töri meg, aki foglalkozásánál fogva utángondolkozó. Nem tudom, helyes-e ez a kifejezés? Jobbat nem tudok. Különben is mellékes. Ha formátlan, konfuzus is lesz, amit mondani fogok, méltóságod meg fogja érteni. S ha érdekli ennek a különös házasságnak a története...

- Érdekel, - sietett közbevetni a kúriai bíró. - Kétféle okból érdekel. Majd megmondom.

- Jó, - kezdte a nagy bonviván újra, - elmondok mindent, amit tudok. Megengedi, hogy összevissza, rapszodikusan beszéljek. Nem tudok másképp. Mindenekelőtt jellemezni igyekezem a bárót. Nem könnyű dolog. Megkísérlem. Nos, Borossa báró gavallér. Helyesebben: ő a gavallér. Ami ebben a sajátságos, nem könnyen meghatározható fogalomban érdekes, vonzó, lebilincselő van, az az ő egyéniségében szinte túlteng, szinte beteges mértékben van kifejlődve.

A nagy bonviván szünetet tartott s leereszkedett egy óriási bőrkarosszékekbe. Feje kissé hátrahanyatlott. Kinézett az ablakon, amelyen ott távoli zöldhegyek festői perspektívája bontakozott ki előtte. Aztán folytatta:

- Méltóságos uram, sok úgynevezett humanistát ösmertem, de az mind rideg és önző volt a báróval összehasonlítva. Lehet, hogy hibásan értelmezem. Megvallom, nem tudok filozófusan elmélyedni. Az embereket a szerint ítélem meg, ahogy idegeimre hatnak. És senki rám kellemben nem hatott, mint Borossa báró. Megmondom, miért. Mert minden eddigi ismerősöm között ő az egyetlen, aki altruizmusának kecses, művészi formákat tudott adni. Sohasem kívánt egyéb lenni, mint gavallér. Az volt barátaival szemben, de ez semmi, gavallér volt ellenségeivel szemben is. Ne higgye, méltóságos uram, hogy itt színpadi frázisokról van szó,

vagy színészi túlzásról. Tényeket beszélek. Bolossa báró, amikor az arcának egyik felét nem megütötték, hanem meglőtték, igen, igen, meglőtték, akkor odatartotta a másikat, hogy meggyalázzák. Ugy-e, fantasztikusan ostoba dolog? Meghiszem azt. Hja, a hősköltemények forrása, akárhogy szabályozzák, csatornázzák is az emberi életet, nem apad ki soha, csak a formák változnak. Igyekezni fogom a többit röviden, szárazon előadni. Kilenc esztendeje, de talán tíz is, hogy Heidel Berta föltűnt a színpadon, csodás terjedelmű s még csodásabb hajlékonyságú hangjával. Ha szíve, lelke lett volna, talán Pattinál is ragyogóbb pályát futhatott volna meg. De nem volt. Sem a színpadon, sem az életben. A báró sokat foglalkozott vele, eleinte nem többet, mint a többi primadonnával.

Dénes Gyula gyors tempóban beszélt el a báró mecénási tevékenységét Heidel Bertával a stuttgarti merényletig, aztán fölállt s önkénytelen, színpadias élénkséggel folytatta:

- Borossa báróra nézve csak az a jellemző, ami ezután következik. Nos, a merénylet elfogták. Nem tagadta tettét. Esküdtek elé állították, elítélték két esztendei súlyos börtönre. A tárgyalás után a báró megjelent Heidel Bertánál. Így szólt: Részben én vagyok az oka, hogy az ön vőlegénye börtönbe került. - Kárpótlással tartozom. Ha nincs ellenére, a mostani perctől én foglalom el a helyét. Megkérem a kezét. Anyagi viszonyaim most nem olyanok, hogy feleségül vegyem. Csak ha befejeződik egy örökösödési pöröm. Eltarthat két, esetleg három évig. Mindegy, ön bírja szavamat, amelyet sohasem szegtem meg.

És a báró megtartotta szavát, pedig ez az életvidám ember sokkal kellemesebbnek találta volna egy pisztolylövés árán is megmenekülni adott szavától.

- Miért? - kérdezte a kúriai bíró gyanakodva.

Dénes Gyula felugrott, arcát pirosság borította el. A szavak szilaj sebességgel omlottak ajkáról.

- Miért? Mert a legocsmányabb dolgok egyike történt, amikről valaha hallottam. Heidel Berta megcsalta új vőlegényét, Borossa bárót! És tudja kivel csalta meg? A kiszabadult fegyencsel, az elcsapott vőlegénynyel. Folytatta vele a régi viszonyt. Nem mintha szakítani akart volna a báróval. Ah, ez eszébe se volt. Csupán arra számított, hogy visszaél jóhiszeműségével.

- De hisz ez teljesen hihetetlen! - kiáltotta az öreg kúriai bíró.

- Bizonyos, kétségtelen, - folytatta Gyula, valamivel nyugodtabb hangon. - A színháznál nem lehet az ilyesmit eltitkolni, ott ellenőrzik, nyilvántartják az erkölcsöket, a magánéletet. Nem éppen erkölcsi okokból. A színésznő budoárjának üvegfalai vannak. Mi mindegyikre ujjal tudunk mutatni: ez tiszta, ez aljas! A báró tudta a valót és mégis megtartotta a szavát. Tudta, hogy esztelenséget, örültséget követ el, de habozás nélkül megtette. Szavát adta! Gavallér-szavát! Ez a báró. Nem! Még egy lépéssel tovább ment a gavallérmániában. Megállapodott neje, igen a neje ügyvédjével, hogy a legképtelenebb ocsmányságot elvállalja a válópörben. Fehér lapot adott a saját megbélyegzésére, hogy ezt az ügyet gyorsan lebonyolítsák. Érti, méltóságos uram? Aki ennek a válópörnek az aktáit olvasta...

- Olvastam, - mondta a kúriai bíró s a fakó arcon egy kis pirosság mutatkozott.

- Ön olvasta? - kérdezte a nagy bonviván csodálkozva.

- Sőt ítéltem benne. Köszönöm azt, amit velem közölt. Lekötelezett vele. Isten önnel!

IX.

Félórával később Dénes Gyula, aki azalatt átöltözködött, a lépcsőkön lefelé haladt. A parkba indult sétára. Csodálkozott, hogy egész délután sem sógora, sem huga nem kereste föl. Amint az óriási vesztibülön végighaladt, az egyik ablakmélyedésből, a nehéz damasztk függönyök mögül Kornélia lépett elébe.

- Hah, itt vagy! - kiáltotta tréfásan, mint amikor a gyermekek egymásra ijesztenek.

- Hát ez mi? - kérdezte Gyula, hugát a keblére vonva. - Agyon akartál ijeszteni?

- Csak egy kicsit. Már félórája lesek reád. Tudtam, hogy erre kell jönnöd. Elbujtam és elfogtalak. Nagyon tévedsz, ha azt hiszed, hogy most hamarosan megmenekülsz tőlem.

- Ki gondol a menekülésre? - kérdezte Gyula, nagy szeretettel simítgatva hűgának akaratos szőke füreteit.

- Tudd meg tehát, - folytatta Kornélia, nagybátyját magához húzva egy medvebőrrel bevont kerevetre, - hogy már egy órával előbb bent voltam az ajtó előtt, de hallottam, hogy az öreg Tarassayval beszélsz. Ugy-e, milyen derék öreg úr?

- Nagyon derék.

- Nem zavartalak benneteket, csak egy kicsit hallgatóztam.

- Ohó, Nelli, ez illetlenség!

- Tudom. Hát már nem emlékszel, hogy milyen keveset tartok az illendőségre? Hallottam, hogy arról a merényletről beszéltetek. Hát igaz lenne? Alig akartam elhinni. Tudod, Gyula, hogy ez az egyetlen ember, akit gyűlölök.

- Rosszul teszed, - mondotta Gyula komolyan.

- Mit, te is? - pattant föl Kornélia. - De hagyjuk, nem érdemes, hogy komoly szót vesztegessék rá. Annyi beszélni valóm van különben is, de annyi! Fogalmad sincs, hogy mennyi?

- Hát beszélj, itt vagyok. Rendelkezzék velem a kisasszony.

- Tehát, hogy is állunk, - kezdte kissé erőltetett, pajkos hangon, - két éve várlak, megérkezel, itt vagy egész nap s még alig beszéltem veled.

- Igaz.

- Jó, tehát elismered, hogy ez nincs rendben. Azt fogod mondani, hogy a körülmények... Jó, legyen a körülmények, de hát mi szükségünk van nekünk körülményekre? Én a magam részéről torkig vagyok a körülményekkel. Torkig!

Aztán hirtelen fölkacagott.

- Haha! Tudod hogyan éreztem magam néha? Mint a kapitány-kisasszony az operettben, akire rákényszerítik az uniformist. Igaz, ebben a szerepben búcsúztam el a színpadtól. Emlékszel, azt énekli: „Egy míderre, egy sleppre vágyom.” Nohát én is vágyom, nem míderre, hanem egy kis meghittsége, nem sleppre, hanem egy kis őszinteségre. Szeretnék újra úgy beszélni, ahogy a színháznál beszélünk, tekintet nélkül. Érted?

A nagy bonviván igent intett. Kornélia folytatta:

- Tudod, ha a színháznál haragudtunk egymásra, hát meg is mondtuk egymásnak. Meg bizony. Én egyszer a drámai anyának, az öreg Kovácsnének, a kontyát is megtéptem. Csakúgy repült az álhaja. Tudod, pletykát csinált. Ebben az én újvilágomban még pletykázni sem tudnak nyíltan s ha megmarnak, olyan nyájas arccal teszik, hogy a seb mar, éget.

Fölkelt s a halántékára tette a kezét. Aztán hirtelen megfordult.

- Nem, Gyula, ne hallgass rám, ostoba vagyok. Te idejössz, hogy körünkben kedves napokat tölts, mint egykor, hajdan, amikor meglátogattál s fölléptél a jutalomjátékomban. Ah, milyen büszke voltam akkor! Mintha királyi kitüntetésben részesültem volna! Hogy gyönyörködtem az utcasarkokon a színlapokban: „Könyves Kornélia jutalomjátéka, Dénes Gyula felléptével.” Hogy kapkodták a jegyeket! Ah, Gyula, mi többet nem játszunk együtt! Pedig én csak akkor tudtam játszani, amikor te voltál a partnerem. Valami üde szellőjárást éreztem a színpadon. Mintha a festett fák lombjai suttoztak, illatoztak volna. Nemrég is azt álmodtam, hogy együtt játszottunk s együtt énekeltünk egy duettet, s én oly hamis voltam. Haha! Te, még azt is hallottam álomban, hogy a karmester kínjában fölszisszent. Hát nem bolond dolog ez!

A nagy bonviván mosolyogva hallgatta hűgát, aki ideges mohósággal beszélt, mintha félne, hogy a sokra, amit elmondani akar, nem kerül idő.

- A férjemről nem beszélek, - folytatta Kornélia, - ő felül áll mindenben. Úgy szeret, ahogy a szentek szerettek, amikor szívüket megszállotta a szeretkezés. Ő nem tartozik a kompániához.

- Micsoda kompániához? – kérdezte Gyula odavetőleg, miközben egy kitömött farkas fejét simogatta, amely a vesztiből bejáratánál volt elhelyezve.

Kornélia gyorsan válaszolt. Finom orrcimpái kissé megrepegtek.

- Azt a kompániát értem, amely itt körülvesz. Amália nénit és az udvarát.

- Úgy? S mi kifogásod van ellenük? - kérdezte Gyula, abbahagyva a kitömött vadállat simogatását.

- Az a kifogásom, hogy lenézik, megvetik az apámat! - válaszolta Kornélia hevesen. - Gúnyt űznek belőle nyilvánosan. Ugy kezelik, mint valami alsóbbrendű lényt, mint a fizetett udvari bolondot. Nem! Mint a vásári bohócot! Gyula, te tudod, mi volt nekem az apám. A nap, a levegő, az őrangyal, a szeretet melege, tisztasága. Hiszen tudod, hogy az anyámat nem ösmerem. Isten jóságát, szelídségét s összes jótéteményeit ő képviselte. Az én drága, jó apám. S most hallgass ide, te vagy az egyetlen, akinek elmondhatom.

Suttogva kezdett beszélni.

- Tudom, hogy az apám szenved, hogy titkolni akarja. Mindenki előtt, de főleg én előttem. Valahányszor vele találkozom, erőltetni kezdi a vidámságot, forszirozza a jókedvet. Nevet, kacag. Ah, Gyula, ez oly siralmas látvány. Egy szó panasz nem jön az ajkára, s én nem merem mutatni, hogy látok, olvasok a lelkében. Mert az még jobban elkésérítené. Fogadni mernék, hogy neked sem panaszkodott. Ugy-e nem?

- Hogy panaszkodott-e? Azt hiszem igen, de nem komolyan.

- Tudom, - folytatta Kornélia s feje kissé előrehanyatlott, - elmókázta. Mit is tehet más szegény? A móka az egyetlen fegyvere. De ennek is fogytán van. Igen, tréfái az utóbbi időben oly kesernyések, erőltettek, mint Lear bolondjái.

- Ohó, - kiáltott Dénes Gyula tiltakozóan, - még csak az kellene, hogy tragédiákat vonultass fel előttem. Ezt egyszerűen kikérem magamnak. Először, mert ellenkezik szerepszakmámmal, másodsor, mert nincs ok reá. Érted, Nellikém, nincs ok reá. A te apád lelke ma is fiatalabb, derüesebb, gyerekesebb, mint körülötte valamennyi. Az öreg, hála istennek, pompásan meg tudja emészteni az élet apró kellemetlenségeit. Egyszerűen túlteszi magát rajtuk. A fő, hogy téged boldognak lát.

Kornélia fölkelt és suttogva kérdezte:

- Óh, ha tudná! hogy engem is bántanak...

- Téged? - kérdezte a nagy bonviván megütközve.

- Igen, engem. Nem tudják elfelejteni s még kevésbé megbocsátani, hogy trikót viseltem, hogy kuplékat énekeltem, hogy a rivalda előtt hajlongtam. Minden alkalomkor éreztetik velem, hogy nem vagyok velük egyenlőrangú családtag.

- Kicsoda? - kérdezte Dénes Gyula és szabályos szemöldöke haragosan húzódott össze. - Tarassay...

- Nem, nem, - szólott közbe Kornélia, - őrála nincs szó. Az fenkölt, nemes lélek, Vilma is derék leány. Ezek szeretnek és megbecsülnek bennünket. De a többiek, főleg a főispánné... Ah, ha tudnád, micsoda gögös, fenhéjázó és önző teremtes. A férje pedig hitvány ember. Képzeld, udvarol nekem. Tudod, úgy, ahogy azok a vén urak, azok a kifent ruék szoktak udvarolni a színháznál. Ez a legutálatosabb fajta. Szerencsére, nem sokat törődöm vele.

- Ezt okosan teszed.

- A minap az a vén uracs olyasfélét mondott, hogy azt hallotta, hogy én Borossa bárónak a szeretője voltam. Kijelentette, természetesen, hogy ő sem hiszi. Fölajánlotta oltalmát ez aljas rágalom ellen... Érted.

A nagy bonviván szelíden megsimogatta Kornélia nyílt homlokát.

- Édes kis Nellikém, - mondotta komolyan, - hát nem tudod, hogy abban a pillanatban, amikor a színpadra lépünk, el vagyunk jegyezve a rágalomnak és az irígységnek?

Aztán valamivel derüebb hangnemben hozzátette:

- És Isten ments, hogy ne rágalmazzanak és irigyeljenek bennünket. Te okos vagy.

- De Gyula, érts meg! - kiáltotta Kornélia idegesen, - ki értene meg, ha te nem! Ismétlem, nem rólam van szó, hanem apámról... S ha hirtelen, tudod, mint a színpadon, elmenekülhetnék valahová, nem bánom akárhová, ahol férjemmel és apámmal...

- Pompás! Éppen együtt talállok benneteket. Üdvözöllek kedveseim!

E szavakat Kálmán mondotta, a vesztibülbe vezető lépcsőkről. Aztán sietve lejött hozzájuk. Nagy, négyszögletes rajz volt a kezében selyempapírral leborítva. Homlokon csókolta feleségét és kezét szorított Gyulával, aztán folytatta:

- Akarjátok látni legujabb alkotásomat? Itt van.

Levette a selyempapírost a rajzról és az ablak felé tartotta:

- Nos, - kérdezte, - mit szóltok hozzá?

Gyula adott először elragadtatásának kifejezést:

- Gyönyörű!

- Tengerparti villa, - magyarázta Kálmán. - A tengerre nyíló terrász vörös márványoszlopokon nyugszik. Kissé merészen nyúlik be ugyebár?

- Jaj de szép! - csodálkozott Kornélia.

Kálmán folytatta a magyarázatot:

- Látjátok, itt szabályos félkörben kis moló nyúlik be a tengerbe, úgy, hogy a villa saját öblöt kap. Ezen a lépcsőn lehet lejutni a molóra, amely elég széles egy esti sétára. - Természetesen olyan időben, amikor a tenger csöndes. Az emeleten két lakó-osztály van, mindegyik négy szobával. A nyugati részen is van két-két erkély. Neptun-alaku szobrok tartják. A lépcsőzet

támlája, amely a kis fürdőházba és a mólóra vezet egymással ölelkező vízi nimfákból van konstruálva. Kissé banális...

- Ohó! Remekmű! - kiáltotta Dénes Gyula őszinte elragadtatással. - Kinek építetted ezt a tengerparti csodalakot?

- Már készen van, - mondotta Kálmán.

- Hol? - tudakolta Kornélia, aki folyton a nagy gonddal kidolgozott rajzot nézte.

- Az iztriai tengerpart egyik legregényesebb helyén.

- S ki a boldog tulajdonosa? - kérdezte Gyula.

Kálmán meghajtott a magát.

- Tarassy Kálmánné született Könyves Kornélia úrnő ő nagysága!

- Én? - kiáltotta Kornélia kitörő örömmel.

Kálmán folytatta:

- Az orvos néhányszor mondotta, hogy a feleségem kissé ideges. Helyes, - gondoltam, - megszongatjuk ő nagysága idegeit, s fölépíttetem a villát. Nos, Nelli, amely pillanatban óhajtod, csomagolunk, s én elkísérlek a villába.

Kornélia komolyan szemébe nézett a férjének, aki kezet csókolt és távozott.

Amikor Kornélia és Gyula egyedül maradt, az utóbbi tréfásan vonogatta vállait.

- Látod, - mondotta, - mi ostoba színészek azt hisszük, hogy csak a színpadon vannak vég-szavak és csattanós fordulatok, hogy csak a stilizált élet érdekes...

Dénes Gyula, miután hugától elvált, sétálni ment a rengeteg parkba. Örült, hogy kissé magára maradhatott s elgondolkozhatott. A hajnali merénylet motoszkált a fejében. Őszintén szerette a bárót, akinek lelkében sok rokonvonást talált.

Csodálkozott, hogy a bárót általában olyan helytelenül ítélik meg. Még Kornélia is. Örült, hogy alkalmat nyílt a kúriai bírót rehabilitálni a bárót. Pedig, - folytatta a magánbeszédet, - a báró megneheztelne érte, ha tudná. Micsoda makacs lélek! Lemondani arról, hogy méltányolják, hogy elismerjék azt, ami benne jó és nemes. Mennyi fenséges és ostoba vonás együtt!

Az augusztusi nap hanyatlóban volt, s a levegő nyomott. A művészt hirtelen menydörgés riasztotta föl merengéséből. Körülnézett s látta, hogy az égbolt nyugati részére sötét, ónszínű felhők kavarognak. Lassan visszament a kastély felé s betért a vesztibülbe. Egy kakukos óra ötlött a szemébe. Nem közönséges óra volt. Igazi díszmunka. A kakuk egy faágon épp akkor lépett ki hétszer egymásután. A nagy bonvivan gyermekes örömmel hallgatta a kakukszót. Eszébe jutott, hogy nekik otthon a kántorlakban is volt kakukos órájuk. Apja, az öreg kántor, tanította őt meg kisgyerekkorában a kakukos órát fölhúzni. Milyen öröme telt abban. Néha össze is vezett nővérével azon, hogy ki húzza föl a lelógó körtéket.

- Ah, mondotta, - épp ideje fölhúzni. Majdnem egészen lejárt. Tegyük magunkat hasznossá.

És óvatosan, lassan, mint hajdan gyermekkorában, fölhúzta a lelógó láncon a két körtét. Megvárta, amíg ingásuk eláll, aztán ismét leereszkedett egy karosszékbe, abba, amelyikbe az imént Kornélia ült.

- Alapjába véve, - mondotta magában, - Kornéliának tökéletesen igaza van, abban, hogy az öreget úgy kezelik, mint valami félkegyelműt. Szegény öreg, egy csöppet se csodálnám, ha Kornélia valakinek a kontyát megtépázná, mint annak idején Kovácsnéét.

Nevetett ezen a gondolaton. Künn erősen kezdett menydörögni, sűrű esőcseppek hullottak s verték az ablakot. Dénes Gyula fölkelt. Épp akkor toppant be az öreg buffó. Roppant jókedvűnek látszott.

- Gyula! - kiáltotta, - ide nézz! Olyan embert látsz magad előtt, akinek a lelki egyensúlya helyre áll, mert megingott. A halhatatlan istenekre, ittam! Két óra hosszáig kocintgattam. Ha tudnád, kivel?

- Ugyan kivel, te vén korhely?

- Korhely? Elfogadom. Nézetem szerint a korhelykedés az élet egyedüli költészete, ami azon kívül esik, az próza. Nos, megmondom, hogy kivel ittam. Egy régi cimborával. Az öreg Csapó Kajetánnal. A sűgóval. Emlékszel rá? Tudod, az a vén dörögő, aki sohasem volt megelégedve a színészek játékaival. Mindig morgott a sűgőlyukban.

- Emlékszem, - mondotta Gyula, - ő volt az első sűgóm. Előadás után hozzám jött és kijelentette, hogy semmi keresni valóm sincs a színpadon, menjek vissza patikusnak.

- Haha, - kacagott az öreg Könyves, - rossz próféta volt.

- De jó ember. Hol találkoztál vele?

- Az erdőben. Odamentem sétálni a rajcsi tanyáról, mert megvallom, ott is többet ittam a szokottnál, vagy mint amennyit a természetem elbír. És tudod, ha egy kicsit berugok, nagyon nyíltszívű vagyok. Akkor rendesen okosan, nyíltan beszélek. Azt ott nem honorálják. Nos, az öreg Csapó ott sétált az erdőben egy gyalogúton. Még most is az a régi, felleghajtó köpenyeg van a hátán, az a jubiláns köpenyeg, emlékszel? Megismertem. Olyan rongyos az öreg, hogy a „Londoni koldusok”-ban azon módon beállíthat koldusbírónak. Szegény Kajetán, már fél éve nincs szerződése. Valóságos csavargó életet él. Gyalog jár egyik színtársulattól a másikhoz. Mert csak színészekről fogad el alamizsnát. Sajátságos büszkeség, ugy-e? Sok olyat ismertem. Talán magam is olyan lettem volna. Nagyon fáradt volt. Úgy tervezte, hogy az éjszaka az erdőben hál, mert összes készpénze húsz krajcár. Egyelőre, - mondotta, - ezzel az összeggel keringek a világ-ürben. Nem tudta, hogy mi a színpadtól megváltunk, hogy én egy földesszony apja vagyok. Amikor meghallotta, hogy az az erdő, amelyben találkoztunk, a mienk, tréfának vette. Folytatta a tréfát.

- Úgy, - mondotta, - ez a ti erdőtök? Helyes. Akkor én ma éjjelre a ti vendégetek leszek, mert itt hállok... És jóízűen nevetett. Kérdezősködött Kornéliáról, rólad s én bevittem lassacskán a kocsmába. Nem voltam éhes, de rendeltem egyet-mást, hogy velem egyék. Aztán kocingattunk. Az öreg nyelve megoldódott. Elmondotta, hogy neki is van egy lánya, akit megátkozott, mert rossz lett. - Épp oly rossz, mint milyen az anyja volt! - mondotta és a könnyek lepték el két szemét... Te, Gyula, neked megmondom, te nem fogsz kinevetni, a te szíved vaj, én is sírtam.

- De hát miért nem hoztad ide? - kérdezte Gyula, aki nagy érdekléssel hallgatta sógorát. - Én ismerem a leányát, nagyon jól ismerem.

- Igazán rossz leány?

Gyula vállat vont.

- Amilyen a legtöbb, könnyelmű, ostoba egy ideig. Volt néhány szeretője. Sem több, sem kevesebb, mint a többinek. De az a leány férjhezment Budapesten. Egy derék színházi muzsikus vette el, aki ismerte múltját. Képzeld, én voltam a násznagy. Tavaly decemberben volt az esküvő. Dehát hol van az öreg?

Az öreg Könyves titkolódzva felelt:

- Pszt, - mondotta, - elhelyeztem a vendéglőben. Azt hazudtam neki, hogy egyik ismerős színigazgatóm sűgöt keres. Ezzel az ürügygyel lefüleltem. Mondottam, hogy írni fogok annak a színigazgatónak, az öreg Balognak. Ide nem akartam elhozni.

- Értem.

- Innen, - folytatta a vén buffó, - az első negyedórán megszökne. Hiában, ilyen csavargó komédiás csak a kocsmában érzi magát otthon. Az ivó, a söntés, a családi tűzhelye. Pedig az öreg Csapó iskolázott, tanult ember. Literátus ember. Valamikor színdarabokat is írt. Én játszottam a darabjaiban. Régen, amikor még drámai színész voltam. Olyan vad, szigorú jeleneteket írt, akiknek okvetetlenül el kell pusztulni az életben. Bolondság. Ő maga is olyan. Azaz már nem egészen. A negyedik-ötödik pohárnál úgy elérzékenyült. Hiába a kor, a nyomor... Vállamra tette a kezét és elgondolkozva rámfüggesztette zavaros szemét.

- Te, - mondotta, - egyet jegyezz meg magadnak jól. Az apának sohasem szabad megátkozni a gyermekét. Soha! Még akkor sem, ha a gyermek megérdemli. Az apának csak szeretni és szenvedni szabad, mint Jézus Krisztusnak...

Gyula a kakukos órára nézett.

- Félnyolc van. Talán még vacsora előtt beszélhetnék az öreggel. Szeretnék neki valamit mondani.

- Nem lehet, fiam, - mondotta az öreg Könyves, - már terítve van a terrászon. Itt nagy az etikett. Hanem tudod mit? Vacsora után megszökünk. Valami színpadi csselfogással. Aztán énekelünk, korhelykedünk. Fölvidítjuk az öreg Kajetánt. Nos, mit szólsz hozzá?

- Pompás! Megszökünk. Elvégre nemcsak az előkelő osztálynak van jussa a migrénhez, mint nyavalyához és ürügyhez. Majd meglátod, milyen migrénem lesz. Mi? Ugye, öreg, hacsak komédiázni kell, ahhoz mi is értünk.

- De értünk ám. Hanem Nellinek se szólj semmit. Az nem komédiás jellem. Képes megmondani az egész tisztelt társaságnak, hogy az urak azért távoznak innen, mert unatkoznak. Sohasem láttam olyan jellemet. Olyan furcsa.

- Az, - bólintott Gyula a fejével.

Nyomban a vacsora után Dénes, miután közönséges színpadi sablonok szerint főfájást színlelt, a sógorával távozott. Borossa báró is velük ment.

- A kocsim lent van, - mondotta a báró, - s minthogy önnek a feje fáj, egy kis friss levegő...

A nagy bonviván örömmel fogadta az ajánlatot.

- Ah, ön lesz oly szíves? Köszönöm. Gyere Tóni, kísérj te is el. Neked sem árt. Hazakisérjük a báró urat, s visszajövünk.

Borossa báró fölugrott a bakra a kocsis mellé. Kezébe vette a gyeplőt, s hátraszólt:

- Trappban vagy galoppban parancsolják?

- Ahogy jól esik, - mondotta az öreg buffó.

Amikor a kocsi kifordult a kastély udvarából, Gyula hangosan kiáltotta:

- Megállani!

A báró megrántotta a gyeplőt, a kocsi megállt.

- Mit tetszik parancsolni?

- Tudatnom kell a báró úrral, - mondotta Gyula, - hogy a főfájás, kocsizás csak ürügy. Mi ma éjjel mulatni akarunk. És pedig a kocsmában.

Hamarosan elmondotta, hogy kit készülnek meglátogatni.

- Brávó! - kiáltotta a báró, - ha megengedik önökkel tartok. Nagyon jól ismerem az öreg Csapót. Kedves emlékek fűznek hozzá. Ő volt az egyetlen ember, aki komolyan vett. Egy egész óráig gorombáskodott velem. Nagyon fogok örvesteni a viszontlátásnak.

Az öreg csavargó színészt ott találták a tágas ivóban. Csöndesen ült egy hosszú padon és pipázgatott. A híres jubiláns-köpenyeg mellette hevert, s rajta egy vastag csomag néhány színlapba burkolva. Közömbösen fogadta az érkezőket. Jóformán meg se nézte őket. Csak az öreg buffót.

- Már éppen lefeküdni készültem, csak egy pohár trébert takartam még meginni. Arra még telik. Nem hittem Tóni, hogy visszajössz.

- És hol fogsz háltni? - kérdezte az öreg buffó.

- Itt a padon. Sok éjszakát töltöttem én kocsmái padokon. Azt hiszem, Tóni, együtt is háltunk ilyen alkalmatosságon.

- Igen. Emlékszem.

- Hát arra emlékszel-e, amikor színpadot építettünk együtt Karcagon?

- Hogyne!

- Fiatalok voltunk. Akkor a deszka is puhább volt, mint most a matrac.

- Hát énrám emlékszik-e még Kajetán bácsi?

A sűgő ránézett:

- Nincs szerencsém.

- Én vagyok Dénes Gyula.

E névre a vén ember szeme hirtelen megcsillant, a merev, dacos vonások megengyhültek. Nagyot lélegzett.

- Az ám! Csakugyan! Igazán nem hittem volna, ámbár Tóni emlegette. Hogy hasonlít édesatyjához. De az sokkal szebb ember volt. Magasabb, vállasabb. Meghalt már?

- Meg.

- Mikor?

- Már négy éve.

- Úgy? Egyidős volt velem. Illésnek hítták, együtt jártunk iskolában. Akkoriban beszéltem vele utoljára, amikor ön színész lett. Szegény Illés, nagyon nyugtalan volt, hogy a leánya és a fia is a deszkára került. Panaszkodott is. Jobb szerette volna, ha a fia megmarad patikusnak. Az apák mind olyanok, a szeretet megpuhítja őket. Gyávák, félénkek. Amikor ön föllépett ott, ahol én sűgő voltam, lebeszéltem a színipályáról. Azt mondtam, hogy nincs tehetsége. Emlékszik?

- Emlékszem.

- Az apja kedvéért mondtam. Pedig láttam... Mi ott a sűgőlyukban nyugodtan itélünk. A hibák, az erények jobban szemünkbe ötlenek, mint másnak. Közel vagyunk, átlátunk a festéken, a maszkon. Az illuzió nem téveszt meg, a görögtűz nem kápráztat, csak az orrunkat facsarja. Én tudtam, hogy ön nagy színész lesz. Már akkor az volt... Hogy irigyeltem a

tehetségét! Jobban mint bármit a világon. Mert nekem nem volt színjátszó tehetségem. Semmi. És mégis ott töltöttem egész életemet. Egy asszony miatt. Te tudod Tóni.

- Tudom, - bólintott fejével az öreg buffó.

- Ismerted? Miatta nem tudtam megválni a színpadtól s hogy ott maradhassak, belebujtam a sűgőlyukba, ott kucorogtam negyven esztendeig. Bizony szűk hely, kivált olyan embernek, akinek álmait valaha nagyratörő eszmék zavarták. Ostobaság... Aztán író akartam lenni, színműíró. Ahhoz se volt tehetségem. Semmi...

- Nono, öreg, - vetette ellen a vén buffó, - nagyon szép dolgokat írtál.

- Szamárságokat, zavaros idétlenségeket, ostoba túlzásokat. Azt is kinnal, erőltetve. Fuit. Nem is érdemes beszélni róla. Az ismeretlen sírokat csak a dudva keresi föl.

Aztán nagyon hálásnak nyilatkozott, hogy az asztalához ülnek, hogy nem restelik a vén rongyos csavargóval szóba állani. Borossa bárót is megismerte. A vén sűgő jó véleménynyel volt a báró felől.

- Ön mindig derék mecénás volt, nem úgy jött a kuliszák közé, mint a többi hodszi-nesze. Hallottam, hogy tönkrement. Kár... Az elszegényedett mecénás, szomorú alak. Meg kell érnie, hogy akikkel jót tett, kutyába se veszik. Kikerülnek. Mert az embereknek kényelmetlen a hála. Szeretik lerázni a lelkekről. Szeretjük a jó embereket, mert kizsákmányolhatjuk őket, szeretjük a gazdag mecénásokat, mert reményünk van szíveken át a zsebükbe nyulni. Csunya fajzat vagyunk báró úr. Mindenhez hozzá szokunk, még a magunk megutálásához is. Valamikor, ifjúkoromban...

Elhallgatott. Sötét embergyűlölet áradt a szeméből, de azért láthatóan tetszett neki, hogy szavai drámai megilletődést keltettek. Folytatta:

- Ostobaság... nekem nem volt ifjúságom. Az én vállamat nem az évek nyomják, nem a nyomor alázott le, nem a koplalás tört meg...

A nagy bonviván nem engedte befejezni a mondatot. Azzal a megvesztegető vidámsággal, amely a színpadon ellenállhatatlanná tette, rivalt rá az öreg Csapóra:

- Mars a sűgőlyukba. Az előadást én rendezem. Kocsmáros, bort, poharakat. Báró úr, tessék odaülni az öreg mellé, s minden drámai fölajdulást borba fojtani. Mulatni jöttünk. Úgy, öregem, ma nem drámozunk. A báró úr lesz szíves képviselni a nagyérdemű publikumot. Mi pedig komédiázunk. Rajta! Első jelenet „Pajkos diákok”-ból. - Énekelni kezdte:

Borral telt kehelylyel,
Bár üres zsebekkel
Vigadunk, boldogan.

A vén buffó az első taktusnál belevágott. Végigénekelték a szólókat, a kórusokat. A szerelmi duonál az öreg Könyves a komikai hatás okáért a női szopránt énekelte vékony fisztulából, roppant komoly arccal. Egyik operettből a másikba ugrottak, énekeltek népdalokat, operáriákat, kuplékat, zsoltárokat. Az öreg Könyves magas kappanhangon vagdosta a céket, s a szélmalom szárnyára emlékeztető gesztusokat dobált. Éjfél után a sűgő mord kedélye megnyihült. Ha az éneklők valahol megakadtak a szövegben, az öreg sűgő kisegítette őket. Sűgött. De az énekben nem vett részt. Az ellenkezik a színházi törvényekkel. Borossa báró pedig egy észrevétlen pillanatban kivett erszényéből néhány bankjegyet, s óvatosan a sűgő csomagjába csusztatta. Senki sem vette észre...

- Fiúk, amikor Spiegelberget játszottam, azt ajánlottam, hogy alakítsunk egy rablóbandát a cseh erdőkben. Azóta változtak az idők. Spiegelberget másnak osztották ki. Most kedvem volna indítványozni, hogy alakítsunk egy szabad színészbandát a vöm erdejében és szerződtessek Csapó Kajetán barátomat erdei sűgónak.

- Mért nem rablónak? - kérdezte a vén sűgó, akinek komor hangulata vissza-visszacsapott. - A rablóké a világ. Az én őseim lovasbetyárok voltak. Igaz, hogy verték, botozták őket. Ráfektették a deresre. Mi az? Semmi. Fölugrottak és folytatták a betyáréletet. Nem szorultak senkire, nem itták a más borát, nem potyáztak!

Nagyot sóhajtott. Látszott rajta, hogy az est izgalmai kimerítették.

Gyula a sűgó vállára tette a kezét.

- Kajetán bácsi, - mondotta sok érzéssel, - ön apámnak barátja volt. Ezt a barátságot tovább akarom ápolni. Fölviszem Budapestre, s bedugom valamelyik sűgolyukba.

- Nem kellek én a kutyának se. Csavargónak születtem.

- Micsoda beszéd ez? - pattogatta a nagy bonviván, dűhösen csapkodva az asztalt, mintha részeg lenne. - Látom, hogy az úr akációzus ember és rossz apa.

- Mit tetszik mondani? - kérdezte a rongyos ember hirtelen fölemelkedve a padról.

A nagy bonviván szinlelte a megbotránkozottat, a dűhőset.

- Azt mondom, hogy önnek nincs szíve, nincs lelke. Goromba, durva fráter, s hozzá önző, aki egyebet se tud, mint morogni, dacoskodni. Ohó, öregem, nem oda Buda. Minden embernek van kötelessége. Az ember nemcsak magának él. Igen, igen, uracskám, ismerek Budapesten egy tisztességes asszonyt, akinek én voltam a násznagya. Az az asszony minden este azért imádkozik, hogy még egyszer életében megcsókolhassa az apja kezét.

- Ki az az asszony? - kérdezte a vén sűgó, egész testében remegve.

- Ki lenne más, mint az ön leánya, Lauk Manóné asszony.

- Megálljon, kérem, lassan. Azt hiszem, nem jól értettem. Ön azt mondja, hogy ön Dénes Gyula, volt a násznagya?

- Igenis, szolgálatára. Olyan cigánylakodalmat csaptunk...

Főlemelte poharát s koccintott a sűgóval.

- Az ön lánya, Lauk Manóné őnagysága egészségére.

Mindnyájan kocintottak. A sűgó szótlanul, de mohón itta ki poharát. Gyula ráhajolt s a fűlébe sugta:

- Reggel nyolc órakor itt leszek. Nem szeretek családi ügyeket mások előtt tárgyalni.

Kezet szorított az öreggel, akinek melle zakatolt az izgalomtól.

Elváltak. A báró kocsija hazavitte Dénes Gyulát s az öreg buffót. Maga a báró gyalog indult haza.

- Szükségem van egy órai sétára, - mondta, - különben a szememet se tudom behunyni.

Amikor a sűgó egyedül maradt, hirtelen magára kapta a hirhedt köpenyeget s nekiindult az erdőnek, amelynek tisztásait a hold ezüsfénnyel borította el. Egy óráig járt és beszélgetett. Monológon kezdte, aztán nagy dialógba csapott. Lear királylyal folytatott párbeszédet. Megvádolta az agg fejedelmet, kiméletlenül demonstrálta előtte, hogy leányaival szemben nem volt igazságos. Színpadias hévvel s tele tűdővel beszélt, mintha a nagy shakespeare-i alak

mellette sétálna a bükkfaerdőben. Egy-egy súlyosabb kijelentésnél megállt, s kidüllesztette mellét.

- Hogyan, kérdezte Lear királytól, önnek nem elég ötven szolga? Ohó, felséges uracskám, hát akinek csak tíz szolgája van! Hát akinek egy sincs? Erre nem méltóztatott gondolni?

Kis szünet után kalapját levéve folytatta:

- Bocsánat, szir, még tovább megyek. Igen, szir, bármint fintorítja is legmagasabb orrát, én nem nyelem le az igazságot. Úgy beszélek, mint Kent. Nyersen, de őszintén. Hiába, szir, nem vagyok simanyelvű udvaronc. Az én őseim, bár hű alattvalók, de lovasbetyárok voltak. Ősmerek embereket, akik maguk is szolgák, de amellet gyöngéd, szerető apák. Mit szól ehhez zsarnokságod? Ugyebár találva érzi magát? Vagy talán méltóztatik újra megátkozni leányait? Csak tessék, szánzsén...

Fejébe csapta a kalapot s kiegyenesedett.

- Ami az átkozódásait illeti, el kell ismernem, hogy felséged elsőrangú recitátor. Hogyis méltóztatott legkegyelmesebben ordítani? Az apaátok meggyógyíthatatlan sebei nyilaljanak át minden ereden? Hitemre, csinos, hatásos frázis. De kissé színpadias. Itt a hiba, szir. Az apa ne deklamáljon, ne pózoljon soha! Tetszik érteni, felséges uracskám, soha. Az apai zsarnokság undorító és természetellenes. Tessék jól nevelni a gyermeket. Tapasztalásból beszélek, szir. Nekem is volt egy leányom... De ez nem tartozik ide. Én a jövő nemzedékek érdekében beszélek. Az emberiség, a család javát védelmezem. A legszentebb érdeket, jó uram!

Hangja remegett, szeme könnyel telt meg. Aztán ismét levette kalapját s mélyen meghajtotta magát.

- Lehet, hogy kissé nyersen fejeztem ki magamat, de amint említeni szerencsém volt, az én őseim... Jó éjt, szir!

Elindult. Negyedóra múlva kiért az erdőből az országútra. Az árok mentén haladt. Az út első kanyarulatánál egy erős, vállas, borotváltképű ember toppant eléje. A sűgónak ismerősnek tetszett az arc... Megszólította:

- Nini, hol jársz itt?

A megszólított hirtelen megfordult, átugrotta az árkot s eszeveszett futásnak eredt. A sűgó utána kiáltott:

- Megállj, Térey! Én vagyok a keresztapád.

Nem kapott választ. Csapó Kajetán halkan mormogta:

- Azt hiszem, ő volt. Tőlem ijedt meg... Nem valami bátor fickó. Látszik, hogy ősei nem voltak lovasbetyárok.

Azzal visszatért a falusi korcsmába, leterítette köpenyegét, végig heveredett és mélyen elaludt.

IX.

Gyula nyugtalanul töltötte az éjt. Sokat gondolkozott afölött, amit sógorától hallott.

Egyedül indult el reggel a kastélyból. Útja hosszú topolyafasoron vezetett keresztül. Mint minden falun nevelkedett ember, érdeklődéssel nézte a kazlakat, asztagokat s a mezőn dolgozó embereket. Egészen belemerült a mezőgazdasági élet szemlélésébe, amikor hirtelen erős, érdes hangon a nevét hallotta kiáltani.

- Dénes Gyula! Siessen, jöjjön, nagy baj van!

A sűgőt látta gyorsan maga felé közeledni. Nem sejtett volna ebben az öreg, megviselt emberben akkora frisseséget. Valósággal száguldott s a könnyű keleti szél kísértetiesen duzzasztotta libegő köpenyegét. Úgy festett, mint valami montstruózus bőregér.

Gyula nem tudta mire magyarázni ezt a sietséget. Mit akarhat ez a komor, embergyűlölő? Mért rohan oly eszeveszetten? Elébe sietett. Amikor közel ért hozzá, csodálkozása megnagyobbodott. A sűgő csupa verejték volt, gyér, hosszú, szürke haja az arcába lógott, amely dúlnak, szenvedőnek látszott.

- Mi történt, Kajetán bácsi?

A sűgő néhány lépést közeledett, aztán lélegzet után kapkodott. Kínosan nyögött.

- Jaj, nem hittem, hogy túlélem. Borzasztó! Vér, vér, vér!

A nagy bonviván azt hitte, hogy ez a szerencsétlen, meghasonlott lelkű ember hirtelen megőrült. Csillapítani igyekezett:

- Lassan, Kajetán bácsi, hisz alig bír szólni. Mi történt, beszéljen nyugodtan. Támaszkodjék rám.

- Mit, - kiáltotta, - ha tudná! Milyen borzasztó!

- Nos, mi az, öregem?

- A bárót megölték...

A nagy bonviván megtántorodott, mintha valaki ököllel ütötte volna fejbe. Összeszedte magát.

- Mit beszél, Csapó? Vigyázzon, hogy mit mond.

- Azt, hogy a bárót valaki megölte, bezúzta a fejét.

- Kitől hallotta ezt?

- Láttam.

- A bárót?

- A holttestét.

- Hol?

- Ott fekszik annak a nagy körtefának az irányában, a gyalogösvény mellett, a faluból többen vannak ott, mindjárt jön az elöljáróság. Egy lovasember benyargalt a faluba. Én vettem először észre, sétálni indultam...

A nagy művész alig hallott valamit az utóbbi szavakból. Mintha ez a szó: halál, megbénította volna az értelmi erejét. Nagy szenvedés sajgott át a lelkén. Érdekes, kifejező arca egészen eltorzult. Mindkét kezével a halántékát szorította. Aztán indulatosan fölpattant:

- Hé, öreg, ne beszéljen ostobaságokat! Az lehetetlen. Azt mondja, hogy a bárót megölték? Hogy látta a holttestét? De hisz az nem lehet.

A ságó elsimította összecsapzott haját az arcáról és mély megilletődéssel mondotta:

- Igaz, megtörtént.

Gyula megfogta a kezét.

- Jöjjön, vezessen oda.

Mindketten rohantak. Az öreg ságónak néhányszor megrogyott a térde, de megfeszítette erejét a végsőig és vezette Gyulát.

Mintegy húsz perc múlva odaértek. A ságó igazat mondott. A báró holtteste egy kis mogyoró-fabokor mellett terült el féloldalt. A könnyű puha, fekete kalap és az ezüstnyelű pálca mellette feküdt néhány lépésnyire. A letaposott gyalogösvényen apró kis vértócsa látszott. A nagy bonviván tántorgó léptekkel közeledett. Már akkor nyolcan-kilencen állották körül a holttestet. Gyula odalépett és homlokára tette a kezét. Érezte, hogy teljesen kihült. Összeborzadt és szótlanul félre állt. A halálos sebet nem merte megnézni. Iszonyodott tőle.

Félrehúzódott a ságó mellé, aki a földön telepedett le egy zsombékra. A nagy bonviván egy odvas fűzfa törzsének támaszkodott, s kezével a lehajló ágakba kapaszkodott: így állt több mint egy negyedóraig szótlanul. A vén ságó a zsombék tetején hangosan monologizált.

- Volt, nincs... Ez az egész. - Meghalni könnyű, élni keserves. De azt csak mondják... Hazudnak, mind hazudnak, legtöbbet a hősök, a félistenek. Ha belenéznénk a lelkükbe, azt látnánk, hogy rettegnek a haláltól. Gyáván, állatiasan rettegnek. De eltagadják, eldekorálják frázisokkal, pózokkal.

Elhallgatott. Gyula lassan magához tért kábultságából. Látta, hogy az öreg Tarassay megérkezett. A kúriai bíró nyugodtan közeledett a holttesthez, kissé ráhajolt, aztán a parasztok elé felé fordult, akik levett kalappal fogadták az öreg urat. Néhány kérdést intézett hozzájuk, egészen közömbös hangon, mint akit alig érdekel a válasz. Gyula izgatottan közeledett hozzá.

- Méltóságos uram, - mondotta, - micsoda borzasztó eset!

- Az, borzasztó, - hagyta rá a kúriai bíró.

- És gondolja, méltóságos uram, hogy a gyilkos megmenekülhet?

- Nem valószínű, - mondotta a kúriai bíró. - A föl nem derített bűntények száma még nálunk is csekély. Az ilyen nagy, borzalmas bűntény, mint a minő ez, a nyomozó hatóság energiáját meghatványozza. Az egész megsértett társadalom úgyszólván fegyverbe lép. Mindenki érzi, hogy közvetve bántva, sértve van.

A nagy bonviván mohó figyelemmel hallgatta a híres büntető jogász magyarázatát. Egy óra múlva megérkezett a központi vizsgálóbíró a jegyzővel és a törvényszéki orvossal. A vizsgálóbíró, Pattaj Elek doktor, már nem volt fiatalember. Erős, szinte herkulesi termetű férfiú teljesen kopasz fejjel és vékony szürke bajuszszaal. Nagy tisztelettel üdvözölte a kúriai tanácselnököt.

A vizsgálat megindult. A vizsgálóbíró fölvette a helyszíni szemlét, a báró holttestét elszállították a mintegy nyolc kilométernyi távolságban fekvő kastélyba.

Amikor a vizsgálóbíró távozni készült, az öreg Tarassay megszólította:

- Kérni fogom a bíró urat, hogy engem tanuképp kihallgatni szíveskedjék. Azt hiszem, érdekes fölvilágosítással szolgálhatok.

- Én is, - mondotta Gyula.

- Hogy híjják? - kérdezte a vizsgálóbíró.

- Dénes Gyula vagyok.

A vizsgálóbíró udvariasan meghajtotta magát.

- Hírből van szerencsém ismerni. Ez természetes. Az országban alig van ember, aki ne ismerné ezt az ünnepelt nevet.

Gyulát bosszantotta a vizsgálóbírónak udvariaskodása. Nem tudta megérteni, hogy ilyen körülmények között hogyan keríthet valaki arra időt és hangulatot. Idegei teljesen fel voltak dülva. Valami alattomos láz gyötörte. Az a láz, amelyet a borzalmas katasztrófák csempésznek a kultúrember szervezetébe, aki sima életviszonyok között él. Minden ingerelte, amit maga körül látott: a törvényszéki orvos rendelkezése, a halott elszállításának módja. Még az is, hogy a vizsgálóbíró nyugodtan rágyújtott a virzsiniára.

Az eleven képzeletű művész mindent lassúnak, vontatottnak, cinikusnak talált. Nem tudta megérteni, hogy mért nem rohan minden ember a gyilkost üldözni.

De ki a gyilkos? Heidel Berta volt vőlegénye? Bosszantotta, hogy nem emlékezik a nevére, holott hallotta egyszer-kétszer. Bizonyos volt, hogy hallotta. Egy magyar születésű énekes beszélt róla. De vajjon az-e a gyilkos?

Ezen sokáig eltűnődött. Észre se vette, hogy a tett színhelyén egyedül maradt. Szólította az öreg sűgőt, de az eltűnt. Semmi sem maradt körülötte, ami a rettenetes bűntényre emlékeztet, csak az a cseppnyi vértócsa a keskeny gyalogút agyagos földjén.

A nagy bonviván térdre omlott és imádkozott. Oly benső meghatottsággal, mint hajdan a falusi kántorlakban.

X.

A gyilkosság híre a cseresi kastélyban leírhatatlan megdöbbenést keltett. Amikor a nagy bonviván déltájt hazaérkezett, már minden részlet ismeretes volt. A főispánné, - mondták, - többször elájult. Kornélia arcát is halálos sápadtság öntötte el. Izgatottan lépett Gyula szobájába.

- Gyula, - kiáltotta, - te láttad?

- Láttam.

- Borzasztó! Istenem, én gyűlöltem azt az embert...

- Rosszul tetted. Ha ismerted volna úgy, mint én.

- Mint te?

- Igen, Nellikém, mint én.

És elmondta mindazt, amit a báróról tudott, itt-ott kissé eltúlozva jó tulajdonságait, ahogy a nekrológ-írók szokták.

Kornélia hangos zokogásban tört ki.

- Ne sírj, - vigasztalta a nagy bonviván, - ha élne, ha itt állana az ő kedves, őszinte mosolyával fogná meg a kezedet s biztosítana, hogy nem neheztel rád.

De Kornéliát ez nem nyugtatta meg. Töprengve, izgatottan járt föl s alá a szobában. Ökölbe szorította kezét s fenyegetően fölemelte:

- Hát mért hazudta nekem azokat az ocsmányságokat Heidel Berta? Mért csalt meg oly gyalázatosan? Miért?

- Miért? Ej, Kornélia, okosabbnak képzeltelek. Hogy te nem tudnád az okát, te, aki a kulisszák között uralkodtál? Nem sejtet most sem?

- Nem én, Gyula.

- Jó, megmondom én. Mert Heidel Berta féltette tőled a bárót. Óh a báró már régen, nem egy alkalommal mondotta, hogy valamennyi nő között, akit ismert, igazán szeretni csak téged tudna. Ezért akarta előtted lealacsonyítani a bárót.

- A bestia! - kiáltotta Kornélia dühösen.

Az öreg Könyves lépett a szobába. Nem szólt semmit, csak leült egy karosszékbe. Alig győzte arcáról a verejtéket törölni. Aztán egy pohár vizet pillantott meg a márvány-mosdón. Fölkelt és mohón kiitta.

- Így, ez jól esett, - mondotta és letette a poharat.

- Te is szenvedsz, apuskám? Fölizgatott ugy-e? - kérdezte Kornélia.

- Haj, haj! - volt a válasz.

Nagy szünet állott be. Egyik sem érzett kedvet társalgást keresni. Aki belépett volna közéjük, azt hitte volna, hogy valami szeretett családtagot gyászolnak. A csöndet mégis az öreg buffó törte meg.

- Már nyolc esztendeje, - kezdte, - igen, a télen lesz nyolc, hogy Temesvárt jutalomjátékom volt. Még Nelli csak gyermekszerepeket játszott. A „Szevillai borbély”-t választottam.

Bartolót énekeltem benne. Legkedvesebb szerepem egyike volt. Akkoriban láttam először a bárót. Tőle kaptam az első ezüstkoszorút életemben. Az elsőt és utolsót. Becsületemre mondom, el akarta tagadni, de az ékszerész, akinél rendelte, megmondta. Az ezüstkoszoru most is megvan. Néhányszor el is zálogosítottam. Hatvan forintot kaptam rá. Jól esett, csak kiváltani volt nehéz. Furcsa... Ki hitte volna ezt! És milyen jó kedve volt tegnap! Holnapután temetik. Igen, eltemetik!... A főispán mondotta. Elmegyek... mindenesetre... viszek koszorút. Milyen borzalmas ez az egész.

Könny gördült végig csontos, borotvált arcán. Gyula és Kornélia még mindig mozdulatlanul ültek. A vén buffó kellemetlennek találta ezt a csendet. Fölkelt s nagy léptekkel járkált föl s alá. Jól esett hallania a saját lépteinek a zaját. Aztán fölvetette a kérdést:

- Hogy lehet valaki gyilkos? Hogy választhatja ezt a szerepszakmát? Nem értem. Hisz én is játszottam brávószerepet, például Rigolettóban. De az más. A tör ezüstpapirossal volt bevonna, s Gilda a gyilkosság után lemosta a festéket.

Aztán odafordult Kornélia és Gyula felé.

- Ugy-e, ostobaságokat fecsegek? De a halálról nem lehet okosan beszélni. Még a papok se tudnak, pedig azok tanulják, készülnek rá, rutint szereznek. És mit tudnak mondani? Semmit. Porból lettünk, porrá leszünk. Ez a porelmélet, azt hiszem, nem elégít ki senkit. Szegény báró, oly szép, daliás, kellemes ember volt. Hogy énekelte nekünk az éjjel a „Gaudiamus igitur”-t. Kellemes baritonja volt. Egész tisztán. Becsületemre! És most... ott fekszik holtan, bezúzott fejjel, és a gyilkos...

- Meg fog lakolni! - kiáltotta Dénes Gyula, önkénytelenül felugorva.

A vén kómikus halkán, lábujjhegyen hozzámment:

- Gyula, - kérdezte, - te tudod, ki a gyilkos?

- Még nem, de meg fogom tudni.

Vilma lépett a szobába. Félénk főhajtással üdvözölte az urakat, aztán Kornélia nyakába borult és megcsókolta:

- Te édes, jó lélek, - mondotta gyöngéden simogatva Kornélia arcát, - milyen vörösek a szemeid. Sirtál. Sirattad azt a szerencsétlen embert, akit, tudom, nem szerettél. Látod, én keményebb szívű vagyok. Nem tudok sírni, pedig két hónap óta úgy képzeltem, hogy a felesége leszek. Nem voltam szerelmes belé, de jólesett, ha láttam. Volt valami merengő szomorúság a szemében, valami különös unottság. Éreztem, hogy lelke mély, érdekes, mint a sebes folyók medre. Néha szinte örvénynek véltem a tekintetét. Az egyetlen férfi volt, aki sohasem beszélt szerelemről, pedig azt hiszem, tudott szeretni.

- Tudott, kisasszony, mélyen és igazán, - mondotta Gyula.

- Milyen borzasztó szerencsétlenség, - kezdte újra Vilma, - a törvényszéki orvos az imént volt Amália néninél. Azt beszéli, hogy orozva ölték meg. Kővel vagy valami más tárggyal zúzták be a fejét, s a báró nem védekezhetett, halála az ütés pillanatában következett be. Az arca, mondotta az orvos, egészen nyugodt, semmit sem változott.

Gyula közbeszólt:

- Láttam.

- Ön látta? - kérdezte Vilma némi borzadással, - hol látta?

- A gyilkosság színhelyén.

- Borzasztó!

Összerázkódott, aztán Kornéliához fordult. Úgy tetszett, mintha minden felindulás nélkül beszélne, pedig alig tudta könnyét visszatartani.

- Ugy-e, mi is megnézzük a mi szerencsétlen barátunkat?

- Igen... elmegyünk.

A főispán husárja lépett a szobába. Jelentette, hogy a leves tálalva van. Az ebéd fölött kinos hangulat lebegett. A főispánné roppant idegesnek mutatkozott. A báró meggyilkoltatását nagy csapásnak tekintette az egész családra, s főleg a férjére nézve, aki Bécsben egy nagyobb kölcsönügylet megkötése iránt tárgyalt. Ha a báró Vilmát elvette volna, amiben a főispánné nem kételkedett, noha a báró nem nyilatkozott határozottan, akkor az a kölcsön néhány hét alatt megköthető lett volna, mert mit sem képzelt könnyebbnek, mint a gavallérlelkű bárót egy nagyobb zsiróba beugratni. Negyvenötezer forintról volt szó. És erre az összegre égető szűksége volt Antalváry főispánnak, aki a megyében fűnek-fának tartozott s közel állott ahhoz a veszedelemhez, hogy fizetését lefoglalják és esetleg csődbe kergetik.

A főispánné nem is türtőztette rossz kedvét, noha az ebédnél vendég is volt jelen, a vizsgálóbíró jegyzője, Antalváry főispán közeli rokona. A méltóságos asszony szinte gyűlölködve nézett a színészhadra, beleszámítva Dénes Gyulát is, akit még tegnap valóságos ünnepléssel vett körül. Ugy beszélt velük, mint aki kellemetlen vendégeket kénytelen asztalánál látni. Egészen elfelejtette, hogy tulajdonképpen ő maga is vendég.

A nagy bonviván nem vette észre a mellőztetést. Szórakozottan nézegetett körül, mint akinek gondolatai másutt járnak. Alig beszélt valamit ebéd alatt. A vén kómikus tüntetően nem evett, noha Vilma, aki mellette ült s aki nagyon szerette az öreget, egyre kínálta. Ez a csöndesség még idegesebbé tette Antalvárynéét. Odafordult a vén buffóhoz s éles maliciával jegyezte meg:

- No most megszűnt a családi viszálykodás. Az ok, a báró, agyon van ütve. Még az ilyen borzalmas szerencsétlenségnek is vannak néha előnyei.

Könyvest, a vén buffót, ez a kegyeletlenség teljesen kihozta a sodrából. Gyáva, meghunyászkodó természetén eddig ösmeretlen dacosság kerekedett felül. Fölkelt és színpadiasan meghajtotta magát a főispánné előtt. Aztán gúnyosan mondotta:

- Méltóságos asszonyom, nálunk színészeknél az a szokás, hogy amikor halottunk van, a színház zárva marad. Atnap nem komédiázunk. Ajánlom magamat!

Fölkelt és távozott.

XI.

Megindítóan szomorú temetése volt a híres gavallérnak. A virágokkal borított koporsó mellett egy öreg szélütött ember zokogott keservesen. Szívettépő jelenet volt, ahogy egy markos inas vállába kapaszkodva vontatta szélütött lábát, hogy elkísérje egyetlen rokonát az utolsó útra, a családi sírboltba, amelyben a szerencsétlen véget ért Borossa báró szülei nyugodtak.

Az obligát latin gyászdalokat az öreg buffó és a nagy bonviván együtt énekelték a falusi kántorral. Kornélia férje karján riadt szemekkel nézte végig a hosszú gyászszertartást. Különösnek, érthetetlennek találta a saját, mély megindultságát. Hogy megváltozott érzése az utolsó két nap alatt. Ő a bárót mindig a legsivárabb lelkű embernek tartotta. Azok közül valónak, akik mosolygó arccal képesek mások boldogságán átgázolni. Hogy csalódhatott ennyire? Szemrehányásokkal gyötörte magát, észre sem vette, hogy könnyei egyre omlanak.

A megindultság általános és őszinte volt. A vidéki kastélyokból összesereglett urak szomorú arccal tárgyalták a szörnyű katasztrófát. Mindnyájan ismerték az áldozatot, bár keveset tartózkodott otthon, s nem igen kereste a társadalmi összeköttetéseket. Meglehetősen különös, rejtélyes alaknak tűnt fel előttünk az a könnyelmű, befelé élő főúr, aki egyedül járt vadászni, s mitsem közölt multjáról, jövő terveiről. Azt hitték, hogy anyagilag teljesen tönkrement ember, s alig akarták elhinni a közjegyzőnek, hogy a hagyaték értéke jóval felülmúlja a félmilliót.

A nagy bonvivánt a hölgyek erősen nézték. Mutogatták egymásnak gyönyörű ibolyakoszorúját, amelynek selyemszalagján a következő búcsúszavak voltak olvashatók: „Isten veled, pajtás!” Érdekesnek találták a fölírást is, a nagy művészt is, akinek sötétszürke, okos szeméből mély szomorúság áradt.

- Nagyon jó barátok voltak, - magyarázta Antalváry főispán. - Valósággal rajongtak egymásért.

A nagy művész pedig halkan beszélgetett sógorával, az öreg buffóval, közömbös dolgokról. Az öreg Könyves elmondotta, hogy Pesten kórista korában úgyszólván temetések után élt. Volt néha, hogy egy nap három temetést is végig énekelt. Ezek voltak a legvidámabb napok, mert három forintot keresett. A gazdagabb urak elhalálózása még többet jövedelmezett. Olykor egy-két gyászdalért öt forintot kapott. Aztán megígértette magának Gyulával, hogy a temetésén ő is énekelni fogja a kórust.

- Szeretném, ha Hunyady Lászlóból a gyászindulót énekelnék. Te énekeld a tenorszekundot. A te hangod tiszta s ami a fő, biztosan intonálsz. Ezt apádtól, a kántortól örökölted.

Mindkettőjüknek föltűnt, hogy az öreg sűgő nem jött el a temetésre. Könyves igyekezett magyarázatot találni:

- Tudod, rongyos volt. Nem akart cégereskedni.

Ez elfogadható magyarázat volt. A temetés után a vizsgálóbíró mélyen meghajtván hatalmas derekát, üdvözölte a nagy bonvivánt.

- Holnapután, - mondotta, - ha nincs ellenére, ki fogom önt hallgatni. Az idézést már elküldtem.

Gyula igyekezett valamit megtudni.

- Van-e nyom? - kérdezte közelebb lépve a vizsgálóbíróhoz.

A vizsgálóbíró vállat vont.

- Van is, nincs is. Az eset nem a könnyűbbek közül való. Nem akarok nagyképűsködni, de mondhatom, hogy átkozottul komplikált föladat előtt állok.

- Mi komplikálja a dolgot? - kérdezte Gyula nagy érdeklődéssel.

- Először az, hogy az orvosok még annak az eszköznek az alakját sem tudták határozottan megállapítani, amely a halálos sérülést okozta. Annyit mondanak a jegyzőkönyvben: gömbölyű, kemény eszköz. A tett színhelyén semmi útbaigazító nem maradt. A tettes, úgy látszik óvatos, körültekintő és elég hidegvérű volt. Ez nehezíti a nyomozást, viszont nagy előny, hogy rabolt, hogy vér ömlött. A rablott zsákmányt és a vérnyomokat nem könnyű elenyésztetni. De most sietek. A községházánál néhány embert ki kell hallgatnom.

Ismét mélyen meghajtotta magát és kocsira ült, a fiatal jegyzővel. Gyulát nem elégítette ki, amit hallott. Nagyon flegmatikusnak találta a vizsgálóbíró. Ő, ha szerepet játszott, több lélekkel, energiával látott neki a föladatnak. Bosszantotta, hogy ezekben a dolgokban oly avatatlan, tájékozatlan. Szeretett volna akcióba lépni. Eszébe jutott, amit a kúriai bíró mondott: a gonosztevő az egész emberi társaságot megsértette. Ez igaz, mondotta magában, az az ütés azzal a kétes alakú kemény, gömbölyű eszközzel, amely Borossa báró halálát okozta, nekem is fizikai fájdalmat okozott. Érzem.

- Bosszant a homály, - folytatta magában. - Megölnek egy embert, egy derék, jó embert, eltemetik s az, aki megölte, élvezi az élet örömeit. Ez túrhetetlen, lealázó, visszataszító.

Aztán kiegyenesedett, fölkapta érdekes fejét, szeme szikrát szórt.

- Nekem jogom van üldözni a gyilkost. Úgy van! Ez a jog minden emberrel veleszületik. Mit beszélek? Jog? Több: kötelesség. - Aztán savanyu arcot vágott. - Ohó, Gyula barátom, nagyon, nagyon nekiiramodtál a deklamációnak. Azt hiszed, a színpadon vagy? Ez a gyilkosság nem fikció, ezt nem műszabályok szerint csinálták. A mis-en-scène nem felel meg a színpad követeléseinek. Egy csöppet sem. Te itt kontár vagy. Azt se tudod, melyik kuliszánál kell ki- és bemenned. Szánalmas alak vagy, te híres színész, az utolsó pandur is többet ér nálad.

Másnap korán reggel talpon volt, félóráig sétált a parkban. Egy útfordulatnál észrevette, hogy Antalváry főispán közeledik felé. A főispán tele volt mosolylyal, jókedvvel. Hajlongva üdvözölte a nagy bonvivánt.

- Érdekes ujságot mondhatok, - így kezdte a beszélgetést. - A járási főszolgabíró az imént személyesen jelentette, hogy a vizsgálóbíró tegnap délben, tehát már a temetés előtt, letartóztatott egy vén csavargót, aki színésznek mondotta magát.

- Színésznek? - kérdezte Gyula megütközve.

- Vagy sűgónak, hisz az mindegy. A nevét is megmondta.

- Csapó Kajetán?

- Az, az! Csapó Kajetán. Ön ismeri?

- Nagyon jól.

- Úgy? - mondotta a főispán. - Ez különös. - Aztán hirtelen hozzátette: - Azaz pardon, nagyon természetes. Hiszen a branshoz tartozik.

- Úgy van, - mondotta a nagy bonviván, szokása ellenére kissé büszkén, - a branshoz tartozik, s biztosíthatom méltóságodat, hogy a mi bransunkban kevés olyan tiszta jellem, olyan puritán lélek van, mint az a rongyos, züllött sűgó.

- Ah, - ah! - csodálkozott a főispán, aki mindenekfölött kedves és előzékeny igyekezett lenni a nagy bonvivánnal szemben. - Ez nagyon érdekes! A magam részéről azt bátorodom ajánlani, hogy látogassa meg a vizsgálóbíró s beszéljen vele. Jó lesz fölvilágosítani.

- Köszönöm a tanácsot. Még ebben a percben indulok.

- A kocsimat szívesen rendelkezésére bocsátom, épp most fogják be a lovakat.

Másfélóra múltán a könnyű hintó ott állott a törvényszéki épület előtt. A vizsgálóbíró most is tüntető nyájasan fogadta a nagy bonvivánt.

- Ah, - mondotta, - nem remélt szerencse! Csak holnapra vártam. De így még jobban örvendek. Parancsoljon helyet foglalni.

Dénes Gyula állva maradt. Zavart érzett, ami bosszantotta.

- Valamit kérdezni jöttem a vizsgálóbíró úrtól, - mondotta. - Tegnap délből, amint hallottam, elfogatás történt.

A nyájasság egyszerre eltűnt a vizsgálóbíró arcáról. Leült és közömbös, hivatalos képet vágott.

- Ah igen, - mondotta, - egy elfogatás... Hallani tetszett róla?

- Az elfogott személye engem közelről érdekel.

- Úgy?

- Én azt az embert, azt a vén sűgőt nagyon jól ismerem. Már apámnak is jó barátja volt.

- Ez érdekes... A kedves ura atyjának... igazán érdekes.

- Én meg vagyok győződve annak az embernek az ártatlanságáról.

- Helyes, nagyon helyes, - mondotta a vizsgálóbíró egy aktacsomagot kötözve, - s ha szabad kérdenem, min alapszik az ön meggyőződése?

- Mert tudom, hogy a szerencsétlen embernek nemesen érző, sőt büszke lelke van. Meg alamizsnát sem fogad el mindenkitől, ismétlem, nagyon jól ismerem.

A vizsgálóbíró úgy tett, mintha gondolkoznék, mintha az, amit hallott, nagy benyomást tett volna rá. Komoly hangon válaszolt.

- Nem érdemelném meg, hogy ezt a helyet elfoglaljam, ha súlyt nem helyeznék arra, amit mondani szíves volt. De fájdalom, az egyelőre mit sem változtat a terhelt sorsán. Meg is mondom, miért. Az, amit ön előadni szíves volt, hogy lapidáris jogásznyelvünkön szóljak, szubjektív momentum, ezzel szemben olyan tárgyi jelenségek merültek föl, amelyek szükségessé, sőt imperative kötelezővé tették a terhelt letartóztatását és fogvatartását.

- Mik azok a jelenségek? - kérdezte Gyula kissé türelmetlenül.

- Azt nekem a vizsgálat érdekében nem volna ugyan szabad megmondanom, de az ön kedvéért kivételt teszek. Nos hát, ezt az embert, tegnap délből a csendőrség állította elő. Meg lett állapítva, hogy a meggyilkoltal, közvetlenül annak meggyilkoltatása előtt együtt volt a községi korcsmában. Hisz ön tudja. Önnek is ott méltóztatott lenni. Megmotoztatása alkalmával batyujában, amely egy színlapba volt burkolva, száz forintot találtak, vagyis két ötvenest. Egyáltalában nem tud számot adni arról, hogy az a pénz honnan került a batyujába.

- De én tudom! - vágott közbe a művész.

- Ön tudja? Ez érdekes. Nos?

- Azaz gyanítom. A báró, aki mellette ült, csúsztotta a batyujába. Ez teljesen rávall. Nem egyszer tett hasonlót.

A vizsgálóbíró kétségbeesett mozdulatot tett.

- Lehetséges, nagyon lehetséges, de mégsem bizonyos. Egész más lenne, ha ön azt mondhatná, hogy látta, amikor a báró a pénzt odacsempészte, hogy saját szemével látta. Ennek a vallomásnak nagy, talán döntő értéke lenne. De így... végtelenül sajnálom... És ez még nem minden. Az a szerencsétlen ember nem tud alibit igazolni. A gyilkosság idején elment a korcsmából s állítólag az erdőben sétált. Notabene: éjjél után... Válaszai konfuzusak. Azt mondja, hogy Lear királylyal beszélgetett, ha nem hiszem, citáljam be tanunak őfelségét, az elhunyt britt fejedelmet. Szóval érthetetlen, gyanus.

- Tehát ön azt hiszi, hogy ő a gyilkos?

- Isten ments; semmit sem hiszek. Abszolút semmit. Épp oly kevésbé hiszek bűnösségében, mint ártatlanságában. Az végzetes lejtő, amikor a vizsgálóbíró valamit előre hisz, akár ide, akár oda. Nekem nincs más teendőm, mint bevárni a fejleményeket. Minden a fejleményektől függ. A mi egész tudományunk a tamáskodás. Az az úgynevezett pszichológia, lélekbúvárlás szerintem egy fityinget sem ér. Én mindig fölsültem vele. De bocsánat, tizenegy óra van. Az elnök vár. Nagyon sajnálom, hogy nem időzhetem tovább az ön kedves társaságában, de az ilyen szegény beamternép óraszámra dolgozik, mint a napszámos.

Gyula a városban ebédelt, aztán kocsira ült és visszahajtatott. A kastély udvarán senkivel sem találkozott. Belépett a vesztibülbe, s mivelhogy órája megállt, a kakukos órára nézett.

- Lám, már háromnegyed öt, - mondotta magában.

Tovább akart menni az emeletre vezető lépcsőkhöz, amikor önkénytelenül visszaneézett a kakukos órára. Mintha valami szimétrikus zavart észlelt volna az órán. Csakugyan... Az órának egyik körtéje jóval lejjebb lógott, mint a másik. Az a körte, mely a kakukos művet hozza mozgásba... A művész gondolkodni kezdett, hogy lehetséges ez, hiszen ő húzta fel az órát, s szabályosan egymás mellé állította a körtét. Ezt az órát, sógorától hallotta, minden héten egyszer kellett fölhúzni. Most is szabályosan ketyegett, s úgy látszik, helyesen mutatta az időt... Mért pihent tehát az egyik körte? Mert kétségtelen, hogy pihent... Hozzávetőleges számítással négy-öt órát, esetleg hatot. Ez különös...

A nagy bonviván izgatottan állott a kakukos óra előtt. Gondolatai sebesen kergették egymást, de az egyikbe makacsul belekapaszkodott.

- Igen, - mondotta, - lehetséges, csaknem bizonyos, hogy ezt a körtét valaki leakasztotta a láncról... Miért? Mert szüksége volt rá, kellett neki. De mire kellett! Igen, igen, mire? Azért, mert használni akarta. Ki? A gyilkos... a gyilkos!

A nagy bonviván egyszerre visszanyerte nyugalma, hidegvérét. Mint valami bűvös, sugesztív erejű karmester leintette idegeit. Óvatosan levette azt a körtét, amely kétségtelenül órákig pihent, azaz, hogy nem pihent. Ölt, gyilkolt, vért ontott. Figyelmesen megnézte. Tíz-szer is megforgatta a kezében. Semmi gyanusát nem talált rajta. Önkénytelenül leemelte a másik körtét. Összehasonlította őket. Megborzadt... A másik körtét finom, szürke porréteg borította, emez, a gyanus, tiszta volt... Tehát megmosták. Ki mosta meg? A gyilkos. Miért? Hogy a vérnyomokat eltüntesse. Minden oly világos, logikus volt, mint a megoldott matematikai képlet.

A nagy bonviván megszázszorozva érezte energiáját e fölfedezés által. Körülnézett, hogy nem látja-e valaki, halk léptekkel ment föl az emeletre vezető lépcsőkön. Bezárkózott a szobájába.

Büszke volt fölfedezésére. A diadalérzése fölhevítette képzeletét. Már látta a gyilkost gyáván remegni. Látta, mint fordítja félre kintől eltorzított arcát, amikor a körtét felmutatják. És ezt ő fedezte föl. Egyedül ő. Hogy fogja ő ezt a dolgot előadni a színház udvarán. Nem dicsekedve, hencegve... Semmi esetre... A legdiszkrétebben, a legegyszerűbben, csevegve. Ez emeli a hatást.

A nagy bonviván óriási hatást remélt, s szinte megborzadt attól a gondolattól, hogy az ólomkörte eltűnik a láncáról. Egy pillanatig arra gondolt, hogy leveszi onnan és elrejtí. De ezt a gondolatot hirtelen elejtette.

- Nem, nem, a gyilkos észreveheti.

XII.

Dénes Gyula elhatározta, hogy egyelőre nem közli fölfedezését a vizsgálóbíróval. Attól tartott, hogy azzal megköti a saját kezét. Az a vágy, hogy maga folytassa a nyomozást, hogy a gyilkost kézrekerítse, esetleg egyedül, szinte beteges mértékben vonzotta, ingerelte. A hivatalos vizsgálat lassúsága, pedánsága nem elégítette ki. A herkulesi termetű vizsgálóbíró sem ébresztett benne bizalmat. Aki Csapó Kajetánt gyilkossággal gyanúsítja, az véleménye szerint nem alkalmas komoly föladatak megoldására.

- Jó, derék úr, - mondotta, - de nem lumen. Ehhez is, mint mindenhez, talentum kell. Speciális talentum. Kombinációi így alakultak: a gyilkos kétségtelenül a kastélyban van, vagy bejáratos. A súlyos ólomkörtét közvetlenül a gyilkosság előtt akasztotta le a láncról. Abban az időben csak olyan ember juthat a vesztibülbe, akinek itt szabad ki- és bejárása van. Kik laknak a kastélyban? Dénes Gyula sorra vette őket. Az eredmény az első szemlére meddőnek mutatkozott. A nagy bonviván különben sem ösmerte jól a kastély minden lakóját. Volt két öreg komornyik, s egy fiatal inas. Az utóbbi őt szolgálta ki. Ezek közül, nézete szerint, egyiket sem lehetett alaposan gyanúsítani. A régi kasznárlakban, amely a kastélytól mintegy százötven méternyire feküdt, többen is laktak az öreg agglegény kasznáron kívül. Ott volt Tarassay Kálmán építészeti irodája, amelyben tudtával öt-hat ember dolgozott. Ezeket nem ösmerte.

Érezte, hogy egyedül nem boldogul, egy megbízható, okos, hallgatag munkatársra van szüksége. Válogatott. A legalkalmasabb kétségtelenül az öreg Tarassay lenne, a híres jogtudós. Elejtette. Sajnálta volna az öreg urat kitenni az előre látható izgalmaknak és fáradalmaknak.

- Őt, - mondotta magában, - csak mint tanácsadót fogom igénybe venni.

Sógorára, a vén buffóra, nem gondolhatott komolyan. Már azért sem, mert az öreg nem tudott soha titkot tartani. Sőt különös passzióval fecsegte ki a rábízott titkokat, természetesen kikötve a titoktartást.

Kiment az erkélyre s tekintete az alacsony kasznárlakra esett, amelynek ablakai elől öreg, gondosan nyírott, kerek akácok vetettek feléje hosszú árnyékot. Néhány perc múlva Tarassay Kálmánt látta kilépni a kasznárlak kis ajtaján. Lesietett elébe.

Az építész-mérnök szemrehányással fogadta:

- Egész nap nem láttunk. Ohó, így nem alkusunk. Kornélia türelmetlenül vár. Azt hiszem, szidást kapsz.

- Megérdemlem, - mondotta Gyula, - tudod, kóbor természet vagyok. Kedvem kerekedett bemenni a városba. Egy kis dolgom is volt abban a szomorú ügyben. Hanem te is sokat dolgozol.

- Igen, most sok minden összegyűlt. Apró dolgok, de sürgősek.

- Sokan dolgoznak az irodában? - kérdezte Gyula.

- Most csak öten. A másik irodában, amely a városban van, természetesen többen.

- Úgy? S az itteni embereid ügyesek, szorgalmasak?

- Eléggé.

- S régen vannak nálad alkalmazva?

- Két új emberem van. Mindkettőt Budapestről ajánlották. De gyere, menjünk föl Kornéliához.

Fölmentek. Gyula igyekezett vidám arcot mutatni s színpadias bókolással üdvözölte hűgát.

- Jó, jó, - mondotta Kornélia, - csak komédiázz! Hol voltunk egész nap? Hát illik így elhanyagolni a te kis Nellidet? Különben igazad van. Kiszellőztetted kissé a fejedet. Úristen, milyen karikák vannak a szemed alatt. Az az eset borzasztóan hatott reánk. A papa is egészen oda van. Úgy jár, mint egy tragikus árnyék. Monológokat szaval. Drámai monológokat. Tegnap este megleptem. Képzeld, Hamletet szavalta: „Lenni, vagy nem lenni”. Hiába, Gyula, mi színésznép, nem jól tűrjük a fiziológiai halált, az igazi katasztrófát.

- S hol van az öreg? - kérdezte Gyula.

- Jelen! - hangzott egy hang az ajtóból. Az öreg buffó lépett be. Nagy oszténtációval lépett előre. Drámai páthosszal beszélt.

- Diana homlokára, gyerekek, fogalmatok sincs, hogy hol voltam. Megmondom: a vizsgálóbírónál.

- Én is ott voltam, - mondotta Gyula.

- Te is? - csodálkozott az öreg. - Mikor?

- Úgy tizenegyóra tájt.

- Én pedig tizenkettő után. Különös, hogy nem szólt semmit.

- Én, - folytatta Gyula, - az öreg Csapó bácsi miatt jártam nála.

- Én is! Tessék és a vizsgálóbíró egy szóval sem említette, hogy ott voltál. Micsoda nappali komédiás! Különben igen derék úriember. Mindent megigért. Eget-földet.

- Mit ígért? - kérdezte Gyula.

- Mit? Tulajdonképp semmit, de azt roppant kedvesen, nyájasan. Biztosított, hogy senki sem tisztelheti jobban az öreg Csapót, mint ő.

- És szabadon eresztette?

- Azt nem tette. Legkevésbé... Sőt.

Kornélia közbeszólt:

- Mit beszéltek? Az öreg Csapó, a sűgő, be van zárva. A börtönben van? De hát mit tett az a szerencsétlen?

- Semmit, fiam, - mondotta az öreg.

Kornélia nem elégedett meg ezzel a válasszal. Mivelhogy a férfiakat tétovázni látta, elhatározta, hogy maga fog eljárni a sűgő érdekében. Fölkereste az öreg kúriai tanácselnököt, s megindító hangon könyörgött előtte, hogy szabadítsa ki azt a boldogtalan embert, aki szerinte nem lehet bűnös.

Tarassay Bódog megígérte Kornéliának, hogy minden lehetőt el fog követni Csapó Kajetán érdekében. Szavait így fejezte be:

- Bizonyosat nem ígérhetek. A vizsgálóbíró nagy úr...

- De nem nagyobb, mint ön.

- Bizonyos körűlmények között a királynál is nagyobb, mondotta - a kúriai bíró komolyan.

XIV.

Amikor másnap a vizsgálóbíró Dénes Gyulát kihallgatta, örömmel közölte vele, hogy az öreg Borossa báró kétezer forint díjat tűzött ki a gyilkos fejére.

- Ez többet ér, - mondotta a vizsgálóbíró, - minden lélektani búvárkodásnál. Pénz beszél. Egy hét alatt itt ebben a szobában szemben fogok ülni a gyilkossal.

- S mi történik az öreg Csapóval?

A vizsgálóbíró kacagni kezdett. Széles válla csak úgy rengett bele.

- Kidobtam, - mondotta, - nem vált be. Untauglich.

- S hol van most?

- Nem tudom. Valahol a városban. Megkértem, hogy néhány napig maradjon itt. Nagyon makacs fráter. Eleinte nem is akart távozni: két börtönőrrel kellett kivezettetnem.

Gyula kihallgatása alig tartott félóráig. A nagy művész újból bosszankodva tapasztalta, hogy a vizsgálóbíró nem helyez nagy súlyt vallomására. E fölött való bosszúságában el sem mondta a kakukos órán tett fölfedezését, hanem sietett fölkeresni az öreg Kajetánt. Kétórai buzgó kutatás után ráakadt egy kurtakorcsmában.

- Egyenes parancsom van, - mondotta a híres bonviván, - hogy önt letartóztassam, magammal vigyem. Kornélia parancsolta.

A komor ember szeme egyszerre fölragyogott.

- A kis Nelli, akit én tanítottam írni-olvasni? Megyek. Hát csakugyan kastélyban lakik? Megnézem.

Néhány perc múlva a törvényszéki épület elé értek, ahol Gyula kocsija állott.

- Tessék a kocsiba ülni, - biztatta Gyula az öreg Csapót.

De a vén sűgő nem mozdult. Szeme nyugtalanságot fejezett ki.

- Lassan, lassan, - sűgta, - mondani szeretnék valamit, de nem akarom, hogy a kocsis hallja... Menjünk csak ebbe a sikátorba. Lassan, ráérünk. Nem kerget a végszó...

Elindultak a törvényszék mögött levő sikátorba. A sűgő minden látható fölindulás nélkül kezdett beszélni.

- Azok, - a törvényszék felé mutatott, - szamarak. Nem azért mondom, mert engem... Az semmi. A vizsgálóbíró se nagy lumen. Jó kedélyes apa lett volna belőle. Van humora, de darabos... Fogalmuk sincs, hogy ki a gyilkos. Senki sem tudja azt, csak én...

- Maga? - kiáltotta a nagy bonviván.

- Pszt... halkabban... Igen, én láttam a gyilkost. Többet mondok, én is szamar voltam... Azt hittem, hogy színész... Igen, megesküdni mertem volna... Mert úgy hasonlított Téreyhez, mint egyik tojás a másikhöz.

Elmondta röviden az éjjeli találkozást az erdőszélen, aztán folytatta:

- Az a Térey a keresztfiam... Nem vitt rá a lelkem, hogy följelentsem. Még akkor sem, amikor engem elfogtak. Némely ember tele van ostoba, szentimentális érzékenyüléssel. Én ugyan nem, de mégis... Táviratoztam Kolozsvárra, s megtudtam, hogy Térey azon az este Ferdinándot deklamálta „Ármány és szerelem”-ben... Ostobaság volt, hogy egy pillanatig is hittem...

Színész nem gyilkol, nincs energiája hozzá, elpuffantja a pózokba, a pátoszba... Az én őseim például...

A nagy bonviván tágra nyílt szemmel hallgatta a sűgőt.

- Megösmerné a gyilkost? - kérdezte.

- Úgy, mint önt. Magas, vállas, borotvált arcu... Könnyen meg tudnám jelölni. Az én szemem...

Másfél óra múlva a cseresi kastély udvarán voltak. Amikor a kocsiról szálltak, Tarassay Kálmán a kasznárlak előtt egy magastermetű emberrel beszélgetett. Gyula bemutatta neki az öreg sűgőt, aki lopva élesen szemügyre vette azt az embert, akivel a fiatal építész beszélgetett. A fiatal építész rögtön abbahagyta a beszélgetést, s előre sietett a kastélyba a vendégeket bejelenteni. Gyula és a sűgó követte. A vesztibülhöz vezető lépcsőn a sűgőt hirtelen erős köhögési roham fogta el. Gyula hozzásietett, s átfogta. A sűgó megbökte a könnyökével.

- Pszt... színpadi köhögés... Vigyázzon, nézzon balra, ott a kerek ákácok alatt az az ember...

- Látom.

- Az a gyilkos... Mehetünk... megvan.

A nagy bonviván majd felbukott a lépcsőn. Az eleven izgalom megtántorította. A folyosón a sűgó karjába fogódzott.

Kornélia a sátorlakó emberek igazi szeretetével üdvözölte a vén sűgőt. Megölelte és megcsókolta.

- Emlékszik reám? A kis Nellire? Maga tanított olvasni. Ugy-e, hamar megtanultam? Engem sohasem szidott, csak amikor hamisan énekeltem. De a szerepemet mindig tudtam, ugy-e?

- Mindig. Sohasem szorult rám. Ezért becsültem.

Kornélia maga mellé ültette az öreg Csapót s kérdezősködött a régi ismerősökről. Gyula türelmetlenül várta, hogy ennek a párbeszédnek vége szakadjon, aztán odafordult, a fiatal műépítészhez s hangosan kérdezte:

- Ki az, Kálmán, akivel az imént a kasznárlak előtt sétáltál?

- Az? Egyik rajzoló.

- Tudod a nevét?

- Hogyne... Parker.

- Parker Alfréd... Igen, most jut eszembe a neve... Heidel Berta vőlegénye... Tehát mégis.

A nagy bonviván arca eltorzult a felindulástól. Érezte, hogy a torka kiszáradt. Hirtelen egy pohár vizet ivott s lehanyatlott egy karosszékbe. Kornélia ijedten sietett, hozzá.

- Mi bajod. Gyula?

A sűgó válaszolt helyette:

- Semmi, ezek a híres színészurak gyöngé legények s ha úgy az udvaron egy gyilkossal találkoznak...

- Gyilkossal? - kiáltottak a jelenlevők.

- Ki a gyilkos? - kérdezte Tarassay Kálmán.

- Az az úr, az a rajzoló, akivel az imént diskurálni tetszett, - mondotta a sűgó, mogorva nyugalommal.

- Parker Alfréd?

- Szolgálatára, uram.

- De az lehetetlen! - kiáltotta Kálmán, akit szintén hatalmába kerített az izgalom. - Parker Alfréd egyike a leglelkiismeretesebb embereknek...

A sűgő vállat vont s éles, krákogó hangon válaszolt:

- Akkor hát lelkiismeretes gyilkos... De én láttam versenyt futni a lelkiismeretével. A saját szememmel láttam. Jól futott... A gyilkosság színhelyéről futott. Nagy futás volt. Azt hiszem, a gyilkos született kengyelfutó... De mégis utólérjük.. Mert az igazság is tud futni, ha egy kicsit sarkantyúzzák... Nincs más hátra, mint elfogatni.

Gyula összeszedte magát, s elmondott mindent, amit Parkerről tudott. Nehezeére esett beszélni, helyenkint csaknem dadogásba esett. A beszéd nagy mesterét teljesen cserben hagyta művészi tehetsége. Amikor végére ért, teljesen kimerültnak érezte magát.

A fiatal építész begombolta kabátját.

- Megyek, befogatok s értesítem a vizsgálóbíró.

- Én is veled megyek, - mondotta Kornélia.

Becsöngette szobalányát, kalapot, köpenyeget kért. Alig tíz perc múlva távozni látták őket a kocsin. Akik a szobában maradtak, Dénes Gyula, az öreg buffó, Vilma és a sűgő, egy szót sem szóltak, míg a kocsizörgés zaja teljesen el nem némult. A nyomasztó csöndességet a vén sűgő zavarta meg. Fölkelt s így szólt:

- Megyek, hogy szemmel tartsam az atyafit.

- Kit? - kérdezte Vilma, bár gyanította, hogy Parkerre vonatkozik.

- A gyilkos urat, - válaszolt a vén sűgő, az ilyen nevezetes embert nem illik díszőrség nélkül hagyni.

Fölkelt és indult. Vilma utána szólt:

- Az istenért, nem fél ön?

A vén sűgő visszafordult az ajtóból. Büszkén fölkapta a fejét.

- Félni? - kérdezte kérkedően. - Nagyságos kisasszony, őseim lovasbetyárok voltak, családkban a félelmet csak külföldi leírásokból ösmerik, csókolom kezeit. Alászolgája!

Gyula nem tartóztatta. A nagy művész irigyen nézett az öreg, züllött sűgő után. Milyen határozott, elszánt. Nem vár utasítást, hanem tesz.

A sűgő a folyosón megkereste kampós botját és amikor a vesztibülbe ért, a kakukos óra éppen megszólalt. Köszöntötte.

- Szervusz, vén korpusz delikti! Meg leszel idézve a tekintetes törvényszék elé. Vigyázz, ne kertelj, az igazat mondd, mert a hamis tanulásnak súlyos következményei vannak. Becsuknak, mint engem.

Az udvarra kiérve, körülnézett. Észrevette, hogy a jegenyefasor elején Parker egy fiatal-emberrel sétál. Feléjük menet, amikor melléjük ért, megbillentette a kalapját. Jó estét kívánt. Parker és a fiatalember fogadta a köszöntést. A vén sűgő megállt néhány pillanatra. Egyenesen Parkerhez szólt.

- Úgy tetszik, uram, hogy már láttam valahol.

- Nem emlékezem, - hangzott a kurta válasz.

A sűgő odább ballagott.

- Azt hiszem, - morogta magában, - hogy a színe mégis elváltozott egy kissé. Ostobaság volt megszólítani. Azt veszem észre, hogy már én is hajszolom a drámai hatásokat.

Fent az ablakból látták, hogy a sűgő szóba állt Parkerrel.

Izgatottan találgatták, hogy mit beszélhettek?

- Igaz lenne, Tóni bácsi, - kérdezte Vilma az öreg buffótól, - hogy ennek az öregúrnak az ősei lovasbetyárok voltak?

- Dehogy igaz, - válaszolta az öreg - az apja jámbor csizmadiamester volt. Ösmertem.

- Hát miért mondja? - csodálkozott Vilma.

- Csak éppen mondja, - magyarázta az öreg, - az emberek szeretnek dicsekedni. Különösen az ősökkel. Neki ez egyetlen dicsekedési formulája...

Gyula ott állott az ablaknál mozdulatlanul. Szeme állandóan Parkerre volt szegezve, aki hol eltűnt, hol ismét előbukkant a nagy jegenyefasor vastag törzsei közül. A nagy művész ürességet érzett a lelkében. Átfogta tenyerével a fejét, amelynek zúgása nem akart szűnni. Azt hitte, valami lappangó betegség szállotta meg, lázat érzett bujkálni ereiben. Ez a gyöngesége végtelenül fölingerelte. Szeretett volna cselekvő, vezető részt venni a gyilkos elfogatásában, s ott állott zavart fejjel, tehetetlenül.

Vilma megszólította:

- Jobb lenne, ha a nagy ebédlő erkélyére mennénk, onnan inkább szemmel tarthatjuk az udvart és a kasznár-lakot.

- Igaz, - mondotta gépiesen.

Átmentek. Az öreg buffó összehúzott testtel, halk léptekkel lábujjhegyen követte őket, mintha a színpadon lenne. Önkéntelenül stilizálta a titkolódzást, a félelmet. Az erkélyen a nagy bonviván kissé nyugodtabban érezte magát. Mohón szíta magába a friss estéli levegőt. Könnyű szél kerekedett, a jegenyefák ágai szabályosan hullámoztak, a lombsuttogás harmonikus morájja nőtt, mint egy titokzatos szimfonia halk kresszendója.

- Psszt, jön, - mondotta halkan az öreg buffó.

Parker alakja a nagy vasrácsos kapunál tűnt föl. Erőtelijsnek, férfiasnak látszott.

- Antoniuszi alak, - mondotta Dénes Gyula, mereven rámeresztve a szemét.

Vilma suttogva beszélte el, hogy ő ismeri, beszélt vele. Fivére a tavasszal bemutatta neki. Nagyon jómodoru embernek mutatkozott.

- Tisztelem a modorát, - mormogta az öreg buffó, arcát elfintorítva.

Parker lassu lépésben haladt az udvaron át. Egyedül volt. Az udvar közepén megállott, s magához csalogatta a nagy lusta ujfundlandi kutyát. Az ujfundlandi nem tartozott az engedelmes fajtához s idegenekre gyakran vicsorította nagy fehér fogait. Parkernek sikerült őt magához csalni. Az erkélyen hallották, hogy becézi a nagy állatot.

- Hérosz, hát nem ösmersz? Igy, ülj le szépen.

Simogatta a nyakát. Vilma csodálkozva jegyezte meg:

- Milyen nyugodt... hát hinné az ember?

Megfogta a nagy bonviván kezét.

- Tudja, Gyula bácsi, hogy félni kezdek tőle. Nézze, hogy mosolyog... Ah, így még borzasztóbb...

És önkénytelenül visszahúzódott az erkély párkányától. Dénes Gyulát haragos indulat lepte meg. Dühösen szorította össze fogait.

- Kedvem volna - mondotta magában - odarohanni, a torkához kapni és leteperni őt.

Aztán gúnyosan mosolygott.

- Persze, - folytatta a magánbeszédet, - itt az udvaron meg merném tenni, mert van közönség, de vajjon künn a szabadban?

Elgondolta, hogy az öreg Csapó ott is elébe merne állani. Az öreg más fazon.

Parker abbahagyta a kutyával való enyelgést. Elindult a kasznárlak felé. A kerek akácok alatt találkozott az öreg kasznárral. Kezet fogtak. Vilma önkénytelenül fölsikoltott:

- Jézus Mária! Ha a kasznár tudná!

A kastély órája nyolcat ütött. Vilma azt ajánlotta, hogy vacsorázzanak az erkélyen. Majd ő odahozatja a vacsorát.

Gyula hálásan fogadta ezt az ajánlatot. Egész nap alig evett valamit s most gyötrő éhséget érzett.

Sötétedni kezdett. A kasznárlak már az erkélyről sötét, alakatlan tömeget mutatott. Gyula, akit a vacsora kissé derűsebb hangulatba hozott, éppen közölni akarta azt a tervét, hogy lemegy az udvarra, ahonnan figyelmesebben ellenőrizheti, hogy Parker nem hagyja-e el a kasznárlakot. De épp akkor erős léptek hallatszottak az udvaron. Mind a hárman élesen odafigyeltek.

- Ez ő, - mondotta Gyula halkan.

- Puska van a vállán, - suttogta Vilma.

- Szépen vagyunk, - jegyezte meg az öreg buffó, aki gyávaságát nyíltan megvallotta.

Parker csakugyan duplacsövű puskával a hátán kilépett az udvarból. Vilma megkönnyebbülést érzett s ennek kifejezést is adott.

- Jobb szeretem, hogy távol van. Egy ilyen szörnyeteggel egy udvarban lenni...

- De hová mehet? - tűnődött az öreg buffó hangosan. - Az a puska a hátán... Jupiterre, nem szeretnék vele az erdőben találkozni.

Aztán rémüli arccal folytatta:

- Jóságos Isten, mi lesz, ha Csapó Kajetánnal találkozik? Ha megismeri, hogy az az, aki őt futni látta.

- Én nem féltém az öreg Csapót, - mondotta a nagy bonviván, - az egész ember.

- Jaj, édes fiam, - nyavalygott a vén buffó, - a báró is egész ember volt. Gavallér, hős, rettenthetetlen és mégis... Aztán ne feledd édes Gyulám, hogy ennek a professzionátus gyilkosnak puska van a kezében, az öregnél pedig csak kampósbót.

- Igaz, - rebegte Vilma, akinek fantáziája egyszerre rémlátásokkal népesedett be.

Az öreg folytatta:

- Aztán Csapót ismerni kell, az nem tér ki. Én elbújnék egy bokorba, de ő elébe áll. Képes ingerelni. Nem fél.

Gyula nem felelt. Mély gondolatokba merülve meredt a sötétlő éjbe. Elgondolta, hogy milyen különös körülmények között került ő ebbe a viharos drámai forgatagba. Mennyire más, ha az ember efélet olvas vagy játszik... Lejött, hogy szerettei között vidám napokat töltsön, hogy tréfát, enyelgést halljon s élvezze azt az ünnepeletetést, amely őt, a nagy művészt mindenhová elkíséri. S ezek helyett mit talált? Vért, borzalmat... Még hiúságát is mélyen sértve érezte. Milyen packázva beszélt vele a vizsgálóbíró.

Igy telt el háromnegyed óra. Vilma alig tudta túrtőztetni nyugtalanságát. A nyári éjszaka hűvösödni kezdett. Néhányszor összeborzadt.

- Háromnegyed tíz van, - mondotta, - Kálmánéknak már itthon kellene lenni.

- Itt lesznek nemsokára, - mondotta Gyula Vilmához fordúlva, aki egy finom csipkekendőbe burkolódzva ült az öreg buffó mellett.

Hirtelen, gyors egymásutánban két lövés hallatszott.

- Jézus Mária! - sikoltotta Vilma.

Az öreg buffó talpra ugrott. Arca nagy rémületet fejezett ki.

- Gyerekek, - mondotta suttogva, - mintha segélykiáltást hallottam volna.

- Dehogy, öreg, hallucinálsz, - mondotta Gyula.

- Lehet, nem volna csoda. Minden idegszálam remeg. Micsoda éj!

Vilmához fordult:

- Ön sem hallott semmit?

- Csak a két lövést.

- A lövések abból az irányból jöttek, - mondotta, ujjával a Maros felé mutatva.

Vilma igent intett a fejével.

- Azt hiszem a nádasból, - rebegte.

Ujra lövés hallatszott.

- Jó Isten, hát nem lesz vége? - kiáltotta az öreg buffó.

Gyula fölugrott s begombolta a kabátját.

- Várjatok, - mondotta, - mindjárt visszajövök.

- Hová mégy? - kérdezte Vilma aggódva.

- Lemegyek kissé tudakozódni.

Sietve rohant el. Elhatározta, hogy odamegy a nádashoz. Tudni akarta, hogy mi történik ott. Érezte, hogy kötelessége az öreg Csapó segítségére sietni.

- Ha ezt nem tenném, - mondotta magában, - mi sem mentené gyávaságomat. Elvégre nemcsak színész, ember is vagyok.

Gyorsan ment, csaknem szaladt. Amikor a Maros hídjára ért, amely a fasor végén volt, megbánta, hogy nem hozott magával fegyvert.

- Mindegy, - mondotta és tovább ment.

Restelt volna visszatérni. A színpadon a fegyvert az ügyelő adja a kezébe... Húsz perc alatt a nádas széléhez ért. Jó ideig céltalanul járkált össze-vissza. Közben megállt és hallgatódzott. A sáslevelek rejtélyes suttogása valami ismeretlen félelemmel töltötte el. A nádas vize a csilla-

gos éjszakában sötéten, gonosan csillogott feléje. Nem tudta miért, de abban az álló, posványos vízben halálos veszedelmeket sejtett. Mintha a vizililiomok indiai mérges kígyók lettek volna, amelyek ráleselkednek...

Nem tudta, mit tegyen? Leült egy korhadt fűzfának csupaszon maradt gyökerére. Vajon mit tenne, ha Parker, a gyilkos, most elébe lépne? Vagy gyáván meg kellene hátrálni, vagy megöletni magát. Parker képes reá.

- Nos, - mondotta magában, - ha megölne, vége lenne mindennek. Egy dízsír, esetleg egy szobor, s néhány szép nekrológ. Szerepeimen megosztoznának. Egyik sem merné átvenni valamennyit. Mindegyik félne az összehasonlítástól.

Ez a gondolat jól esett neki. Nyugodtabb lett. A művészi hiúság egy pillanatra elnyomta a sötét gondolatokat. Negyedóra telt el, de azt hitte, hogy már órák teltek el.

- Vilma! - kiáltotta hirtelen, - hogy jött ön ide?

- Mindjárt ön után elindultam. Tóni bácsit bevitettem a szobájába, s mindakét komornyikot hozzá kvartélyoztam. Fel vannak fegyverkezve puskával. Az öregnek egy tört kellett a kezébe adnom. Én is hoztam fegyvert. Lássá. Ez az.

Kis, finommívű, elefántcsont-nyelű revolvert mutatott. Aztán bátor hangon mondta:

- Tudok vele bántani.

Gyula nagy érdeklődéssel nézte ezt a széptermetű, okoszemű leányt. Meghatottság vett rajta erőt.

- Ön azért jött, hogy engem megvédelmezzen? - kérdezte az ő lány, dallamos hangján, amelyet csak most, az érzékenyülés pillanatában nyert vissza.

- Természetesen! - hangzott a nyílt válasz.

- S nem tartotta vissza az a gondolat, hogy kompromittálhatja magát?

- Ez eszembe se jutott, s megvallom, szégyeltem volna, ha eszembe jutott volna.

A nagy bonviván kimondhatatlan örömmel érezte ki Vilma szavaiból, hogy ez a leány szereti őt. Csodálatosnak találta, hogy ezt csak itt, a nádas szélén, az éj csöndjében, ilyen körülmények között vette észre.

Nem ért rá a gondolatokat továbbbfűzni. A nádasból messziről szabályos csobogás hallatszott, amely koronkint megszűnt s újra mindig közelebből hangzott.

- Ott valaki van, - mondotta Vilma suttogva.

- Igenis van! - hagyta rá Gyula, merően abba az irányba nézve, ahonnan a csobogás hallatszott.

Aztán gyöngéden kivette Vilma kezéből a revolvert s meghajtotta magát.

- Az összes hagyományok szerint, - mondotta mosolyogva, - úgy illik, hogy én védelmezem önt.

Egymás mellett állottak mozdulatlanul. Észre sem vették, hogy egymás kezét fogják. Tíz perc múlva látták, hogy tőlük mintegy harminc lépésnyire a sás széle megnyílik s egy emberi alak mászik ki négykézláb a vízből a partra. Vilma szíve hihetetlen gyorsasággal dobogott.

Az öreg sűgő volt. Gyula és Vilma hozzászaladtak.

- Hol járt, Kajetán bácsi? - kérdezte Gyula.

Az öreg ember engedte előbb a vizet lecsorogni magáról, aztán válaszolt:

- Hogy hol jártam? Bizony nem bibictójást szedni! Abból már kivénültem. Hanem azért nem jöttem üres kézzel ebből a veszekedett hínárból.

Egy átázott csomagot, amely vastag rajzpapirosba volt burkolva, vett elő a kabátja alól.

- Ezt találtam. De most siessünk vissza a kastélyba, ott nézzük meg, mi van benne.

Az úton nagyon röviden, minden színezés nélkül elmondta, hogy megleste a gyilkos urat, aki úgy tett, mintha kacsázni menne. Láttá, hogy a levegőbe sütötte a fegyvert.

- Ohó, - gondoltam, - ennek valami egyéb dolga is van, mint a víziszárnyasokat rémítgetni. Meghúzódtam egy szigeten a nádasban, s láttam, hogy ő is befelé indul. Egy nagy vadkörte-fánál megállott s láttam, hogy késsel ássa a földet. Szerettem volna egy kicsit ráijeszteni. Odaállani elébe, s megkérdezni: talán kincseket méltóztatik keresni? Nagy jelenet lett volna. Elejtettem. Hagytam manipulálni. Láttam, hogy kiszedte a körtefa tövéből ezt a csomagot s beledobta a vízbe. Oda, ahol legmélyebb. Aztán elment. Távozóban alig volt tőlem három lépésnyire. Annyit mondhatok, hogy őseim, a lovasbetyárok se érezték soha olyan forrónak a kását.

Amikor a Maros partjához értek, hirtelen megállottak. Parker Alfrédet látták a hídon dupla-csővű puskával a hátán a kastély felé haladni. Szabályos, kopogós léptei messzire elhallatszottak.

XV.

Éjfélkor érkezett meg a vizsgálóbíró jegyzőjével. Négy csendőrt hozott magával, akik a kasznár-lak előtt foglaltak állást. Valamennyien a nagy vesztibülben gyűltek össze s a híres bonviván pontosan beszámolt a Tarassay Kálmán távozása óta történeteiről. Ha egy-egy helyen megakadt, Csapó Kajetán hűségesen segítségére sietett. Sűgött neki halk, fojtott hangon, mint a színpadon. A nagy bonviván így fejezte be szavait:

- Itt vannak a bárótól elrabolt holmik, amelyeket Kajetán halászott ki a nádas vizéből.

A herkulesi termetű vizsgálóbíró elérzékenyült hangon fordult a vén sűgóhoz.

- Derék ember. Többet ér, mint, mint... az egész frekvencia. Pardon, ezalatt magamat értem... Mert hogy én voltam a legnagyobb számár, az most már nem szorul bizonyításra... Én voltam, aki elfogattam, bebörtönöztem önt, s ön az, aki...

Csapó Kajetán büszkén vonta fel a vállát.

- Ugyan kérem, ilyen csekélysegekről beszélni sem érdemes. Ráértem, hát utánanéztem a dolognak... Más, helyemben ugyanazt tette volna. Őseim éhomra is külön dolgokat csináltak, ha nekidurálták magukat.

Félóra múlva a vizsgálóbíró tudatta, hogy Parker Alfrédet elfogatta s el is szállíttatta a csendőrkkel.

Az öreg Könyves kíváncsian tudakolta:

- Mit szólt, kérem?

- Amit előre sejtettem: bevallotta, hogy ő gyilkolta meg Borossa bárót.

- Bevallotta? - kérdezték mindnyájan meglepetve.

- A legnagyobb készséggel. Az okát is megmondta: asszony miatt történt. A rablás csak a vizsgálatot akarta félrevezetni. Majd meglátjuk... Most már sima munka az egész... néhány vallomási jegyzőkönyv, ténta és papiros.

Elbúcsúzott. - Tüntetően szorított kezét Csapó Kajetánnal.

- Holnap legyen szerencsém.

*

A vizsgálatot három hét alatt befejezték, s a nagy bonviván Csapó Kajetánnal, a vén sűgóval együtt utazott Budapestre egy elsőosztályú kupéban. A sűgónak először életében volt nagyobb pénzösszeg a zsebében. Kétezer forint ropogós százasokban. Neki adták a gyilkos fejére kitűzött jutalmat. Azt hitte, milliók vannak a zsebében. A pénz arányait csak tíz forinton alúl ismerte.

Az utolsó három hét alatt három levelet kapott leányától, amelyek sejtették, hogy Budapesten találkozni fog feleségével, a hűtelen asszonynyal, aki tizenhat év előtt megszökött tőle. Izgalommal nézett a találkozás elé. Elhatározta, hogy nagylelkű lesz, egy szóval sem említi a múltat. Ugy fogja megszólítani, mint régen, amikor együtt voltak: - Szervusz, hogy vagy? - De azért minduntalan sötét, borús gondolatok lepték el. Eszébe jutott szenvedése, züllése, kóborlása, megrontott, örömtelen élete. Nem volt bátorsága jól remélni. A boldogság, - mondogatta magában, - ostoba frázis... valaki kitalálta s az emberek hisznek a frázisokban... Mi mindent nem hisznek az emberek! Ő maga is hitt, remélt, de félve, aggódva...

Nem merte megrajzolni magának a jövőt... Ahogy lesz, úgy lesz... A borúsabb sejtéseket fecsegéssel igyekezett magától elhessegetni... A nagy bonviván szótlanul hallgatta. Érdekes, intelligens arcára különös, epés vonás tolakodott.

...Ujabb csalódás érte. Azon az izgalmas éjszakán, amikor Vilma utánament a nádasba, egy pillanatra azt hitte, hogy meghódította azt az érdekes úrileányt. Büszke volt erre a hódításra s valami olyasfélét kezdett érezni, mintha ő is szerelmes lenne Vilmába.

Néhány nap múlva megtudta, hogy Vilma csak a nagy művész, az ünnepektől színpadra hős életét féltette, amikor utána indult. Ez a csalódás végképp elkeserítette.

- Hát mindig csak színész vagyok? - kérdezte bosszankodva.

A kupében szórakozottan hallgatta a vén sűgő fecsegését. Néha egy-egy irigy pillantást vetett felé.

- Mennyivel pozitívabb lélek ez, mint én, - mondotta magában. - A sűgőlyuk jobban konserválja az embert, mint a nyílt szín.

A vén sűgő pedig vagy harmadszor kezdte rá:

- Ugy bizony, tempora mutantur... De mennyire! Hajdan gyalog jártam sárban, viharban, vagy ha akadt néhány garasom, a negyedik osztály. Kár... Igaz, hogy a zsebem tele van pénzzel... színültig tele, de micsoda pénzzel! Néha úgy érzem, hogy annak a pénznek hullaszaga van... Igen, minduntalan orromba csap az enyészet penetráns illata. Piha! Micsoda pénz! Az én őseim nem így szereztek pénzt. Ohó, jó uram, a pénzt azoknak a fejére tűzték ki... Igen bizony! De hiába, satnyulunk, csenevészünk, degenerálódunk, ivadékról-ivadékra...

Mindenféleképp azt akarta elhitetni magával, hogy a pénz neki nem okoz örömet, de azért minduntalan aggódva kapott az oldalzsebéhez: meggyőződni, hogy nem veszett-e el.

Hosszabb szünet után a nagy bonviván kicsinyes, sopánkodó hangon szólalt meg:

- Tudja, Kajetán bácsi, hogy engem tanúnak sem hívnak meg a tárgyalásra. Nem kellek...

A sűgő vállat vont.

- Minek is... Nem színésznek való az eféle. A színész, ha lelép a deszkáról, idegen földre lép. Csetlik-botlik. A szavának is idegen a hangzása...

Aztán magyarázta tovább:

- A színésznek nem az a bajusz áll jól, amit növeszt, hanem az, amit ragaszt. Más festék kell az utcára, s más a színpadra... Az élet is színpad, de az előadások zötyögősek, nincs mis-en-scene, nincs összjáték... Mert az életben a lelkiismeret a sűgő. Ez a baj éppen... A lelkiismeret hanyag sűgő, akárhányszor nincs jelen... És az életnek az akusztikája is más, mint a színpadé... Nappal fület sért a pátosz, a deklamáció, a stilizált beszéd... Vannak nappali komédiások s vannak esteli komédiások... Ezt tudni kell. A kettő más-más.

*

Parker Alfrédet az esküdtek bűnösnek mondták. A törvényszék tizenegy esztendei fegyházra ítélte. Dénes Gyula az ítélet után néhány hónappal találkozott Tarassay Bódog kúriai tanácselnökkel a Váci-utcában. Őszintén megörültek egymásnak. Elbeszélgettek. Szóba került az ítélet.

- Azt hiszem, - mondotta a nagy bonviván, - ez az ítélet nem igazságos. Enyhének találom.

A kúriai tanácselnök, a nagyhírű büntetőjogász, rezignált mosolylyal válaszolt.

- Olyan, mint a többi. Mert amikor erősek vagyunk, általános igazságokat kell hirdetni, de a konkrét esettel szemben csak tapogatódzunk a vak sötétben...

A cseresi kastélyban komoly utazási készülétek történtek. Gyula készséggel egyezett bele abba a kívánságba, hogy az őszi hónapokat az isztriai tengerparton, az új villában töltsék. Az utazás előtt való napon Könyves Antal, az öreg buffó, koszorút vitt Borossa báró sírjára. Amikor a falusi temető kapuján belépett, a Borossa bárók sírboltja előtt egy feketébe öltözött nőt látott térdelni. Megállott. Vagy tíz percig várt, s tűnődött, ki lehet az a nő, aki a szerencsétlen báró sírjánál térdel és imádkozik.

A nő nemsokára fölkelt, az öreg buffó megilletődve állott félre, de amint arcát a sűrű fátyol alatt megpillantotta, izgatottan kiáltott föl:

- Ön az, Berta?

- Én vagyok, - mondotta a megszólított.

Heidel Berta volt, pirosra sírt szemekkel. Az öreg meghatottan nyújtotta kezét, félóráig elbeszélgettek. A búcsúnál, mint a színháznál kollegák között szokás, Könyves Antal megcsókolta a távozó nő homlokát.

Otthon elbeszélte Kornéliának az érdekes találkozást.

- Csak nem álltál szóba azzal a nővel!? - kiáltotta Kornélia idegesen.

- Hogy gondolsz olyat! Rá se néztem, - füllentette az öreg.

Kornélia hosszan eltűnődött, aztán fölemelte ibolyakék szemét, amelyből szelídség, jóság áradt. Odament apjához.

- Látod, apuskám, - mondotta, - mégis kár volt megbántani azt a szerencsétlen teremtet...

Az öreg buffó köhintett néhányat, aztán kezébe vette lányának szép, szőke fejét. A sírásig érzékenyülten mondotta:

- Ne bánkódjál, Nellikém, nem úgy történt. Beszéltem vele, sőt meg is csókoltam. Hiába, mi színészek ilyenek vagyunk... Tökéletlenek, de jobb így... Terhes dolog lehet tökéletesnek lenni...

Gyulának, a nagy bonvivánnak, egy szavába került, hogy Csapó Kajetánt bejuttassa a színházhoz jegyellenőrnek. A vén csavargó, aki tökéletes Krözusnak hitte magát, pontosan ellátta a hivatalos teendőket. Amikor első unokájának vad sikoltozását meghallotta, büszkén turkált gyér, szürke hajzatában.

- Micsoda kölyök, - mondotta, - kivisít a hangjából, hogy ősei lovasbetyárok voltak...

Esténként eljárt egy józsefvárosi kiskorcsmában. Asztaltársai, a csendes nyárspolgárok, mély ámulattal hallgatták a beszédes öreget, aki csodás dolgokat tudott regélni őseinek rettenthetetlen bátorságáról, vakmerő csínyükről, halálos viaskodásukról a kunsági homokbuckákon...

- Bizony, - mondotta, büszkén hordozva szét tekintetét, - azok emberek voltak, kész emberek... Nem olyan satnya, pulya fajzat, mint akikkel koccintani szerencsém van.

*

Néhány év előtt Winkel Félix, a nagynevű kriminál-szociológus európai körútjában megtekintette a magyarországi fegyházakat. Egyik nagyobb letartóztatási intézetünk igazgatója, akit méltán tartanak börtönügyi tekintélynek, mély hódolattal fogadta az illusztris vendéget. Winkel Félix a fegyház megtekintésekor ezeket mondotta:

- Kedves igazgató úr, az én figyelmem már csak szórakozottan tud időzni a börtönök technikai részleteinél. Ebben a tekintetben a kultúra nivellálta Európát. Láttam Angliában néhány börtönt, amely higiénikus értelemben valóságos szanatórium. Ami engem érdekel, az a bűnös lelke, az a sajátságos patológiai állapot, amelynek csak jelenségeit ösmerjük, de homályos előttiünk eredete és még homályosabb a terápiája. Önök, kik egész életüket a bűnösök társaságában töltik, gazdag tapasztalásokra tesznek szert. Önök a fiziológiai valóságot látják. Higgye meg, igazgató, többször zaklatott a vágy, hogy mint Dosztojevszky, fegyházban töltsek néhány esztendőt. Igaz, hogy ő kényszerűségből tette, s a téboly csiráit hozta onnan magával. De milyen tisztán, világosan látott. Valósággal kigombolta, lehámozta azt a rejtélyes szövetet, mely az emberben a bűnt fedi, takarja... Érdekes probléma, talán a legérdekesebb azok közül, amelyekkel az emberi elme valaha vesződött.

A tudós eltűnődött. Az igazgató szobájának ajtajában magas, széles vállu fegyenc jelent meg kopott, szürke darócban. Kezében aktacsomag volt. Némán meghajtotta magát. Hideg tekintete közömbösen siklott végig a két úron. Egy vaskos könyvhöz lépett s gyorsan lapozgatott benne. Aztán betekintett az aktába, s távozni készült. Mindent úgy, ahogy a pedáns hivatalnokok szokták a dolgukat végezni. Mikor az ajtóhoz ért, az igazgató megkérdezte:

- Mit nézett, Parker?

- A készletben lévő tükörrámák mennyiségét. Az ellenőr kimutatást készít.

Távozott. Az igazgató megvárta, míg az ajtó becsukódik, aztán tekintetével a távozó irányában mutatott.

- Láss, tanár úr, - mondotta, - huszonegy év alatt, amit különböző letartóztatási intézetekben töltöttem, vagy húszezer rabot láttam színről-színre. Soknak az egyénisége ébresztett bennem érdeket, de valamennyi között egy sem olyan mértékben, mint az, aki most távozott.

- Igen, - mondotta a tudós, - nem közönséges arc, szeméből sajátságos energia, önuralom árad. Mi a neve?

- Parker Alfréd.

- Mi a bűne?

- Megölt egy embert. Az, amit tett, - magyarázta a fegyházigazgató, - a mi a büntetőjogi fogalmaink szerint gyilkosság. Ő saját magával szemben is szigorúan ítéli meg a tettét, de amellet nem mutat és úgy vélem, nem is érez megbánást.

- Kit ölt meg? - kérdezte a tudós látogató.

- Egy főurat, aki vetélytársa volt.

- Tehát a szenvedélybűnösök osztályából való, - bólintott Winkel tanár.

Az igazgató egy ideig gondolkozott.

- Igen... azaz ez a Parker Alfréd nem osztályozható, nem viseli magán a bűnös típusok ösmérveit. Mondhatnám, egészen önálló, eredeti bűnös alakulat.

- Ah! - kiáltott Winkel.

- Igen, tanár úr, én legalább úgy fogom fel. Majd elmondom mindazt, amit felőle az aktákból s tőle magától tudok.

Csaknem félóráig beszélt az igazgató Parkerről. Előadása világos, szabatos volt. Winkel tanár nagy érdekléssel hallgatta.

- Nem közönséges sujet, - mondotta eltűnődve a hallottakon. - Ha ön, - folytatta, - amiben nincs okom kételkedni, híven festette ezt az abnormis emberi lelket, akkor megállapíthatjuk, hogy ebből a kemény, vad lélekből hiányzik az a brutális önzés, amely a legtöbb gonosz-tettnek a szülője. És mégis ennek az embernek a lelke erősen degeneratív tüneteket mutat. Emberileg sokkal érthetőbb volna, ha azért ölte volna meg a bárót, hogy a holttestén át a szeretett nő birtokába jusson. De erre, ha jól értettem önt, Parker nem is gondolt akkor, mikor vad elszántsággal az orgyilkosságot elkövette.

- Ugy van, - hagyta helyben az igazgató, - nem gondolt rá.

- Tehát, - fejtegette tovább a tudós, - ez az ember egy ellenállhatatlan rögeszmének a hatása alatt állott. A rögeszme ez volt: elpusztítani a bárót, aki nála emberi kvalitások szerint értékesebb volt, s akit a sors útjába hozott. Ezek azok a bűnök, amelyet a társadalmi viszonyok csiszolnak ki az arra alkalmas talajon. Minden attól függ, hogy az illetőben mennyi energia van.

- Oh, - mondotta az igazgató nem minden lelkeség nélkül, - Parkerben csodálatos energia lakik. A nyolcszázhatvan fegyenc közül, akik ebben a komor házban bűnhődnek, egy sincs, aki oly nyugodtan viselné a kegyetlen, az emberileg alig felmérhető balsorsot. Már nyolcadik esztendeje, hogy itt van. Ma is olyan, mint a minőnek első napon láttam. Csaknem előkelően nyugodt, egy panaszos szó még nem jött ajkára. Pedig, ezt nem szükséges a kiváló szakembernek magyaráznom, a kulturembert sokkal erősebben rázza meg a fegyházi élet rideg kegyetlensége, mint a kényelemhez nem szokott alsóbbosztályú népet. Ha a fegyencruha nem jelezné, semmi egyéb nem sejtetné ebben az emberben a bűnöst. Kimért nyugalommal, pontosan végzi a rá bízott munkát. Nincs egy fölösleges szava és nincs egy képmutató tekintete. Ugy jár-kél, dolgozik, beszél, mint az érzéketlen mekánizmus. Nem gyűlöli és nem szereti környezetét.

A tudós közbeszólt:

- Ezek kétségtelenül antiszociális tünetek az emberben.

- Megengedem, - folytatta az igazgató, - s mégis én erre az emberre rá mernék bízni mindent, ami előttem értékes és becses. Igen, én ezt a gyilkost teljesen megbízható embernek tartom.

A tudós helybenhagyólag bólintott.

- Ne higye igazgató úr, hogy ez meglepő vagy ellentmondást tartalmazó tünet. Parker, mint a legtöbb nagy bűnös, egy rögeszme keretén belül veszedelmes gonosztevő, a társadalomra nézve veszedelmes lény, de azon kívül ép, ha úgy tetszik, kifogástalan ember.

Az ajtó újra nyílt, ismét Parker lépett be néma főhajtással. Három-négy percig lapozott a vastag könyvben. Az igazgató halkan súgva hajolt Winkelre.

- Ha néhány szót beszélni óhajt vele, én távozom.

Winkel némán igent intett. Az igazgató kiment. A tudós fölkel s egy lépést közeledett Parkerhez.

- Ha nincs ellenére, valamit kérdezek öntől.

Parker megfordult s hideg, kémlő tekintete nyugodtan suhant végig az öreg tudóson.

- Tessék, - mondotta.

Winkel rövid gondolkozás után a fegyházi látogatásoknál obligát kérdést vetette föl:

- Mennyi időre lett elítélve?

- Tizenegy esztendőre.

- Mennyit töltött ki eddig?

- Nyolcat.

- Ugy, mondotta a tudós, akkor az önök büntető eljárása értelmében már igen rövid időn belül feltételes szabadságra tarthat igényt.

- Igen, néhány hónapon belül.

- S ha nem veszi zokon a kérdést, van valami terve a jövőre nézve?

- Van, mondotta Parker, s hangjának tompaságába mintha egy kis érc vegyült volna.

Kérdezés nélkül folytatta:

- El fogok vonulni valamelyik ős vadonba, ahol mindazt, amire szükségem lesz, testi erőmmel fogom megszerezni. Mert izmaim megbízhatók, a lelkem, az értelmem nem egészen. Azt hiszem, ha egész közönséges munkásnak születtem volna, boldog, de mindenesetre tiszteletet érdemlő életpályát futottam volna.

- Az meglehet, - mondotta a tudós erős meggyőződéssel. Aztán önkénytelenül megkérdezte: - És abba a nagy elvonultságba, abba az új világba egészen egyedül vonul?

Parker összeszorította ajkát, mint aki nem szándékozik felelni. De aztán mást gondolt.

- Nem, elkísér egy beteg, megtört lelkű asszony, aki a saját maga és az én életem balsorsa árán ösmerte föl, hogy az egyetlen lény ebben a rejtélyes mindenségben aki őt szereti, én vagyok... Igen, én, a gyilkos.

Szemében láng lobogott.

- Ez a nő Heidel Berta, - mondotta a tudós.

Parker némán igent intett.